

Devrimci Proletarya

21. Yüzyıla Sosyalizmi Yazacağız!..

Taksim Yasağı Ayaklar Altına Alındı!

Politik özgürlüklere saldırının cisimleştiği Taksim yasağı bu 1 Mayıs'ta önemli oranda aşıldı. Halka yasaklanan meydanın etrafı geceden başlayarak kuşatıldı. Faşizmin demir bariyerleriyle özdeşleşen tüm kurşuni renkleri hayatın devinimini dondururcasına meydanın ve çevresinin üzerine çöktü. Sabahın gelişini engelleyemeyeceğini bile bile... Taksim'den

Mecidiyeköy'e, Levent'e, Şişhane'ye, kısacası devasa bir alana ulaşım engelleriyle, o grilikle hükmedilebileceği sanıldı. Fakat bu grilik, hayatın, mücadelenin durdurulamaz devinimiyle dağıtıldı. Rengarenk pankartlar, flamalar, hiç susmayan sloganlar ve halkın kendisi yasakların nasıl ayaklar altına alınacağını bir kez daha gösterdi

Sf. 2

- ◆ Neoliberalizmin Çöküşü ve Yeni Birikim Rejimi İnşası - Çiğdem Devran sf. 7-8-9-10
- ◆ Zincirleri Kırarak: 21. Yüzyılda Proletarya Devrimciliği - Selçuk Ulu sf. 11-12-13-14-15
- ◆ Sorumluluk Bilincinin Köşe Taşları: Bilinç, Tutku, İrade - Oya Açıan sf. 16-17-18-19
- ◆ Teşekkürler, Biz Almayalım... H. Selim Açıan - Sf. 20-21-22-23-24-25
- ◆ Özel Mülkiyet Ekseninde Hukuk ve Sosyalizm -II - Kazım Bayraktar sf. 26-27-28-29-30-31
- ◆ Piketty'in "Eşitliğin Kısa Tarihi" Üzerine - D. Emrah Zıraman sf. 32-33-34
- ◆ 15-16 Haziran'a Giden Süreçte Kadın Dinamiği - Eylül Gökçin sf. 35-36-37-38-39

Taksim Yasağı Ayaklar Altına Alındı!

Politik özgürlüklere saldırının cisimleştiği Taksim yasağı bu 1 Mayıs'ta önemli oranda aşıldı. Halka yasaklanan meydanın etrafı geceden başlayarak kuşatıldı. Faşizmin demir bariyerleriyle özdeşleşen tüm kurşuni renkleri hayatın devinimini dondururcasına meydanın ve çevresinin üzerine çöktü. Sabahın gelişini engelleyemeyeceğini bile bile... Sabah, ulaşım engelleri, Taksim'den Mecidiyeköy'e, Levent'e, Şişhane'ye, kısacası devasa bir alana o grilikle hükmedilebileceği sanıldı. Fakat bu grilik, hayatın, mücadelenin durdurulamaz devinimiyle dağıtıldı. Rengarenk pankartlar, flamalar, hiç susmayan sloganlar ve halkın kendisi yasakların nasıl ayaklar altına alınacağını bir kez daha gösterdi.

1 Mayıs 2026 Taksim İnişiyatifi'nin bileşenleri ve TİP belirlenen saatte Mecidiyeköy Meydanı'na çıkmaya başladı. Onlara gençlik örgütleri, viyadükten yürüyerek gelen İşçi emekçi Birliği ve başka kurumlar eklendi. Defalarca biber gazı sıkıldı, TOMA'larla saldırıldı, sokak ortasında işkence yapıldı, fakat kitle kararlılığından bir milim bile geri adım atmadı. Bu kararlılık Mecidiyeköy Meydanı'nı miting alanına dönüştürdü. Yinelenen saldırılara rağmen binler bir araya gelince çembere alınan 1 Mayıs 2026 Taksim İnişiyatifi tertip komitesinin çevresindeki çember kaldırıldı. Meydanda fiili bir miting kürsüsü oluştu ve polis müzakere etmek zorunda kalarak saldırılarını durdurdu. Mitingden sonra kitlenin dağılması için alan açtı.

Taksim iradesi kazandı. Yılların birikimi geçen yıl yakalanan ortaklığın gücü bu yıl daha pekişmiş, daha kararlı ve organize bir 1 Mayıs inişiyatifi yarattı. Birçok devrimci-ilerici kurumun, sendikanın aynı hedefe kilitlenerek tek bir gövde gibi hareket etmesiydi yaşanan. Onların

çağrısına yanıt veren işçilerin, emekçilerin, gençlerin, kadınların isyan çılgınlıklarının ahenkli buluşmasıydı.

575 kişi işkenceyle gözaltına alındı. Alanda da binler vardı. Bu yıl Taksim yasağında önemli bir gedik açıldı. Faşizmin eline geçen sokak inişiyatifi'nin nasıl geri alınacağı gösterildi. 2 Mayıs'a; birleşik, fiili, meşru mücadelenin yarattığı moral ve motivasyon kaldı. Mecidiyeköy'deki dinamizm ve kararlılık Kadıköy'deki güçler de gelmiş olsaydı Taksim yasağının kırılacağını gösterdi.

Alanda emeğin despotça sömürülmesine, yoksullaştırma politikalarına, doğanın talanına, gençliğin geleceksizleştirilmesine, kadın düşmanlığına, savaş ve emperyalist savaş örgütü NATO'nun yapacağı zirveye, NATO'nun daha ileri üssü olmak anlamına gelen anlaşmalara, özgürlük kısıntılarının bile gasbedilmesine, sendika yöneticileri ve gazetecilerin tutuklanmasına yönelik tepki billurlaştı. Bu, 2 Mayıs'ın hangi gündemler etrafında şekilleneceğinin de fotoğrafı oldu.

Kısacası İstanbul'daki 2026 Taksim 1 Mayıs'ı ruhu, talepleri, kararlılığıyla 2026'nın önünü açacak bir buzkıran olarak tarihe geçti.

Bu 1 Mayıs birikmiş çelişkilerin derinliğini gösterecek şekilde hemen her ilde önceki yıllarla kıyaslanmayacak

bir kitlelilikle buluştu. Hemen tüm illerde işçi ve emekçiler emeğe yönelik saldırıları, yoksullaştırma politikalarını, faşist saldırganlığın ulaştığı boyutları, doğanın yağmalanmasını, savaş politikalarını, emperyalist politikaların daha ileri parçası olmayı, emperyalist savaşları, NATO'yla ilişkilerin daha ileri bir jandarmalığa dönüştürülmesini protesto etti.

Emekçilerin İzmir'de işçi düşmanı Büyükşehir Belediye Başkanı Cemil Tugay'ın kürsüden konuşma yapmasını engellemeleri ya da Gebze gibi işçi kentlerinde olduğu gibi önceki yıllarla kıyaslanınca daha canlı bir katılımın olması, bu canlılığın sendika bürokrasisinin vasatlığını aşacak görünürlük kazanması manidardır. Ankara'da daha yeni zorlu bir direnişten çıkan ve belki de ilk defa kendi talepleri dışında sınıfın bütünü açısından önemli bir gün olan 1 Mayıs alanına anlamlı bir kortej oluşturarak gelen Doruk Madencilik işçileri sınıf mücadelesinde hiçbir ilmeğin boşa gitmeyeceğinin somut örneği oldu. Bağımsız Maden-İş pankartı, önlükleri ve baretleriyle gelen işçiler, sınıfın bütünü açısından önemli bir mesajın taşıyıcısı oldu.

Yine Kadıköy'deki icazetli alanın havasında bile kitlelerdeki ruhsal değişimin izleri vardı. Bir kez daha CHP yönetimine kürsü sunulan, kitleli katılımıyla alana CHP damgasının vurulduğu mitingde Taksim 1 Mayıs'ının gölgesinin hissedilmesi ve bunun sendika bürokrasisinden CHP yönetimine kadar 2027 1 Mayıs'ı açısından ciddi bir basınç oluşturması eşyanın tabiatı gereğidir. CHP Genel Başkanı Özgür Özel "Gelecek sene kanlı 1 Mayıs'ın 50'nci yıldönümünde Taksim'de olacağız" cümlesini kurması da bu basınçtan olsa gerek.

Kısacası bu 1 Mayıs gerek Taksim kararlılığı ve kitleliliği gerekse hemen her yerde görünür bir ruhsal değişimle 2 Mayıs açısından yön çizici olduğu kadar moral verici de oldu.

1 Mayıs 2026'daki Saflaşmaların Anlamı

Bu yıl 1 Mayıs'a ilişkin yaygın tabirle "alan tartışmaları" erken bitti. Önceki yıllarda da sahici bir tartışma olduğu söylenemez. Çünkü başını DİSK'in çektiği ve KESK, TMMOB ve TTB'nin de ona göre hareket ettiği önceki yasaklı Taksim tartışmalarında da Taksim lafzen dile getiriliyordu. Onun emekçilere yeniden açılmaması için burjuvazi ve devletin çizdiği sınırların en başta kafalarda çizilmiş olması nedeniyle son birkaç gün kala "Taksim'in hangi anlamları ifade ettiğini biliyoruz" denilip "ama..." ile devam eden cümleler kurularak valilikçe gösterilen meydana olunacağı ifade ediliyordu. Taksim'in yeniden yasaklandığı 2013 yılından sonraki hemen tüm yıllarda tablo aşağı yukarı böyleydi.

Zihinlerdeki Barikatlar Yıllardır Aşılamadı

Bazı yıllarda özellikle seçimler dönemindeki politik atmosferin de etkisiyle Taksim daha belirgin bir vurgu olabiliyor hatta bir önceki (2024) Saraçhane 1 Mayıs'ında olduğu gibi toplumsal basınç ya da çeşitli siyasi saiklerle (yönünün CHP tarafından belirlendiği) Taksim vurgusu daha güçlü yapılabiliyordu. Fakat bu da niyetin yansımaları olarak sahipsiz bırakılıyordu. Saraçhane 1 Mayıs'ı ve o yıl yani 2024'te yaşananlar bu açıdan çarpıcıdır.

Çünkü kafalardaki yasak hep bir yerde duruyor, her söze gölgesini düşürüyordu. Bir de burjuva

parlamentarizmin belirleyiciliği... Burjuva parlamenter siyasetin belirleyiciliği 2023 genel seçimlerinin hemen öncesine denk gelen 1 Mayıs'ta alenen dile gelmişti de. Sandıktan CHP'nin çıkacağı yüksek beklentisinin DİSK Genel Başkanı Arzu Çerkezoğlu'na "Bu 1 Mayıs, Taksim'in yasaklı olduğu son 1 Mayıs olacak" cümlelerini kurdurtmuştu. Burjuva parlamenter yaklaşımın tipik ifadesi olan bu sözler eskiden daha geride durarak 1 Mayıs alanlarına yön veren CHP'ye 1 Mayıs kürsülerinin açılmasıyla sürdürülmüştü.

İşçi konfederasyonlarının mevcutlar içindeki en ilerisi olarak tanımlanan DİSK'le burjuva siyaseti arasındaki ilişkinin bu denli dolaysızlaşması bir eşiği de ifade ediyordu. Artık kürsüyle alan arasında bir bağın olması umurlarında bile değildi! 1 Mayıs'ın sınıfsal özü, tarihsel anlamı, işçi ve emekçileri 2 Mayıs'taki kavgalara hazırlama iradesi ve iddiası nostaljik birer söylem olmaktan bile çıkmıştı!

Türk-İş ya da Hak-İş'in işçi sınıfının çıkarları gibi bir derterinin kırıntı düzeyinde bile olmadığını söylemeye, bu ikilinin 1 Mayıs tutumlarını hatırlatmaya ise gerek yok.

Fakat DİSK, KESK, TTB, TMMOB'un CHP yörüngesindeki sınıf işbirlikçi tutumlarını artık gizlemeden dillendirmeleri konusunda söylenecek söz çok. Bu dörtlü, özelde de DİSK bürokrasisinin alenen CHPseverlik yapması, onunla olan ilişkisini perdesizce ortalığa sermesinin esas nedeninin işçi sınıfı içindeki devrimci örgütlülüğün zayıflığı olduğu açık. 2023 seçimlerinde bir çeşit CHP bürosu gibi çalışan, 1 Mayıs kürsüsünü CHP temsilcilerine açan DİSK bu açıdan bile tarihsel miadını doldurduğunu ilan etmişti.

Çürümüş Sendikal Bürokrasi Rol Yapmayı Bile Bıraktı

Bu hal içinde 1 Mayıs'ı da gerçek sahiplerinden uzak, onun ruhuna yabancılaşmanın işçiliğini yapan DİSK, 2016 sonrasında 1 Mayıs'ın

Kafalardaki yasak hep bir yerde duruyor, her söze gölgesini düşürüyordu. Bir de burjuva parlamentarizmin belirleyiciliği... Burjuva parlamenter siyasetin belirleyiciliği 2023 genel seçimlerinin hemen öncesine denk gelen 1 Mayıs'ta alenen dile gelmişti de. Sandıktan CHP'nin çıkacağı yüksek beklentisinin DİSK Genel Başkanı Arzu Çerkezoğlu'na "Bu 1 Mayıs, Taksim'in yasaklı olduğu son 1 Mayıs olacak" cümlelerini kurdurtmuştu

hamisi rollerinden bile vazgeçer hale geldi. Ondan önce "solun" tüm bileşenleriyle ortak toplantılar yaparak bu hamilik rolünün altını çizerken, birkaç yıl üst üste buna da girişmedi. "Nasıl benim belirleyiciliğim var" diyerek dörtlüyle kapalı kapılar arkasında aldığı kararları deklare etti. Bu tutumu 2023 seçimlerine kadar da sürdü. O yıl yeniden geleneksel toplantı çağrılarını yineledi. Muradı yine 1 Mayıs'ı ruhuna, tarihsel anlamına uygun şekilde kutlamak değil, burjuva siyasetinin arabasına bağlamak, solu da buraya sürüklemektir. Bunda başarısız olduğu da söylenemez. Her defasında "kitlese bir 1 Mayıs örgütleyelim, kitleliliğiyle basınç oluştursun, ekonomik-siyasi saldırılara barikat örsün" diyerek buna dünden razı olan solun çeşitli bölüklerini arkasında topladı.

Saatler süren ve herkesin görüş belirtmesiyle son derece katılımcı, demokratik bir atmosferde seyrettiği duygusu yaratan bu toplantılar defalarca tekrarlandıktan sonra son söz yine DİSK tarafından söylenirdi. O toplantılardaki tutumunda da esas olan neden Taksim'de olunamayacağının kanıtlanmasıydı. Sosyal reformist kesimlerin de yastıkladıkları bu yaklaşım son noktada belirleyici oluyordu. Taksim diyenler kendi göbeklerini kesiyor, bir iradeyi taşıma yaklaşımıyla hareket ederek parçalı da olsa yönlerini Taksim'e dönüyor, geri kalanlar Maltepe ya da valiliğin icazet verdiği başka alanlarda buluşup sönük ve ruhsuz buluşmalar

gerçekleştiriyorlardı. Kitlesele ve güçlü 1 Mayıs dedikleri işsiz ve esas olarak “sol” güçlerin çevre-çeper güçlerinin katılımıyla gerçekleşen 1 Mayıslardı. Ne sözünü ettikleri işçi-emekçi katılımları oluyordu ne de bunun için özel bir çaba içerisine giriyorlardı.

2025 1 Mayıs’ında Gerçekleşen Kopuş

19 Mart isyanının hemen ardından gelen 2025 1 Mayıs’ında bu genel tablodan bir kopuş gerçekleşti. Özellikle gençlik kitlelerinde daha belirgin çizgiler kazanan sınıfsal yaklaşım ve dinamik potansiyel bu kopuşta belirleyiciydi. Bununla birlikte tarihsel koşullardaki dönüşüm gerek dünyada gerekse Türkiye’deki siyasal atmosfer ve dünya gericiğinin kolektif yönelimlerinin daha belirgin çizgiler kazanması, fakat devrimci-sosyalist güçlerin yıllara yayılan krizi aşamamalarının yarattığı siyasal bilinç de “solun” bazı bölüklerinde bir kopuşu zaruri hale getirdi. Son ana kadar meydan tartışmaları yaptırıp bir gün, en fazla 3 gün kala “Taksim’in 1 Mayıs meydanı olduğunu biliyoruz ama yasak. Biz kitlesele bir 1 Mayıs için şuradayız” diye açıklıyorlardı.

Yine aynı şey oldu. Fakat solun önemli bir kısmı değişmeyen bu nakaratın parçası olmayı reddetti. Taksim’de olmanın tarihsel anlamına da uygun olarak gençliğin dinamizmini de arkasına alarak Taksim’e teker teker çıkmak yerine ortak bir irade geliştirmenin yolunu aradı. Son 4 gün kala da olsa bir tertip komitesi oluşturuldu, açıklamalar yapıldı, DİSK’in ipoteğinde olan 1 Mayıs bütün eksik ve zaaflarına rağmen devrimci güçlerin inisiyatifine geçti. Kadıköy’de 35 bin

kişilik katılımla yapılan sönük 1 Mayıs mitingi “kitlesele ve güçlü bir 1 Mayıs” mitinin ne kadar temelsiz olduğunu gösterdi. İşçi sınıfı ve emekçilerin öncü kesimlerinin asıl gündemini yönünü Taksim’e dönen güçler oluşturdu. Taksim diyenlerin son birkaç günde örgütledikleri eylem, mevcut iktidar blokunun ekonomik-siyasi saldırganlığına karşı emekçilerde birikmiş öfkeye öncülük yapıldığında hiç de azımsanmayacak bir karşılık alınacağını gösterdi. Taksim’in nasıl bir kitleselelik ve aynı zamanda coşkuyla özdeşlik kazanacağını da...

Bu yılın 1 Mayıs’ına geçen yıl yaşanan bu yarılmayla girdik. Dörtlü yine toplantı çağrılarını yaptı. Fakat bu yıl elini çabuk tutarak daha Nisan ayında Taksim başvurusunda bulundu. Nisan’ın ortasında da Taksim’den vazgeçtiğini ilan etti. Erken başvuru ile bu hızlı vazgeçiş arasındaki mantık çok doğrusaldı. Bir an önce Taksim yükünden kurtulmak istiyorlardı. Zaten toplantılardaki duruşları da önceki yıllara bile kıyaslanmayacak bir “sakinlik” ve buna ilişkin tartışmalara “anlat, anlat” havalarındaki mesafeli yaklaşımdı.

Nitekim toplantılardaki bu havalarının hikmetinin Taksim basıncından tamamen özgürleştiklerinin ifadesi olduğu kısa sürede açığa da çıktı. Hızla Kadıköy dediler. Önceki yıllardan farklı olarak bu yıl sırtlarında herhangi bir “yumurta küfesi” taşımamanın rahatlığıydı söz konusu olan. Özünde Taksim için valiliğin yasak kararı çıkmadan onlar fiilen bu yasağı bizzat kendileri ilan ettiler.

Sendikalar ve meslek örgütleri cephesinden tablo kısaca böyle...

Sendikal Bürokrasiye Tepkinin Arkasına Saklanmak

Onlarla birlikte Kadıköy’e gidecek olan siyasi parti ve kurumlar açısından bu tablodan bir rahatsızlık duyulmamasıysa başta öncü-kitle diyalektiği konusundaki bizce yanlış ya da eksik yaklaşımlar belirleyicidir. Asıl olarak da sayısız sorunla en başta da tarihsel koşullar ve bu koşullar

karşısında alınması gereken tutum konusundaki politik muğlaklık bu kopuşun önündeki en büyük engeldir. Dahası son on yıllarda alışılmış siyaset tarzının ve parlamenter alanın domine edici, aşındırıcı etkisinin önemli payı olduğunu görmek gerektiğini belirtmeliyiz.

Tüm bunlarla birlikte bu 1 Mayıs “solun” son yıllarda belirginleşen yeni bir kurucu süreç arayışlarının cisimleştiği bir zemin haline geldi. Yaşanan tarihsel koşullarla solun devrimci-demokratik bölüklerinin dağınıklığı, fiziki güç sınırları, kafa karışıklıkları ve dolayısıyla ideolojik-siyasi krizleri gelinen noktada ciddi kırılmalar kadar sıçramalara da gebe bir eşiğe dayandı. Solun kendisini yeniden kurma arayışlarının cisimleştiği zeminlerden biri olan 1 Mayıs Taksim ısrarı bu açıdan değerli ve anlamlıdır. Bu ısrarın çeşitli grupçu kaygıların ötesine geçilerek birleşik bir harekete dönüşmesiye adeta tarihsel bir zorunluluk haine dönüşmüş durumda.

Kadıköy’de 35 bin kişilik katılımla yapılan sönük 1 Mayıs mitingi “kitlesele ve güçlü bir 1 Mayıs” mitinin ne kadar temelsiz olduğunu gösterdi. İşçi sınıfı ve emekçilerin öncü kesimlerinin asıl gündemini yönünü Taksim’e dönen güçler oluşturdu. Taksim diyenlerin son birkaç günde örgütledikleri eylem, mevcut iktidar blokunun ekonomik-siyasi saldırganlığına karşı emekçilerde birikmiş öfkeye öncülük yapıldığında hiç de azımsanmayacak bir karşılık alınacağını gösterdi. Taksim’in nasıl bir kitleselelik ve aynı zamanda coşkuyla özdeşlik kazanacağını da...

“Solun” kitlelerle bağının giderek daralması, iktidar bilinci ve iradesinin silinmesine doğru giden tasfiyeci tahribat her birimizde farklı düzey ve biçimlerde varlığını hissettirmeye devam ediyor. Bu hal artık sürdürülemez bir noktaya doğru gidiyor. Zaten hemen hepimiz ağzımızı açtığımızda sendikal bürokrasiden bahsedip ona olan

öfkemizi dile getirirken aslında kendimize olan öfkemizi dillendirmiş oluyoruz. Çünkü işçi sınıfının sendikal düzeyde bile sadece yüzde 10'luk bir kesiminin örgütlü olduğu, o yüzde 10'un da gerek örgütlü hareket kabiliyetinin zayıflığı gerekse sistemin ideolojik-siyasi hegemonyası altında oluşu, 1 Mayıs fikrinden bile hayli uzaklaştığı ve örgütlü oldukları sendikalardan en "sol"da görünenlerin bu duruma adeta seyirci kalma rahatlığı sergilediği bu koşulların yaratıcısı esas olarak bizim devrimci temelde bir sınıf çalışması ve sınıf içinde kök salmaktan uzaklaşmışlığımızdır. Solun ideolojik-siyasi-kültürel bir kriz yaşadığı bu koşullarda sendika bürokrasisini yargılamak, tüm günahları onun sırtına yüklemek herkes açısından bir çeşit konfor alanına dönüşse de gerçek gözümüzün içine bakarak sırttığı için giderek hissedilir bir rahatsızlık duymamız da kaçınılmaz oluyor.

Bu böyleyken bu 1 Mayıs'ta önemli sayıda siyasi parti ve kurumun Taksim ısrarıyla bir araya gelmiş olması söz konusu cenderenin kırılması, alışılmış olanın konforundan uzaklaşıp zamanın ruhuna uygun bir ideolojik-siyasi-örgütsel "yenilenme" yaşamının önemli bir momenti daha doğrusu bu yönelimin görünür bir sonucu olarak tanımlanmayı hak ediyor.

Fakat buna rağmen alışılmış dar grupçu yaklaşımlardan sıyrılamamak, 1 Mayıs gibi kolektif bir simgeye kolektif bir güçle asılmak yerine birbirinin açığını, hatasını, eksikliğini kollayarak ayrı hatlarda yürümekte ısrarlı tutumlarla karşılaşmak sözünü ettiğimiz arayışın henüz çok ham olduğunu gösteriyor. Ufku ve iddiası hâlâ başkalarıyla rekabetin ötesine geçememiş bu siyaset tarzının tarihsel koşulların ve bu koşulların dayattığı görevlerin farkında olmamak anlamına geldiğini görmek zor değil.

Birbirimizle Rekabeti Esas Alma İletinden Kurtulamamak

Bu girizgâhı neden yaptık? Devrimci, sosyalist güçlerin önemli bir kısmı bugün farklı muhtevalarda olsa da

politik özgürlükler sorununun cisimleştiği noktalardan biri olan Taksim yasağına karşı "Omuz omuza Taksim'e" mottosunda buluştu. Fakat bu buluşma pürüzsüz olmadığı gibi zayıf noktalarımızı da daha açık hale getiren bir buluşma oldu. Daha doğrusu buluşma olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusu olarak kaldı.

Taksim demenin hangi çıkış noktalarına dayandığı sorusunun bu buluşma-buluşamama hali içinde önemli bir belirleyen olduğu açık. Taksim'de olacağını ilk ilan eden TİP oldu. TİP'in Taksim demesindeki temel dürtünün tabanının Taksim konusundaki ısrarı olduğu anlaşılıyor.

Bu 1 Mayıs'ta önemli sayıda siyasi parti ve kurumun Taksim ısrarıyla bir araya gelmiş olması söz konusu cenderenin kırılması, alışılmış olanın konforundan uzaklaşıp zamanın ruhuna uygun bir ideolojik-siyasi-örgütsel "yenilenme" yaşamının önemli bir momenti olarak tanımlanmayı hak ediyor. Fakat buna rağmen alışılmış dar grupçu yaklaşımlardan sıyrılamamak, 1 Mayıs gibi kolektif bir simgeye kolektif bir güçle asılmak yerine birbirinin açığını, hatasını, eksikliğini kollayarak ayrı hatlarda yürümekte ısrarlı tutumlarla karşılaşmak sözünü ettiğimiz arayışın henüz çok ham olduğunu gösteriyor

Onunla aynı anda ya da hemen ardından başka kurum ve partilerden de benzer açıklamalar geldi. Geçen yılki elverişli zeminde Taksim demek yerine Kadıköy'e gitmeyi tercih eden birçok devrimci-sosyalist kurumun Taksim demesindeki temel belirleyenin ise geçen yılın deneyiminin sarsıcılığı olduğu düşünülebilir. Yanı sıra bu yılın zorlu ve giderek de zorlaşacak koşulları, burjuvazi ve devletin saldırılarının kapsamının genişlemesi kadar NATO zirvesi, bölgesel savaş hatta dünya savaşı tehlikesinin içerili olduğu zamanın ruhunun daha fazla geriye çekilmeyi değil sıçramalı bir öne

çıkılmayı dayattığını göstermesinin de bu yönelimde etkisi olsa gerek. "Olsa gerek" diyoruz çünkü geçen yıllar bu yıl arasındaki farkın ne olduğu ve neden bu kadar benzerlik hatta geçen yıl 19 Mart'ın rüzgarıyla da birleşik olarak daha elverişli bir politik atmosfer varken neden Kadıköy'e gittiklerini izah etmiş değiller.

Etseler bile zamanın ruhuna uygun şekilde kitlelere moral verecek, işçi ve emekçi kesimlerin öncü bölüklerine yön duygusu kazandıracak birleşik hareket etme felsefesiyle hareket etmekte azami özen göstermek gerekirken buna uygun bir pratik sergilememeleriyle çok şey anlatmış oluyorlar. En başta da Taksim ısrarının politik anlamı konusunda kafa açıklığına sahip olmadıklarını...

Alışılmış grupçu yaklaşımların politik saiklerle kılıflanması bu gerçeği perdelemeye yetmiyor. Bu açıdan *İşçi Emekçi Birliği*'nin parçası olan devrimci sosyalistlerin tutumu ilginçtir. Bu kurumlar geçen yılki Taksim çıkışının simgesi olan tertip komitesinin çağrıcısı olduğu ilk toplantıya belirgin önyargılarla geldiler. Tertip komitesinin Taksim 1 Mayıs'ını kendisine zimmetleyeceği ve arkadan iş çevireceği ön varsayımıyla geldiklerini o toplantıdaki her sözleriyle hissettirdiler. Bunun böyle olmadığına dair getirilen tüm açıklamaları, ayrıntılı izahatları dikkate almamayı özellikle tercih ettiler.

Bu arka planla toplantıya gelen kurumlar, Taksim diyenlerin hızla bunu açıklamaları ve hazırlıklara girişmeleri gerektiği savunularını "Taksim'de olunmalı açıklaması yapalım, ama Taksim'deyiz demeyelim. Dörtlünün sonraki toplantısını da bekleyelim. Orada arada kalan kurumlar da netleşmiş olur" diyerek reddettiler. "Arada kalan kurumlar kim?" sorusuna yanıt vermekten ziyade "hızla Taksim'deyiz açıklaması yapalım" anlayışının arkasında niyet arayan konuşmalarla bu soruyu geçiştirdiler.

Oysa DİSK'in tutumunu bekleyen kurumlar üç aşağı beş yukarı belliydi ve onların da Taksim'e gelmeye

yönelik bir politik tutum içerisine girmeyecekleri ortadaydı. Bu gerçekten yola çıkarak özünde kendilerinin de dörtlünün son olarak ne diyeceğini beklemeyi tercih ettiklerini ya da dörtlüyü toplantılarda sıkıştırarak Taksim kararı çıkarttırabileceklerini düşündüklerini söylemek haksızlık olmaz.

Bu da onların dörtlü içinde belirleyici konumda olan DİSK'in gelinen noktada nasıl bir deformasyon yaşadığını görmedikleri anlamına gelir. En önemlisi de zamanın ruhunun dayattığı devrimci bir kopuşun, fiili meşru mücadele hattında yürüyecek bir eksenin yaratılmasının zorunluluğunu ve bunun da ancak birlikte hareket edilerek var edilebileceği gerçeğini görmediklerini daha doğrusu umursamadıklarını gösterir.

Sonuç itibariyle İşçi Emekçi Birliği'nden kurumlar, adını İnisiyatif olarak değiştiren geçen yılki tertip komitesi bileşenleriyle hareket etmeyeceğini ama 1 Mayıs günü koordinasyon içinde olacaklarını belirterek toplantıdan ayrıldılar.

Bu gerçek, devrimci sosyalist güçlerin düzen siyasetinden, o siyasetin etkisi altında hareket eden konfederasyonlar ve meslek örgütlerinden, icazet sınırlarından bağımsız militan bir mücadele hattının tüm zayıflıklarına, eleştiri ve kaygılara rağmen birleşik bir hareket tarzıyla yaratılabileceğini görmekteki zayıflıklarını göstermektedir. Ki bu 1 Mayıs'ın en önemli anlamı da burada somutlaşıyor. Artık devrimci sosyalist güçlerin parlamenter siyaset ve icazet sınırlarında hareket eden tüm anlayışlarla arasına net bir mesafe koyması ve güçlerini en azından 1 Mayıs gibi turnusol kağıdı niteliği taşıyan günlerde birleştirerek yoğunlaştırıp kitlelere de moral verecek bir odaklaşma içinde olmalarında.

'71 Kopuşuna Benzer Devrimci Bir Kopuş Zorunluluğu

İnisiyatif içinde de tüm bileşenler aynı noktalardan bakmıyor, aynı kaygılarla hareket etmiyor. Bunun

böyle olması eşyanın tabiatına aykırı olurdu. Fakat en azından parlamenter alanın ve 1 Mayıs'ı kendilerine zimmetlenmiş bir gün haline getirdikten sonra onu ortalıkta bırakan sendika bürokrasisinin icazet sınırlarına hapsolmuş yaklaşımlarından farklı olarak sınıfa moral verecek, başka mücadele biçimlerinin de var edilebileceği ve bu gidişatın ancak bu şekilde bozulabileceğini hissettirmek açısından ortaklaştıkları açık.

Sonuç itibariyle dünyanın hal ve gidişatı ortada. Bu bize '71 kopuşuna benzer bir devrimci kopuş ve bu tarihsel koşulların ihtiyaçlarına yanıt verecek kurucu bir iradeyi dayatıyor. Tabloya kısaca baktığımızda bile bu gerçek adeta yüzümüze çarpıyor. Fakat bazılarımız hâlâ birbirimizle rekabeti esas alıp 'herkesten farklı' görünmenin peşinde. Düşünebiliyor musunuz, "bu yıla gelene kadar Taksim'e çıkma ısrarı gösteren sadece bizdik" diyebilenler bile çıkıyor!!!

Herkesin yıllardan beri gördüğü, bildiği, tanık olduğu gerçekleri bile bu kadar rahat ve ölçsüz bir tutumla yok sayarak "öncüleşmiş" mi olacağız?.. Bu zihniyet ve siyaset tarzıyla bırakalım birbirimizi sınıfa ve kitlelere nasıl güven vereceğiz?..

Savaş tamamlarının kakofoni yaparak yükseldiği, kapitalizmin yapısal krizinin ölçsüz bir ekonomik-sosyal yıkım yarattığı, bu yıkımın bir taraftan toplumsal yozlaşma diğer taraftan sınıfsal öfkeyle dile geldiği günlerden geçiyoruz. Türk tekeli burjuvazisi ve devleti NATO'nun daha ileri bir karakolu olmak için yeni anlaşmalar imzalıyor. Burjuva devlet işleyişinin göstermelik gerekleri bile hiçe sayılarak ses çıkaran zindana yollanıyor. Yağma ve talana dayalı saldırgan birikim modeli dağın taşın parsel parsel maden-enerji-turizm-

Sonuç itibariyle dünyanın hal ve gidişatı ortada. Bu bize '71 kopuşuna benzer bir devrimci kopuş ve bu tarihsel koşulların ihtiyaçlarına yanıt verecek kurucu bir iradeyi dayatıyor. Tabloya kısaca baktığımızda bile bu gerçek adeta yüzümüze çarpıyor

inşaat patronlarına peşkeş çekilmesinde, acele kamulaştırma gaspçılığında dile geliyor. Gülistan Doku'nun katlinin arkasındaki lağımın patlamasıyla devlet içindeki çeteleşmenin aslında onun başat karakteri olduğu çırılçıplak hale gelmiş durumda. Ailenin merkeze konulduğu kadın düşmanlığı kışkırtıldıkça kadına yönelik şiddet ve cinayetler tırmanarak devam ediyor. Çocuklar için güvenilir olduğu düşünülen okulların geldiği hal ortada. Okullar, bizzat bu toplumsal kriz ve eğitimde yıkım yaratan

piyasacı politikaların ürünü olarak yetişen gençler tarafından cehenneme dönüştürülebilir. Doruk Maden işçilerine yapıldığı gibi yasal haklarına çökülmesine itiraz eden işçiler gazla, copla bastırılmaya çalışılıyor.

Daha sayamayacağımız sayısız kötülük, saldırı ve tüm bunlara karşı birikmiş toplumsal öfkenin nabız atışlarını duyarak karşıyoruz 1 Mayıs'ı. 2 Mayıs'ta bizi bekleyen saldırılar kadar asılmamız gereken dinamiklerin de daha bir berraklaşmış olmasıyla... Bu berraklaşmanın önemli adımlarından biri olacak 1 Mayıs Taksim iradesi.

Neoliberalizmin Çöküşü ve Yeni Birikim Rejimi İnşası

Çiğdem Devran

Neoliberal birikim modeli ve ona dayalı sistemlerin tarihsel iflâsı artık inkâr edilemeyecek ölçüde açığa çıktı. Dünya burjuvazisinin yeni bir birikim modeli arayışı 2008 Mortgage krizinin ardından hız kazandı. Bu bağlamda bugüne dek bir ‘geçiş dönemi’ içindeydik. Bugün geldiğimiz noktada bu evrenin de artık geride kaldığını söyleyebiliriz. Emperyalist burjuvazinin nasıl bir dünya düzeni kurmak istediği, hangi temel yönelimleri benimsediği ve bu yönelimlerini hayata geçirebilmek için hangi araçlara başvurduğu büyük ölçüde netleşmiştir.

Ancak bu elbette bütün yönleriyle tamamlanmış, bitmiş bir süreç olarak düşünülmemelidir. İçinde bulunduğumuz tarihsel kesit yeni bir dünya düzeninin ana hatlarının şekillendiği fakat onu inşa sürecinin henüz tamamlanmadığı bir dönem olarak düşünülmemelidir. Geline aşamada kurulmak istenen yeni sömürü ve hegemonya modeli daha yoğun emek sömürsü, daha otoriter siyasal rejimler ve keskinleşen emperyalistler arası rekabet üzerine kuruludur. Bu doğrultuda şekillenen yeni uluslararası işbölümü, emek süreçlerinin yeniden örgütlenmesi, siyasal iktidar biçimlerinin otoriterleşmesi ve hegemonya araçlarının dönüşümü genel hatlarıyla açığa çıkmış durumdadır.

Tarihin değil kendisinin sonu

Bir dönem “Tarihin Sonu” teziyle reklam edilen neoliberalizm kapitalizmin nihai ve alternatifsiz olduğu iddiasındaydı. Ancak bu iddia daha ilk büyük sarsıntısında (2008’deki Küresel Finans Krizi) tökezledi, neoliberalizmin yapısal çelişkileri tüm açıklığıyla ortaya çıktı. Krizin bedeli dünya proletaryasına ve emekçi halklara yeni yükler olarak yıkıldı fakat bu müdahalelere rağmen sistem yeniden görece bir istikrar dahi sağlayamadı. 2020’de patlak veren COVID-19 pandemisi ise neoliberalizm için “yolun sonunun belirginleştiği” bir işlev gördü. 2022’de patlak veren Ukrayna Savaşı ise neoliberal kapitalizmin yalnızca ekonomik olarak değil jeopolitik ve ideolojik düzeyde de sınırlarına dayandığını çarpıcı biçimde açığa

çıkardı. “Küreselleşme” ve karşılıklı bağımlılık söylemi üzerine kurulu neoliberalizmin büyük güç rekabetini ve bloklaşmayı geride bıraktığı iddiası bu savaşa birlikte fiilen bir kez daha çöktü. Enerji, gıda ve tedarik zincirleri üzerinden derinleşen krizler piyasa mekanizmalarının “kendiliğinden denge” sağlayacağı yönündeki neoliberal söylemi geçersiz kıldı ve devlet müdahalesinin ve korumacı politikaların yeniden yükselişini hızlandırdı. Yeni sermaye birikim süreçlerinin önünün açılmasında pervasız bir saldırganlık ve askerî gücün kullanılacağını gösterdi.

Emperyalist burjuvazinin nasıl bir dünya düzeni kurmak istediği, hangi temel yönelimleri benimsediği ve bu yönelimlerini hayata geçirebilmek için hangi araçlara başvurduğu büyük ölçüde netleşmiştir. Ancak bu elbette bütün yönleriyle tamamlanmış, bitmiş bir süreç olarak düşünülmemelidir

Kısacası, kapitalist üretim tarzının işleyişi bir kez daha hükmünü yürütmüş, daha önceki birikim modellerinde olduğu gibi kendi iç çelişkilerini olgunlaştırarak yeni bir krizin, dolayısıyla yeni bir yeniden yapılanma ihtiyacının zeminini hazırlamıştır.

2008 krizi bu birikmiş çelişkilerin

açığa çıktığı tarihsel bir eşik oldu; ancak öncesinde de sistemin kırılma noktaları farklı biçimlerde kendini gösterdi. Finansallaşmanın ulaştığı boyutlar, üretim ile finans arasındaki kopuş, artan eşitsizlikler ve talep yetersizliği gibi olgular neoliberalizmin sürdürülebilirliğini zaten tartışmalı hale getirmişti. Aynı dönemde devletlerin yeniden yapılandırılması yönünde atılan adımlar, bu krize hazırlık niteliği taşıyordu. Sermayenin ihtiyaçlarına uygun daha otoriter ve daha müdahaleci devlet biçimlerinin inşası yine krize hazırlıktı.

Kriz koşullarında hareket alanı ve olanakları daralan dünya burjuvazisinin ideolojik örtüleri inceltip rıza üretim mekanizmalarını bir kenara bırakarak daha doğrudan bir sınıf dili kullanmaya başlaması bunlara paralel gelişti. Kriz derinleştikçe siyasal söylem sadeleşti, sertleşti ve sınıfsal içeriği daha görünür hale geldi. Bu gelişme, sermaye birikim sürecinin karşı karşıya kaldığı krizi aşmak ve sistemi yeniden yapılandırma arayışlarının ideolojik-politik ifadesiydi.

Tıkanmadan yeni birikim rejimine geçiş dinamikleri

Pandemi süreci ve Rusya-Ukrayna Savaşı’yla Avrupa’nın enerji ve teknoloji alanındaki dışa bağımlılığının daha görünür hale gelmesi sürecinde Emmanuel Macron, neoliberal modelin çevresel krizleri çözemediğini ve eşitsizlikleri

derinleştirdiğini söylerken “Kendi kurallarını dayatan bir finans kapital döneminin sonuna gelindiğini” ifade etmişti. Devamında “Avrupa daha egemen olmalı, kendi kaderini tayin edebilmeli ve stratejik özerkliğini güçlendirmelidir” diyordu. Joe Biden ise piyasa her şeyi çözer anlayışının bittiğini, devletin stratejik sektörlere müdahale etmesi gerektiğini söyleyerek “40 yılı aşkındır neoliberalizm altında ezildik.

Burjuvazinin temsilcilerinin eskinin çöktüğü ve yeni sistemler kurulması arayışlarını içeren söylemleri neoliberalizmin çözümlüğünü dile getiren itiraflardı. Yerleşik dengelerin sarsıldığı, siyasal ve ekonomik normların aşındığı bu süreçte emperyalist sistemin krizinin sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasal ve ideolojik boyutları da şeffaflaştı. Burjuvazinin yaşadığı korku ve panik onu giderek daha otoriter daha saldırgan politikalara ve dile yöneltti. Bu durum aslında çürüyen bir sınıfın tarihsel tükeniş belirtilerinden biridir

Piyasaları serbest bırakmanın, zenginliğin yukarıdan aşağı akacağını varsaymanın yanlış olduğu ortaya çıktı” havasındaydı. Her ikisi de kapitalist sömür ilişkilerinin özü aynı kalmakla birlikte onları yeniden üretme zorunluluğunun paniğiyle konuşuyorlardı.

Burjuvazinin temsilcilerinin eskinin çöktüğü ve yeni sistemler kurulması arayışlarını içeren söylemleri neoliberalizmin çözümlüğünü dile getiren itiraflardı. Yerleşik dengelerin sarsıldığı, siyasal ve ekonomik normların aşındığı bu süreçte emperyalist sistemin krizinin sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasal ve ideolojik boyutları da şeffaflaştı. Burjuvazinin yaşadığı korku ve panik, onu giderek daha otoriter, daha saldırgan politikalara ve dile yöneltti. Bu durum aslında çürüyen bir sınıfın tarihsel tükeniş belirtilerinden biridir.

COVID-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı gibi gelişmeler aslında kapitalist emperyalist sistemin zaten var olan kırılma noktalarını daha görünür hale getirmişti sadece. Küresel tedarik zincirlerinin kırılması,

enerji ve gıda krizleri, lojistik hatların güvenliği gibi meseleler kapitalist dünya ekonomisinin ne denli hassas dengeler üzerine kurulu olduğunu açığa çıkardı. Buna ek olarak Hürmüz ve Bab-ül Mendep boğazları etrafında yükselen gerilimler sermayenin dolaşım süreçlerinin jeopolitik dengelere bağımlılığını çıplak biçimde gösterdi.

Neoliberal kapitalizmin çözülme sürecinde yüksek teknolojiye dayalı üretim gelişirken güvencesiz emek ve enformel sektör genişlemiştir. Bu durum, kapitalizmin yeni birikim rejimine yöneldiği evrede, neoliberalizmin zaten derinleştirdiği sınıfsal eşitsizlikleri katmerlendirdi. Bilimsel ve teknik gelişmelerin üretim süreçlerine entegre edilmesiyle artı-değer sömürüsü yeni biçimler ve yoğunluk kazandı. Bu arada o güne dek yürürlükte olan eski yapılar yeni ihtiyaçlara yanıt veremez hale gelmeye başladı. Bu arada emperyalizmin eşitsiz gelişimi sonucu ABD'nin eski hegemonik konumu zayıflarken Çin başta olmak üzere yeni rakiplerin ortaya çıkıp o hegemonyayı değişik biçimlerde sorgulamaya ve zorlamaya başlamaları bu yapısal dönüşüm ihtiyacını daha karmaşık ve gerilimli hale getirdi.

Emperyalist kapitalizm açısından sermayenin dolaşım süreçlerini güvence altına alma ihtiyacıyla hammadde kaynaklarına -özellikle nadir elementler gibi stratejik öneme sahip olanlara- erişim zorunluluğu hayati bir öneme sahiptir. Emperyalist güçler arasındaki rekabetin nedenini

de bu oluşturur. Bu ihtiyacın yakıcılaşması, emperyalist müdahalelerin ve bağımlılık ilişkilerinin daha doğrudan ve kaba biçimlerde yeniden kurulmasını gündeme getirmektedir. Açgözlülük, ahlaksızlık ve megalomani yanında sınır tanımayan bir saldırganlık ve dengesizlik numunesi Donald Trump'ta cisimleşen politikalar bu yönelimin somut ifadesidir.

Bu çerçevede yeni birikim rejiminin inşasının öne büyük ölçüde savaşlar ve çatışmalar yoluyla açılmak istenmektedir. Günümüzde yaşanan bölgesel savaşlar daha geniş ölçekli çatışmaların, dahası yeni bir dünya savaşının habercisi niteliğindedir. ABD emperyalizmi bu süreci bugüne dek mümkün olduğunca düşük maliyetli dolaylı müdahalelerle yürütmeye çalıştı. Fakat özellikle Çin'in ekonominin diğer alanları yanında özellikle teknoloji alanında da kendisini yakalamakla kalmayıp yer yer önüne geçen atakları karşısında paniğe kapıldı. Hâlâ açık ara önde olduğu askeri gücü yanında tümüyle yitirmediği teknolojik üstünlük ve avantajlarını da kullanarak Çin'i bir an önce boğucu bir çembere alma yönelimine girdi. Özellikle de onun yumuşak karnını oluşturan enerji bağımlılığını kontrolü altına almak için dolaysız saldırılara yöneldi. Venezuela'nın ardından Ortadoğu'daki tetikçisi İsrail'de yanına alarak İran'a saldırmasının arkasında bu hesap var. Fakat son İran saldırısı üstünlüklerine güvenerek her şeyi yapabileceğini zanneden bu kibirli saldırganlığın burnunu sürttü. Askeri ve teknolojik üstünlüğün de

sınırlarının olduğunu bütün dünyaya net bir şekilde gösterdi.

Yeniden yapılanmanın dayandığı kolonlar

Tarihsel ve fiziki sınırlarına dayanmış olan emperyalist kapitalizmi yeniden yapılandırma yönelimi dört temel dinamik üzerinden ilerlemektedir:

İlk olarak emperyalist sistemin yapısından kaynaklanan çatışmacı çok kutupluluk olgusu öne çıkmaktadır. ABD merkezli tek kutuplu hegemonya çözümlenirken onun yerini istikrarlı ve dengeli bir çok kutupluluk almamış; aksine eşitsiz gelişme yasasının güncel bir yansıması olarak rekabetin süreklileştiği, çelişkilerin keskinleştiği ve uzlaşma alanlarının daraldığı bir güçler dengesi ortaya çıkmıştır. NATO, Avrupa Birliği ve ABD'nin strateji belgelerinde ifade edilen "rekabet", "öngörülemezlik" ve "stratejik özerklik" kavramları emperyalist güçler arasındaki ilişkilerin artık sabit bloklar üzerinden değil, esnek ve geçici ittifaklar temelinde şekillendiğini

Tarihsel ve fiziki sınırlarına dayanmış olan emperyalist kapitalizmi yeniden yapılandırma yönelimi dört temel dinamik üzerinden ilerlemektedir: **İlk olarak emperyalist sistemin yapısından kaynaklanan çatışmacı çok kutupluluk olgusu öne çıkmaktadır. İkinci olarak, küresel üretim ve dolaşım ağlarında yeniden yapılanmadır. Üçüncü olarak, devletin rolünde yaşanan dönüşümdür. Dördüncüsü, burjuva demokrasisinin çözülüşüdür**

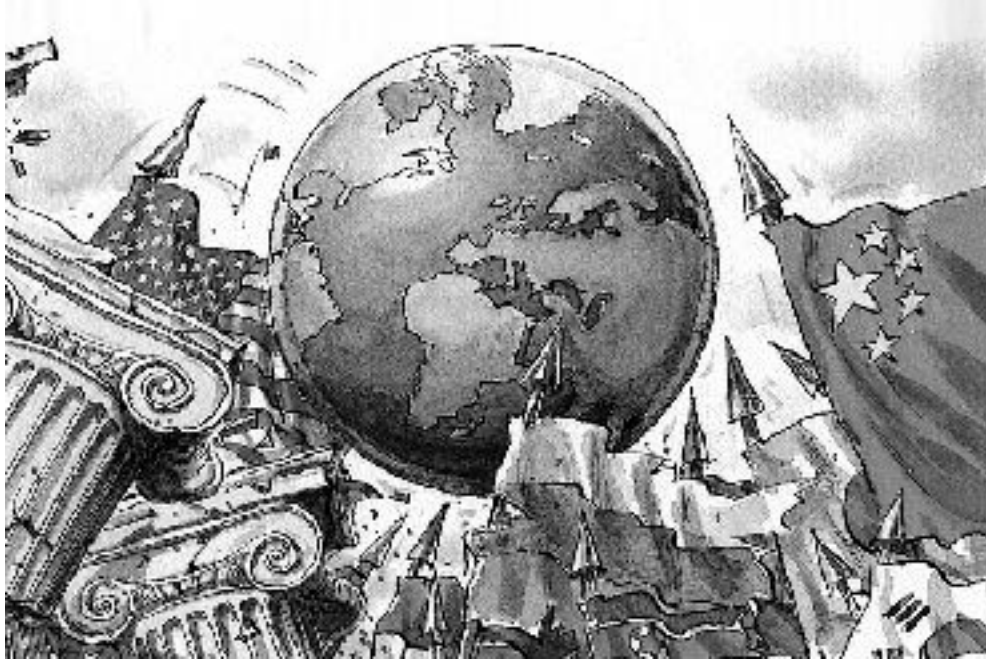
yapılanmadır. Neoliberal dönemin "sürtünmesiz küreselleşme" miti çözülmüş, üretim ve tedarik süreçleri açık biçimde jeopolitik ve siyasi ölçütler temelinde yeniden örgütlenmeye başlanmıştır. Sermaye, dolaşım süreçlerini güvence altına almak amacıyla tedarik zincirlerini "güvenli" coğrafyalara kaydırmakta; bu da hem coğrafi hem de siyasi

gerilimli bir kapitalist dünya sistemidir.

Üçüncü olarak, devletin rolünde yaşanan dönüşümdür. Neoliberal ideolojinin alamet-i farikalarından biri haline getirdiği "minimalize devlet" demagogisi çöpe atılmış, onun yerini doğrudan müdahaleci ve yönlendirici bir devlet biçimi almaktadır. Ancak bu yönelim, burjuva ideologların iddia ettiği gibi piyasanın sınırlandırılması değil tam tersine sermaye birikiminin devlet tarafından güvence altına alınıp tahkim edilmesidir. ABD'nin 2022'de CHIPS ve Enflasyon Azaltma Yasaları ile toplam yarım trilyon dolarlık devlet sübvansiyonunu hayata geçirmesi, Çin'in 2026-2030 yıllarını kapsayan 15. Beş Yıllık Planı bu eğilimin en kapsamlı örnekleridir.

Çin, 2026-2030 dönemini kapsayan 15. Beş Yıllık Planı ile sadece ekonomik bir büyüme hedefi koymamakta, aynı zamanda dünyanın teknolojik ağırlık merkezini yeniden tanımlamaya hazırlanmaktadır. "Yeni Nitelikli Üretici Güçler" kavramı etrafında şekillenen bu yol haritası, Pekin'in dışa bağımlılığı minimize ederek stratejik alanlarda mutlak hâkimiyet kurma arzusunu yansıtmaktadır. Planın merkezinde entegre devreler ("çip savaşlarında" savunmadan saldırıya geçiş), "somutlaştırılmış yapay zekâ" (yapay zekâyı fabrikalara, hastanelere ve savunma hatlarına fiziksel birer aktör olarak yerleştirme), ticari uzay taşımacılığında yeniden kullanılabilir roket hedefi ve yeşil teknolojiler yer almaktadır. Önceki beş yıllık planları tanımlayan "hızlı yakalama" aşaması geride kalmış, yerini "sistemik inovasyon" dönemi almıştır. Bu örnek, devletin sermayeden "görelî özerkliği" mitinin nasıl fiilen tasfiye edildiğini ortaya koymaktadır. Devlet yalnızca düzenleyen değil kolektif kapitalist olarak hareket eden, sermayenin yeniden üretim koşullarını garanti altına alan bir konumdadır.

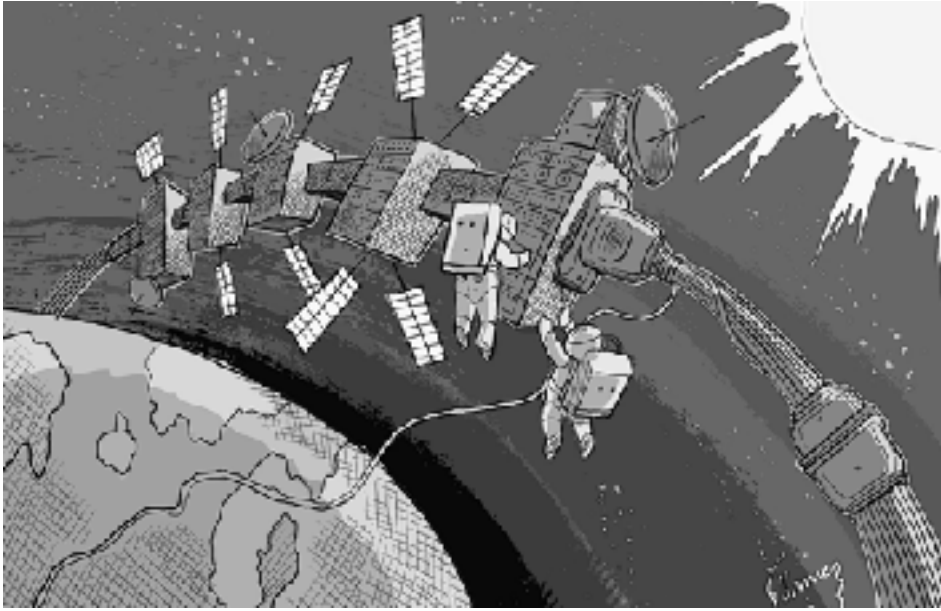
Dördüncüsü, burjuva demokrasisinin çözülüşüdür. Kapitalizm ile "demokrasi" arasındaki "doğal uyum" anlatısı çökmüş, ideolojik bir örtü olmaktan çıkarak fiilen terk edilmiştir. Bu aslında neoliberal dönemde başlayan bir tasfiye sürecidir. Burjuvazi aslında tekeli kapitalizm aşamasına geçişle birlikte kendisine ayak bağı olarak görmeye başladığı "demokrasi"yi neoliberal

göstermektedir. Ancak bu esneklik, paylaşım mücadelesinin daha da sertleştiği, geleneksel ittifak ilişkilerinin dahi sarsılıp çatladığı bir çatışma zeminini ifade etmektedir. Öte yandan emperyalist ittifakların üstyapısal kurumları tel tel dökülmüştür, işlememektedir.

İkinci olarak, küresel üretim ve dolaşım ağlarında yeniden

yeniden yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Bu süreç yalnızca teknik bir yeniden düzenleme değil aynı zamanda dünya işçi sınıfının yeniden bölünmesini, derin sömür mekanizmalarının yeniden kurulmasını ve bağımlılık ilişkilerinin derinleşmesini içeren kapsamlı bir stratejidir. Dolayısıyla ortaya çıkan yapı neoliberal dönemin tek dünya pazarı iddiasının yerini alan parçalı ve

dönemde hepten bordadan attı. Şimdi bu gerçekliğin yeni kanıt ve sonuçlarına tanıklık ediyoruz. 2024-26 arasındaki seçim krizleri, enerji şokları ve savaş dalgaları bir kez daha açıkça göstermiştir ki, sermaye birikiminin sürekliliği ile “demokratik kurumlar” çatıştığında tercih sistematik biçimde birinciden yana yapılmaktadır. Bu tercih, olağanüstü hal rejimlerinin genelleşmesi, yürütmenin tahkimi, yargının bütünüyle işlevsizleştirilmesi ve siyasal alanın daraltılmasıyla kurumsallaşmaktadır. Gramsci’nin “hastalıklı semptomlar” olarak tanımladığı azgınlaşma eğilimleri bugün yeni birikim rejiminin içsel ve süreklileşen siyasal formudur.

Bu dört dinamik birlikte ele alındığında karşımızda emperyalist kapitalizmin yeni bir tarihsel evresi durmaktadır. Bu evre, krizlerin geçici sarsıntılar olmaktan çıkıp birikim sürecinin asli bileşenlerine dönüştüğü; savaşın, yıkımın ve yoksullaşmanın sistemin yeniden üretimi için işlevselleştirildiği bir düzene işaret etmektedir. Bu düzende işçi sınıfı, emekçiler ve ezilen halklar için daha yoğun sömürü, daha derin güvencesizlik ve daha yaygın şiddet anlamına gelmektedir.

Sermayenin yöneldiği yeni stratejik alanlar

Lenin, emperyalizm analizinde, her emperyalist güç dünyanın sadece var olan bölgelerine değil gelecekte kârlı olabilecek hatta kendisine çekici gelmese bile rakiplerine avantaj sağlayabileceğinden korktuğu bölgelerine uzanmak ister der.

“Azami kâr, azami egemenlik“ peşinde koşan emperyalizmin doğasından kaynaklanan bu yönelimi, emperyalist güçler arasındaki rekabet yarışıyla ilişkisi içinde ele alır. Lenin’in işaret ettiği “geleceğin kârlı alanlarını önceden kapatma” eğilimi günümüzde enerji kaynaklarının yanı sıra dijital kapitalizm, veri ekonomisi, yapay zekâ, enerji ve ticaret koridorları, kritik hammaddeler etrafında toplaşmaktadır.

Bu bağlamda günümüzde emperyalist rekabet, paylaşılmış pazarların yeniden paylaşımının yanı sıra yeni bir uluslararası siyasal ve ekonomik düzenin, yeni bir uluslararası işbölümünün, yeni ittifak tarzı ve ona uygun yapılanmaların hangi güçler tarafından, hangi koşullar altında nasıl şekilleneceği üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bu yalnızca ekonomik politikalarda bir yön değişikliği değil sermaye birikiminin maddi temellerinin, sınıf ilişkilerinin ve emperyalist rekabet biçimlerinin yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir.

Bu anlamda günümüzde emperyalist rekabet yalnızca belirli coğrafyalar ya da kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesiyle sınırlı olmayıp üretimin teknik, örgütsel ve mekânsal biçimlerini belirleme mücadelesidir. Dijitalleşme, otomasyon, yapay zekâ ve “yeşil dönüşüm” sermaye birikiminin yeni temelini oluştururken, üretim ve dolaşım zincirlerinin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda emperyalist güçler sadece nadir

elementler, veri ya da enerji ve meta nakil hatları gibi stratejik unsurları denetim altına almaya çalışmamakta; aynı zamanda bunların hangi biçimde hangi emek rejimleriyle işleneceğini de belirlemeye yönelmektedirler. Dolayısıyla savaşlar bir yandan kaynak ve pazar paylaşımı mücadelesi için sürerken diğer yandan savaşların yerle bir ettiği coğrafyalar üzerinden yeni üretim paradigmasının kurucu unsurlarını şekillendirme yönünde derinleşmektedir.

ABD’nin Çin ve Rusya’ya karşı yürüttüğü ticaret savaşları, yaptırımlar ve teknoloji kısıtlamaları, klasik anlamda pazar rekabetinin ötesinde yeni birikim rejiminin altyapılarını oluşturan sektörlerin ve hammaddelerin kontrolünü hedeflemektedir.

Tedarik zincirlerinin “stratejik cephe”, teknolojinin ise “savunma hattı” gibi askeri terimlerle ifadelendirilmesi aynı yönelimin yansımalarıdır.

G elinen aşama yalnızca kapitalizmin yeniden yapılanma çabasını değil aynı zamanda onun tarihsel sınırlarının daha da görünür hale geldiğini ifade eder. Bu nedenle içinde bulunduğumuz evre, bir yandan emperyalist sistemin daha saldırgan ve daha yıkıcı biçimler alacağı bir dönemi işaret ederken diğer yandan dünya proletaryası açısından devrimci mücadele olanaklarının nesnel olarak genişlediği bir tarihsel moment olarak görülmelidir

Gelinen aşama yalnızca kapitalizmin yeniden yapılanma çabasını değil aynı zamanda onun tarihsel sınırlarının daha da görünür hale geldiğini ifade eder.

Bu nedenle içinde bulunduğumuz evre, bir yandan emperyalist sistemin daha saldırgan ve daha yıkıcı biçimler alacağı bir dönemi işaret ederken diğer yandan dünya proletaryası açısından devrimci mücadele olanaklarının nesnel olarak genişlediği bir tarihsel moment olarak görülmelidir.

Zincirleri Kırarak: 21. Yüzyılda Proletarya Devrimciliği

Selçuk Ulu

Tarihsel süreklilik içerisinde çıkarıldığımız bir ders babında kestirmeden ifade edecek olursak teori bir silaha, örgüt onun kuvvetidir. Kuvvet olmadan silah yalnızca bir niyetten ibarettir ve tarih sahnesinde hiçbir karşılığı yoktur. Günümüzde komünizmin özgürlük dünyasına açılan kapı, zorunlu bir uğrak olarak sosyalizm mücadelesini yeniden tanımlamak, klasik metinleri slogan düzeyinde tekrarlayan donmuşluğun, tutuculuğun ya da bunun karşı kutbuna savrulan ama aynı zamanda devrim fikrinin kendisini ortadan kaldırma hedefinde buluşan postmodernist inkarcılığın ötesine geçen çok yönlü bir kavrayışı ve bu kavrayışa uygun bir pratik konumlanışı zorunlu kıyor.

Teorimizin ve pratiğimizin kurucuları Marx'ın ekonomi politiği, Engels'in doğa ile toplum arasındaki diyalektik bütünlüğü, Lenin'in emperyalizm ve örgüt teorisi, Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" yönelimi ve Sovyetler deneyimi... bunlar hazır reçeteler değil somut durumu somut analiz etmenin tarihsel olarak en yoğunlaşmış biçimleridir. Bu miras bir "cevaplar kataloğu" olsaydı bugün devrimci teoriye ihtiyaç kalmazdı. Ama bu miras bir cevaptan ziyade yöntem sunar bize. Ve yöntem her tarihsel krizde yeniden üretilir, yeniden sınanır, yeniden keskinleşir.

Bugün bu yöntemle baktığımızda emperyalist kapitalizmi yalnızca krizler toplamı olarak değil aynı zamanda bu krizler aracılığıyla kendisini yeniden kurmaya çalışan bir sistem olarak görürüz. Dijitalleşme, finansallaşma, militaristleşme, jeopolitik bloklaşma ve ekolojik yıkım bunlar ayrı süreçler değil tek bir tarihsel bütünün farklı yüzleridir. Tam da bu nedenle proletarya devrimciliği tekil alanlara sıkışamaz. Üretim sürecinden devlet aygıtına, ekolojik yıkımdan kültürel hegemonyaya, ulusal sorundan enternasyonalizme uzanan bütünlüklü bir hat kurulmak zorundadır. Gerçeklik parçalı değildir, parçalı

Teorimizin ve pratiğimizin kurucuları Marx'ın ekonomi politiği, Engels'in doğa ile toplum arasındaki diyalektik bütünlüğü, Lenin'in emperyalizm ve örgüt teorisi, Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" yönelimi ve Sovyetler deneyimi... bunlar hazır reçeteler değil somut durumu somut analiz etmenin tarihsel olarak en yoğunlaşmış biçimleridir

olan yalnızca onu kavrayamayan bilinçtir.

Marksizmi salt bir "dünya görüşü"ne indirgeyen yaklaşımların aksine o bir yöntemdir. Donmuş bir dogma değil hareket halinde bir kavrayış biçimi. Diyalektik materyalizm -doğanın ve toplumun içsel bağlantılılığı, sürekli değişim, çelişkilerin itici gücü ve niceliğin niteliğe dönüşümü- bugün yalnızca geçerliliğini korumakla kalmıyor, kapitalizmin geldiği aşamada kendisini daha çıplak biçimde dayatıyor. Çünkü emperyalist kapitalizm geliştikçe, karmaşıktıkça ancak diyalektik yöntemle kavranabilen bir sistem olarak varlığını sürdürüyor.

Burjuva sosyal bilimlerinin 20. yüzyılın son çeyreğinde geliştirdiği yönelimler, diyalektik materyalist yöntemi doğrudan ya da dolaylı biçimlerde "totaliter", "indirgemeci" veya "ekonomik determinist" olarak damgalayarak teorik alandan dışlama eğilimi gösterdi. Ancak bu dışlama salt bir reddediş değil aynı zamanda farklı kavramsal çerçeveler üzerinden alternatif açıklama modelleri kurma girişimiydi. Max Weber'in değerler ve rasyonaliteler arasındaki çoğulluğa yaptığı vurgu, Karl Popper'in "açık toplum" kavramsallaştırmasıyla tarihsel zorunluluk fikrine yönelttiği eleştiri, Michel Foucault'nun iktidarı merkezlessiz ve yaygın ilişkiler ağı olarak ele alması, Jürgen Habermas'ın iletişimsel rasyonaliteyi toplumsal çözümlemenin eksenine yerleşirmesi ve postmodernistlerin "büyük anlatıların sonu" tezleri kendi iç farklılıklarına rağmen toplumsal çelişkilerin analizinde sınıfın kurucu belirleyiciliğini geriye iten ortak bir eğilim olarak şekillendi.

Bugün birçok açıdan bu teorik tasfiyenin bedeli ödenmektedir. 2008 finans krizi, burjuva iktisadın "rasyonel beklentiler" ve "etkin piyasalar" dogmalarını paramparça etti. Pandemi, küresel tedarik zincirlerinin kırılganlığını, devletin sermaye birikiminin merkezi bir düzenleyicisi olarak görünür hale gelmesini (neoliberal dönemde bu işlev ideolojik olarak gizlenmişti) ve sağlığın metalaşmasının yıkıcı sonuçlarını gösterdi. Enerji ve gıda krizleri, "piyasa kendiliğinden dengelenir" masalını yerle bir etti. Kalıcı savaş ekonomisi ve emperyalist rekabetin şiddetlenmesi, "barış içinde bir arada yaşama" söyleminin ideolojik karakterini ifşa etti. Bugün artık "sınıf geri döndü" demek yetmez, sınıfın hiçbir zaman ortadan kalkmadığını, yalnızca teorik olarak bastırıldığını söylemek gerekir. Ve bu bastırmanın araçlarına dönüştürülen kimlik siyaseti, kültürel çoğulculuk, yönetim söylemlerinin kriz zamanlarında nasıl bir işlev gördükleri açığa çıkmıştır.

Diyalektiğin yasaları bugün soyut ilkeler değil somut gerçeklikler olarak karşımızda duruyor.

Devrimci pratik açısından kendiliğinden gelişen öfkenin kendiliğinden devrime dönüşmeyeceğini bilmek önemlidir. Öfke bir potansiyel olarak varlık gösterir fakat yön verilmediği sürece dağılır, saptırılır ya da sistem tarafından emilir. Dolayısıyla siyasal kriz ile devrim arasındaki fark öznel faktörün müdahalesinde yatar

Devrimci pratik açısından kendiliğinden gelişen öfkenin, kendiliğinden devrime dönüşmeyeceğini bilmek önemlidir. Öfke bir potansiyel olarak varlık gösterir fakat yön verilmediği sürece dağılır, saptırılır ya da sistem tarafından emilir. Dolayısıyla siyasal kriz ile devrim arasındaki fark öznel faktörün müdahalesinde yatar. Tarih kendiliğinden ilerleyen bir süreç olmadığına göre, müdahale edilen bir mücadele alanı olduğu gerçeğiyle her daim yüzleşiriz. Bu yüzdendir ki kürek çekilmezse tekne sürüklenir, yön verilmezse tarih egemen sınıfların rotasında akmaktan kurtulamaz.

Tarihsel materyalizmin temel tezi -üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki- bugün üç temel düzlemde yoğunlaşmış durumda. Birincisi: üretici güçler küresel ölçekte gelişmişken, ulusal devlet sınırları ve özel mülkiyet ilişkileri bu gelişmenin önünde engel haline gelmiştir. Üretim küreseldir ama mülkiyet parçalı ve tekelcidir. İkincisi: otomasyonun yarattığı artı-zaman özgürleşme potansiyeli taşırken kapitalizm altında işsizlik ve güvencesizlik olarak geri dönmektedir. Yani üretici güçlerin gelişimi, insanı özgürleştirmek yerine daha kırılğan hale getirmektedir. Üçüncüsü: toplumsal üretimin kolektif karakteri ile mülkiyetin özel ve el koyucu karakteri arasındaki uçurum derinleşmiştir. Emperyalist tekeller milyarlarca insanın kolektif emeğini kendi mülkiyetleri altında yoğunlaştırmaktadır. Üretim toplumsallaşmış, el koyma ise küçük bir azınlığın elinde merkezleşmiştir.

Bu çelişki yalnızca teorik bir tespit değil aynı zamanda tarihsel bir patlama noktasıdır. Marx'ın işaret ettiği "üretim araçlarının toplumsallaşması" eğilimi bugün en somut biçimine ulaşmıştır. Ama bu toplumsallaşma, mülkiyet ilişkileri tarafından zincirlenmiş ve zincir gerildikçe kopma ihtimali artmıştır. Burjuva sosyal bilimler krizi sistemin içsel bir sonucu olarak değil dışsal bir "arıza" olarak ele alır. Oysa krizler sistemin işleyişinin zorunlu bir ürünü olarak ortaya çıkıyor. Teknoloji nötr bir ilerleme değil sınıf ilişkilerinin yeniden üretim araçlarıdır.

Sınıfın parçalanmış bütünlüğü

Marx *Grundrisse*'de "genel zekâ"dan söz ederken toplumsal bilginin doğrudan üretici güç haline geldiği bir eşiği tarif ediyordu. Bugün o eşik aşılmış durumda. Yapay zekâ, büyük veri ve otomasyon bunlar yalnızca teknik gelişmeler değil üretici güçlerin niteliksel sıçramasının ifadesidir. Sanayi devriminde makine

çevirenlere ait. Feodalizmde toprağa el koyan beylerin yerini bugün veriye el koyan dijital tekeller almıştır. Proletarya devrimciliği açısından bu benzetme, kapitalist mülkiyet ilişkilerinin özünü feodalizmle özdeşleştirmek anlamına gelmiyor yalnızca el koyma mekanizmasındaki biçimsel benzerliğe işaret ediyor. Fakat burada dijital ekonominin emek-değer teorisini geçersiz kıldığı iddiası, öz ile görünüş arasındaki farkı bulanıklaştıran bir yaklaşım olarak çıkıyor karşımıza. Üretim biçimi ne kadar karmaşıklaşırsa karmaşıklaşırsa, değerın kaynağı hâlâ soyut emektir. Bir algoritma, bir yazılım, bir veri seti bunların hiçbiri kendiliğinden var olmaz. Her biri doğrudan ya da dolaylı olarak canlı emeğin ürünüdür. Bir yapay zekâ modelinin "öğrenmesi", aslında milyonlarca insanın ürettiği verinin işlenmesidir. Programcıların, veri etiketleyicilerinin, içerik üreticilerinin hatta sıradan kullanıcıların gündelik faaliyetleri bu sürecin parçasıdır. Bu nedenle yapay zekâ değer yaratmaz; var olan değeri yeniden düzenler,

işçinin bedenini disipline ederken, dijital çağda algoritma işçinin zamanını, dikkatini, davranışlarını ve hatta duygulanımını denetim altına alıyor. Denetim dışaldan içsele doğru genişliyor. Ama bu devasa üretici güçler, toplumsal karakterlerine rağmen özel mülkiyet duvarlarına hapsedilmiştir. Dünyanın en büyük teknoloji tekelleri, insanlığın kolektif bilgisini ve emeğini kendi sermaye birikimlerinin kaynağına dönüştürüyor. Veri -teşbihte hata olmaz misali- yeni bir "toprak" işlevi görüyor ama bu toprağın mülkiyeti, onu işleyenlere değil onu çitle

yoğunlaştırır ve aktarır. Bu süreç, Marx'ın görelî artık-değer teorisinin günümüzdeki en gelişmiş biçimidir. Teknolojik yenilikler emek üretkenliğini artırırken aynı anda işgücünü yedek sanayi ordusuna iter, ücretleri baskılar ve çalışma yoğunluğunu artırır. Yani üretkenlik artışı özgürleşme değil daha yoğun sömürü olarak geri döner. Ama aynı mekanizma kapitalizmin içsel sınırlarını da keskinleştirir. Etkin talep yetersizliği derinleşir, kâr oranlarının düşme eğilimi belirginleşir, eşitsizlik toplumsal dokuyu parçalayacak düzeye ulaşır.

Sistem, kendi yarattığı üretici güçlerin ağırlığı altında bocalamaya başlar. Başarı krizin kaynağına dönüşür.

Proletaryanın yapısı dönüşmüştür ama ortadan kalkmamıştır. Temel tanım olarak ‘üretim araçlarından kopmuş ve emek gücünü satmak zorunda olan sınıf’ gerçeği hâlâ geçerlidir. Bugün bu sınıf farklı görünümde karşımıza çıkıyor. Platform emekçileri “bağımsız” görünseler de algoritmik denetim altında klasik ücretli emekten farksızdırlar. Veri emekçileri görünmezdirler ama dijital ekonominin temelini oluşturuyorlar. Beyaz yakalı prekarya yüksek eğitimlidir ama güvencesizdir. Bakım emekçileri çoğunlukla kadınlardan oluşur ve kapitalist yeniden üretimin görünmez omurgasını taşır. Klasik sanayi proletaryası stratejik sektörlerde belirleyici konumunu korumaya devam ediyor. İşçi sınıfının bu farklı bölükleri yüzeyde parçalı görünüyor ama bu parçalanma, özsel bir ayrışmadan ziyade kapitalizmin işleyişinin dayattığı bir bölünmedir. Sınıfın birliği ortadan kalkmamış yalnızca görünmez hale gelmiştir. Bugünün sınıf mücadelesinin temel sorunu, bu parçalanmış görünümüne ortak bir siyasal özne etrafında yeniden birleştirmektir. Parçalanmış bir sınıfın kendi gücünün farkına varması beklenemez.

Teknolojik yenilikler emek üretkenliğini artırırken aynı anda işgücünü yedek sanayi ordusuna iter, ücretleri baskılar ve çalışma yoğunluğunu artırır. Yani üretkenlik artışı özgürleşme değil daha yoğun sömürü olarak geri döner. Ama aynı mekanizma kapitalizmin içsel sınırlarını da keskinleştirir. Etkin talep yetersizliği derinleşir, kâr oranlarının düşme eğilimi belirginleşir, eşitsizlik toplumsal dokuyu parçalayacak düzeye ulaşır

Marx’ın yedek sanayi ordusu teorisi dijital çağda “talep üzerine emek” biçimini alıyor. İşçi artık yalnızca işsiz değildir sürekli yarı-çalışır, yarı-bekler durumdadır. Algoritmalar, işgücünü anlık ihtiyaçlara göre

devreye sokar ya da dışarıda bırakır. Bu durum işçiler arasında sürekli bir rekabet yaratır, dayanışmayı zayıflatır, ücretleri aşağı çeker ve güvencesizliği kalıcı hale getirir. “Prekarya” artık istisnai bir kesim değil proletaryanın önemli bir formu haline gelmektedir. Yedek ordu, sistemin kalıcı bir bileşenidir. Bu koşullarda otomasyonun yarattığı artı-zamanı sermayenin elinden almak ve toplumsallaştırmak sosyalist mücadele hattımızın bir görevi olarak karşımızda duruyor. Çalışma saatlerinin radikal biçimde düşürülmesi, evrensel temel gelir, kamusal hizmetlerin genişletilmesi bunlar sermayenin emek-zamanı üzerindeki tahakkümünü hedef alan sistem karşıtlığına evrilebilecek taleplerdir. Kapitalizmin özü zamanın denetimidir. Bu denetim kırılmadan özgürlük mümkün olmaz.

Değerin kaynağı değişmedi, yalnızca görünümü dönüştü

Yapay zekâ ve otomasyon tartışmaları çoğu zaman “Emek ortadan kalkıyor mu?” gibi yanlış bir soruyla başlıyor. Oysa soruyu “Emek hangi biçimde yeniden örgütleniyor?” şeklinde formüle etmek daha doğru olur. Marx makinelerin kapitalist üretimdeki rolünü “emek gücünün değerini düşürmek ve emek süreci üzerindeki denetimi artırmak” diye iki temel eğilim üzerinden analiz etmişti. Bugün yapay zekâ ve dijital teknolojiler bu iki eğilimi niteliksel olarak yeni bir düzeye taşıyor. Denetim boyutu özellikle çarpıcıdır. Sanayi kapitalizminde işçi ustabaşının gözetimi altında daha çok mekân ile

sınırlıydı. Bugün ise denetim görünmez, sürekli ve içselleşmiştir. Bir platform işçisinin rotası, hızı, puanı anlık izleniyor; puan düştüğünde sistem devre dışı bırakıyor. Amazon deposunda bir işçinin her hareketi sensörlerle ölçülür. Bu yalnızca üretimin değil davranışın da metalaştırılmasıdır. Marx’ın “emeğin sermayeye fiilen tabi kılınması” kavramı bugün en ileri biçimine ulaşmış durumda. Artık yalnızca emek süreci değil işçinin zamanı, dikkati, duyguları ve refleksleri sermayenin denetimi altına alınıyor. Dijital gözetim o fantastik roman 1984’ü bile geride bırakmış durumda.

Otomasyon tartışmasında ayırt edici noktamız, meselenin teknolojiye karşıtlık olmadığını onun hangi toplumsal ilişkiler içinde kullanıldığını kavramaktır. Teknoloji nötr değildir. Her tarihsel momentte belirli sınıf ilişkilerinin yeniden şekillenir ve o ilişkilerin yeniden üretimine hizmet eder. Bugün otomasyon çalışma süresinin radikal biçimde kısılması, insanın yaratıcı etkinliklere yönelmesi gibi önemli bir potansiyele sahip. Ama kapitalizm altında bu potansiyel tersine çevrilir. Otomasyon işsizliği artırır, güvencesizliği derinleştirir, çalışanlar üzerindeki baskıyı yoğunlaştırır. Teknoloji özgürleşmenin değil zorunluluğun aracı haline gelir. Bu çelişki tesadüfi değildir; kapitalizmin işleyiş mantığının doğrudan sonucudur. Sermaye için önemli olan üretkenliğin artmasından ziyade kârın maksimize edilmesidir. Ve kâr emek

üzerindeki denetim sürdürülebilir mülkiyettir.

Otomasyonun yarattığı artı-zamanı sermayeden koparıp toplumsallaştırmak mücadelemizin merkezinde yer almak durumundadır. Bu teknik bir reformdan öte doğrudan bir sınıf mücadelesidir. Sovyet Sosyalizmi deneyimi tüm çelişkilerine rağmen bu konuda tarihsel bir referans sunuyor. Üretimin kâr amacı olmadan da örgütlenebileceğini, teknolojinin toplumsal ihtiyaçlara göre yönlendirilebileceğini pratikte göstermiştir. Bu deneyimin bürokratik deformasyonları elbette eleştirilmelidir. Ama onun gösterdiği ‘teknoloji hangi sınıfın elindeyse onun karakterini taşır’ temel gerçeği göz ardı edilemez. Bugün yapay zekâ, veri ve otomasyon sermayenin elinde zincirlerken toplumsal mülkiyet altında çok yönlü özgürleşmenin anahtarı olacaktır.

Bugünün emperyalizmi, doğrudan sömürgecilikten yaptırım rejimleri, teknoloji tekelleri, finansal bağımlılık ve vekâlet savaşlarına evrilmiş durumdadır. “Tek kutuplu dünya” tezleri iflas etmiştir ancak çok kutupluluk kendiliğinden ilerici değildir. Bir emperyalist merkezin zayıflaması, emekçi sınıfların otomatik güçlenmesi anlamına gelmez; aksine çok kutuplu yapı yeni rekabet biçimlerini, yeni paylaşım mücadelelerini ve yeni çatışma alanlarını beraberinde getirmiştir. Lenin’in “tekelci sermaye” tespiti, günümüzde “tekelci teknoloji sermayesi” olarak somutlanmıştır: yarı iletkenler, yapay zekâ, iletişim altyapıları üzerindeki tekelci kontrol yeni bir “teknolojik güç” biçimi yaratırken bu aynı zamanda emperyalist rekabetin yeni eksenlerden birini oluşturmaktadır. Vekâlet savaşları, emperyalist sermayenin yeniden paylaşım mücadelesinin bir biçimi olarak kamu kaynaklarını silahlanmaya aktarmakta, sosyal harcamaları kırmakta, göç dalgalarına ve faşist eğilimlere yol açmaktadır. Proletarya enternasyonalizmi bugün ulusal ile enternasyonal olanı birlikte düşünmek zorundadır. Zincirler küreseldir; onları kıracak olan mücadele de öyle olmak durumundadır. Sermayenin tekelleşmesi hangi biçimde olursa olsun, ona karşı mücadelenin temel

silahlı sınıfın örgütlü enternasyonal birliğidir.

Siyasal bilinç -yani sınıfın kendi tarihsel rolünü, sistemin bütünüyle karşıtlığını, iktidar hedefini kavraması - ancak teorik çalışma, örgütlü siyasal mücadele ve sürekli eğitim yoluyla inşa edilir. Bugün hegemonya mücadelesi, algoritmaların yönlendirdiği bir kamusal alanda yalan haberlerin, dezenformasyonun, duygu manipülasyonunun egemen olduğu bir ortamda yürütülüyor. Bu koşullarda teorik donanım ve örgütlü siyasal eğitim her zamankinden daha belirleyicidir

Öznel faktörün yeniden inşası

Lenin’in *Ne Yapmalı?*’daki “devrimci teori olmadan devrimci hareket olmaz” ilkesi temel disturumuz olmaya devam ediyor. İşçi sınıfının kendiliğinden sendikal bilinç düzeyinde kalması, burjuva hegemonyasının sınırları içinde hareket etmesi demektir. Siyasal bilinç -yani sınıfın kendi tarihsel rolünü, sistemin bütünüyle karşıtlığını, iktidar hedefini kavraması - ancak teorik çalışma, örgütlü siyasal mücadele ve sürekli eğitim yoluyla inşa edilir. Bugün hegemonya mücadelesi, algoritmaların yönlendirdiği bir kamusal alanda yalan haberlerin, dezenformasyonun, duygu manipülasyonunun egemen olduğu bir ortamda yürütülüyor. Bu koşullarda teorik donanım ve örgütlü

siyasal eğitim her zamankinden daha belirleyicidir.

Teorimizde “öznel faktör” sınıfın kendi tarihsel rolünün bilincine varmış, örgütlenmiş, disiplinli, stratejik hedeflere sahip siyasal gücü ifade eder. Nesnel koşullar (kriz, sömürünün yoğunlaşması, çelişkilerin keskinleşmesi) devrimci durumu yaratabilir ama devrimci durumu devrime dönüştürmek öznel faktörün müdahalesine bağlıdır. Bugün öznel faktör derin bir açmaz içinde. Bunun emek sürecinin parçalanması ve işçilerin mekânsal olarak dağıtık, birbirinden izole çalışması gibi nesnel nedenleri var. Ortak deneyim alanları daralmış, kolektif bilinç inşası zorlaşmıştır. Güvencesizliğin yarattığı bireyselleşme, sürekli iş değiştirmek, geleceği öngörememek, sosyal güvencelerden yoksun olmak işçileri uzun vadeli dayanışma ve örgütlenmeden uzaklaştırıyor. Neoliberal dönemde büyük sendikaların tasfiye edilmesi, zayıflatılması veya sistemle bütünleşmesiyle sendikal kriz derinleşmiştir. Yeni emekçi kesimlerin örgütlenmesinde geleneksel sendikalar yetersiz kalmıştır. Reformist sol, neoliberal dönemde sınıf politikasını bütünüyle terk ederek “üçüncü yol” söylemine eklenmiş, devrimci sosyalist hareket ise birçok ülkede daralmış, örgütsel kapasitelerini yitirmiş, dönemin koşullarına yanıt vermekte zorlanmaktadır.

Ama teorik donanımın zayıflığı, örgütlenme deneyimlerinin kaybı, reformist ve liberal söylemlerin hegemonyası gibi öznel nedenler de var. Neoliberal bozulmanın sonucu olarak 1990’lardan itibaren solun büyük bir bölümünde ML teorisi

Leninist parti teorisinin özü, siyasal bilinç ile kendiliğinden hareket arasındaki diyalektikte yatar. Lenin, işçi sınıfının kendiliğinden sendikal bilinç düzeyinde kalabileceğini, sistemin bütünüyle karşıtlığını kavrayan siyasal bilincin ise teorik donanımlı öncü tarafından taşınması gerektiğini söyler. Bu, işçi sınıfının “pasif” olduğu anlamına gelmez; tersine, sınıfın kendi mücadele deneyimi ile teorik bilincin birleşmesi devrimci pratiğin temelidir. Bugün bu teorinin güncellenmesi yatay örgütlenmeler ile merkezi parti arasındaki ilişkinin yeniden kurulmasını gerektirir

sistematik olarak dışlanmış, sınıf analizi terk edilmiş, “kimlik siyaseti” ve “kültürel çoğulculuk” gibi yaklaşımlar öne çıkmıştır. İşçi sınıfının siyasal bilincini inşa edecek teorik araçlar büyük ölçüde kaybedilmiştir. Bugün öznal faktörün yeniden inşası, hem teorik donanımın yeniden kazanılmasını hem de bu teorinin somut mücadele koşullarında pratiğe dönüştürüleceği örgütsel yapıların geliştirilip büyütülmesini zorunlu kılıyor.

Lenin’in *Ne Yapmalı?* ve *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*’de geliştirdiği parti teorisi, üç temel unsura dayanır: Öncü karakter (parti nicelikten önce bir niteliktir, işçi sınıfının en bilinçli, en disiplinli, en devrimci kesimlerini bir araya getirir, bu karakterinin sulanmasına meydan vermemeyi esas alır, bu bağlamda sayısal bakımdan ‘güçlenmeyi’ herşey olarak görmez); merkezîyetçi yapı (demokratik merkezîyetçilik ilkesiyle parti kararları tartışılır, ancak alındıktan sonra tüm üyeler için bağlayıcıdır); devrimci teoriye bağlılık. Bugün “Leninist parti” kavramı üç temel eleştiriyle karşı karşıyadır: merkezîyetçi yapının “otoriterliğe” yol açtığı; öncü partinin işçi sınıfının kendiliğinden hareketini küçümsediği; dijital çağda yatay, ağ tipi örgütlenmelerin daha etkili olduğu. Bu eleştirilerin her biri belirli bir tarihsel deneyime dayanmakla birlikte, Leninist parti teorisinin özünü kavramaktan uzaktır.

Leninist parti teorisinin özü, siyasal bilinç ile kendiliğinden hareket arasındaki diyalektikte yatar. Lenin, işçi sınıfının kendiliğinden sendikal bilinç düzeyinde kalabileceğini, sistemin bütünüyle karşıtlığını kavrayan siyasal bilincin ise teorik donanımlı öncü tarafından taşınması gerektiğini söyler. Bu, işçi sınıfının “pasif” olduğu anlamına gelmez; tersine, sınıfın kendi mücadele deneyimi ile teorik bilincin birleşmesi devrimci pratiğin temelidir. Bugün bu teorinin güncellenmesi yatay örgütlenmeler ile merkezi parti arasındaki ilişkinin yeniden kurulmasını gerektirir. Dijital platformlar, ağ tipi örgütlenmeler anlık koordinasyonu mümkün kılıyor ama bu yapılar stratejik süreklilik, ortak program, disiplinli eylem ve uzun vadeli planlama kapasitesinden yoksun. Bu yapısal özellik özellikle yoğun devlet baskısı, dijital gözetim ve illegalite koşullarında yeraltı örgütlenmesi için bir zorunluluk haline gelir: hücresel esneklik, iletişim ve operasyonel gizlilik, ağ tipi örgütlenmeleri burjuva baskı rejimlerine karşı merkezi parti yapılarından çoğu zaman daha dayanıklı kılar. “Parti mi, ağ mı?” ikilemi yanlıştır. İhtiyaç duyulan şey ağların esnekliğini, katılımcılığını ve hızını, merkezi partinin stratejik bütünlüğü, teorik derinliği ve tarihsel sürekliliği ile birleştiren yeni bir örgütlenme biçimidir.

Öznal faktörün yeniden inşası, sınıfın dağınık kesimlerini birleştiren, ekonomik mücadeleyi politik hatta bağlayan, ulusal olan ile enternasyonal olanı bütünleştiren bir örgütsel formu gerektirir. Bu formun adı yalnızca “parti” değildir. Ama partisiz de olamaz. Tarih, örgütsüz haklıların değil örgütlü olanların ilerlediği bir süreçtir.

Geçmişin zaferleri ilham verebilir ama bugünün mücadelelerini onların kalıplarıyla anlamak tarihi dondurmak olur. Ne eski kalıpları tekrarlamak ne de her şeyin sıfırdan icadı...

Bugün Türkiye solunun bir kesimi elli yıl önceki mahkeme salonlarında kimin ne dediğini didikleleyen bir “kayıkçı kavgası”nda debeleniyor. Oysa asıl mesele sınıfın farklı bölüklerini tek bir siyasal özne

etrafında birleştirecek devrimci pratiği inşa etmektir.

Tarih ancak onu hızlandırmaya cesaret edenlerin ellerinde akar.

Kaynakça

- Engels, F. (2003). *Anti-Dühring*. (Çev. K. Somer). Ankara: Sol Yayınları.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Çev. T. E. Kalaycı ve S. Oğuz). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Lenin, V. İ. (2009). *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*. (Çev. C. Süreya). İstanbul: Yordam Kitap.
- Lenin, V. İ. (2011). *Ne Yapmalı?*. (Çev. M. Ardos). Ankara: Sol Yayınları.
- Lenin, V. İ. (2016). *Devlet ve Devrim*. (Çev. N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. (2011). *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi, Cilt 1*. (Çev. M. Selik ve N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. (2014). *Grundrisse: Ekonomi Politiğin Eleştirisi İçin Taslaklar*. (Çev. A. Gelen). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2008). *Komünist Parti Manifestosu*. (Çev. N. Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Stalin, J. V. (1990). *SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları*. (Çev. S. Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Wood, E. M. (2006). *Sınıftan Kaçış: Yeni "Hakiki" Sosyalizm*. (Çev. Ş. Alpagut). İstanbul: Yordam Kitap.

Sorumluluk Bilincinin Köşe Taşları: Bilinç, Tutku İrade

Oya Açıan

“**T**ek bir sorumluluk algısı vardı onun, ölü yıldızlara hayatı götürmek için yapılması gerekenler!..” Lale için yazmışız bu satırları birkaç yıl önce...

Sorumluluk bilinci, içi tam doldurulduğunda örgütlü mücadele yürütenleri her zaman farklı bir boylama taşır. Kıstaslar nedir peki dersek, bir manzume oluşturacak kadar geniş bir içerik dile getirilebilir fakat her şeyden önce öğrenmeye tutku derecesinde istekli bir yönelimi başa yazmak gerekir. Bu bilinç işlenmeye ve değişmeye açtır. Alışılmış olanın sınırları zorlandığında, yeni sorunlarla yeni ihtiyaçlarla, farklı yaklaşımlarla karşılaşıldığında insan sadece hatalarını ve zayıflıklarını görmekle kalmaz kendini yenileme -kimi zaman yeni bir kalıba dökme- ihtiyacını derinlemesine hisseder. Halinden hoşnut bir ‘bilinç’ hayatîyetinin sonuna gelmiş demektir.

Bir partiye kadrolarının bilinçli faaliyetleri can verir. Bu bilinç sadece o anla, andaki görev ve ihtiyaçlarla sınırlı olamaz. Bir taraftan geçmişin ders ve deneyimlerinden beslenmeli fakat dün’de kalmamalı, asıl dikkat ve enerjisini anın yüklediği sorumluluklarla gelecek arasında köprü kurmaya yoğunlaştırmalıdır. Hayatîyetini kaybetmek istemeyen devrimci bir kolektifin kadrolarına yol göstermesi gereken sağlıklı bir sorumluluk bilinci bu temel üzerinde yükseldiği ölçüde işlevli ve geliştiricidir. Geçmiş-bugün-gelecek bağlantısı nostaljik bir ‘dün’ saplantısıyla değil tutkulu bir gelecek rüyasıyla kurulduğu ölçüde sorumluluk bilinci süreklileşmiş bir gelişme dinamiği özelliği kazanır. Onu yaptıklarıyla ‘ruhunu kurtaran’ rehavetten farklı kılan özellik geçmiş-bugün-gelecek ilişkisinin bu tarzda kuruluşunda yatar.

“Zamanın ruhu”

Devrimcilik her şeyden önce gönüllü, iradi bir seçimdir. Fakat devrimci kadroların bilincinin şekillenmesinde, onların proleter karakterde bir sınıfsal kimlik oluşumunda toplumsal

Alışılmış olanın sınırları zorlandığında, yeni sorunlarla yeni ihtiyaçlarla, farklı yaklaşımlarla karşılaşıldığında insan sadece hatalarını ve zayıflıklarını görmekle kalmaz kendini yenileme -kimi zaman yeni bir kalıba dökme- ihtiyacını derinlemesine hisseder. Halinden hoşnut bir ‘bilinç’ hayatîyetinin sonuna gelmiş demektir

hareketin düzeyi, temposu ve seyir yönünün etkisi de büyüktür. Toplumsal hareket sırasında sınıp önüne yeni ufuklar açılan bilinç hem andaki tutumları hem de -büyük ölçüde- geleceği koşullar. Proleter devrimci karakterde militan bir sınıf siyasetinin hayata geçirilebilmesi için ise her şeyden önce günün devrimci görev ve sorumluluklarıyla refleksif tepki vermenin ötesine geçebilen, kadroların varlığı tayin edicidir.

“Zamanın ruhu”, ‘dış’ımızdaki etkenlerin, bizi çevreleyen ve faaliyetimizin sınırlarını belirleyen koşulların bütünüün algımızdaki izdüşümüdür. Fakat devrimci bilinç ve onun şekillendirdiği sorumluluk anlayışı bunun ötesine geçmeyi gerektirir. Etki-tepki ilişkisinden farklı olarak iradi devrimci bir tutum

kendisini bu temelde konuşturur. O, birbiri üzerinde etkide bulunan sosyo-ekonomik ve siyasal yapının, rejimin karakterinin, başta proletarya olmak üzere ezilen sınıfların bilinç ve örgütlülük düzeylerinin, mücadele geleneklerinin, dünya tarihsel koşullar ve sınıfsal dengelerin, ülke proletaryasının tarihsel bilinç ve deneyim birikiminin çözümlenmesinin harmanıdır.

“Benim bilincim beni çevreleyen şey ile ilişkimdir.” (Alman İdeolojisi) Kendiliğinden hareketin peşinden sürüklenen bir kuyrukçu bu materyalist ilkeyi edilgen bir sürüklenme ilişkisine indirger. Tarihsel bir perspektif ve bilinç açıklığına sahip olan devrimci ise kendisini çevreleyen koşulların üzerinden istese de atlayamayacağını bilincindedir fakat bu kavrayış hiçbir zaman onu koşullara teslim olmaya sürüklemeyiz. Onları kendi amaç ve idealleri doğrultusunda nasıl farklılaştırabileceği üzerine yoğunlaşmaya yönelir. Tarihsel sorumluluk bilinci dediğimiz devindirici, sıçratıcı dinamik bu noktada devreye girer. İnsandaki farklılaşma da ancak başka insanlar, çevreler, gruplar arasındaki varoluş/ilişkilene sırasında takınılan tutumlar, eyleme tarzları sayesinde yaşanabilir. Thompson’ın işçi sınıfı için söylediği şey tek tek bireyler açısından da geçerlidir: “...İnsanlar kendilerini belirlenmiş yapılar içinde bulurlar, sömürüyü deneyimler, antagonistik çıkarları fark ederler, bu konular etrafında mücadeleye girişirler ve bu mücadele sürecinde kendilerini sınıf olarak keşfederler, bu keşfi sınıf bilinci olarak öğrenirler. Sınıf ve sınıf bilinci, gerçek tarihsel süreçlerde, her zaman sondadır başta değil.”

Hepimiz sınıflı toplumun bağrından, üzerimizde kapitalizmin kirini, pasını, lekelerini -kimimiz az kimimiz çok- taşıyarak geliyoruz mücadele saflarına. Daha önceki alışkanlıklarımızı, handikaplarımızı, değer yargılarımızı da beraberimizde getiriyoruz. Ancak benimsediğimiz devrimci dünya görüşü doğrultusunda diğerleriyle ve kitlelerle ilişki halinde

farklı bir bilinç ediniriz. O etkileşimden çıkardığımız sonuçları duygu dünyamıza ve eylemimize taşıyoruz -ama bunlar bir çırpıda olmaz elbette.

Burjuvazinin “incelikli” bir biçimde yoğunlaştırdığı ideolojik-siyasi-kültürel ve pratik saldırganlık ancak sağlam ve derinlikli bir politik bir kavrayış zeminine basıldıkça püskürtülür. Faaliyeti zorlaştırıp kesintiye uğratan, etkinliği artırdıkça süresi uzadıkça hazırlıksız kadroları tüketip umutsuzluk ve karamsarlığa sürükleyen bu saldırganlık her açıdan yetkin bir donanım ve mücadelede ısrarı gerektirir. Bunun başarılabilmesi için ise sorumluluk duygusunun bir başka boyutu, kendimize karşı sorumluluk bilincinin gelişkinliğine ihtiyaç vardır. Başardıklarımıza bakarak bu sorumluluğu yerine getirmekten uzaklaştığımız ölçüde politik ölüm sürecimiz başlamış demektir.

yenileyememiştir. Zayıflık ve zaaflarıyla fazlasıyla barışık olduğu için kendisi aşma sorumluluğunu duymamıştır. Bir de sınıfla ve toplumla bağları yok denecek ölçüde zayıf hatta kopuksa hayat damarları kesilmiş demektir. Bu tükeniş çoğu kez “mükemmelliyetçi” biçimlere bürünmüş olarak dışa vurur. “İdealize” ettiği tutum ve yönelimlerle kendi gerçekliği arasındaki büyük uçurumu görmezden gelerek “mükemmeli arayan Diyojen” pozları takınır, mükemmellik arayışı sorumluluktan kaçışın bahanesidir, ertelemecilik ve hareketsizliğin kılıfıdır. Ertelemecilik ise sabır postuna bürünmüş korkudur.

Gerçek dünya ile geleceğin silueti bilinçli bir devrimcinin gözünde çoğunlukla aynı kareye girip birlikte varolur. Bunlar eğer ayrı karelerde birbirinden kopukmuş gibi duruyorsa sorun var demektir. Bu kopukluk ortamında gerçeğin ürkütücü, acıtıcı, zaman zaman

yıkıcı ve yaratıcı potansiyelinin nelere bağlı olarak açığa çıkarılabileceğini hayal edebilmektir. Bir izleyenler vardır hayatta bir de eyleyenler...

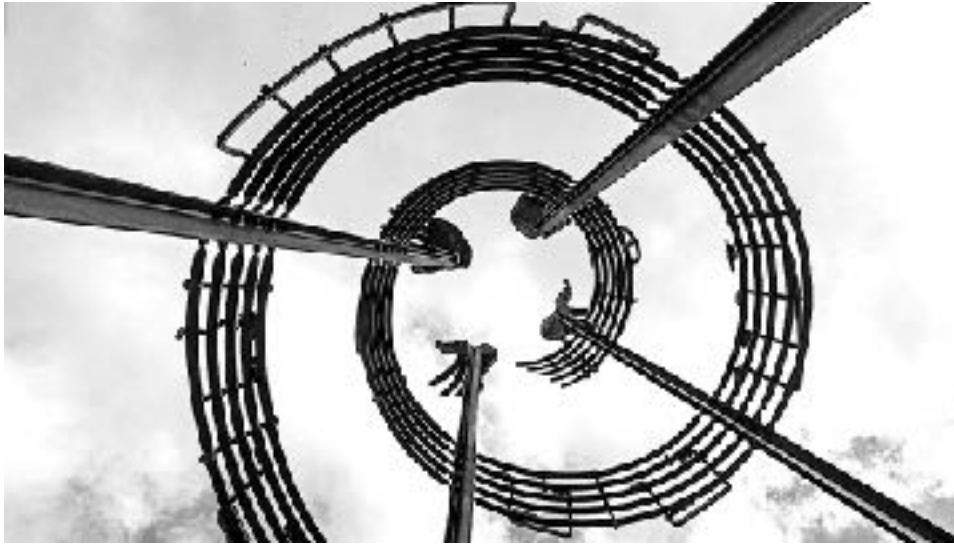
Yetenek ve enerjilerini o ortak havuza akıtırken “eli titremeyen”, verdiklerinin büyüklüğü oranında sahiplenmenin, “örgüt benim” duygusunu baştan ayağa yaşamının, yaptıklarına değil yapamadıklarına bakabilmenin, üzerine düşünüp sonuç çıkarmanın, hasrettikleriyle yetinmeyip bütüne daha fazla kafa yormanın sonsuz çeşitlilikte olduğuna tanık olup bunu içselleştirmektir

Sorumluluk bilinci denilen devindirici mekanizma burada girer devreye. İşleyen, işler gibi görünen; işlemeyen ya da sürtünmeli bir şekilde hareket halinde olan bir yapıda -bir örgütte bir partide- çalışmanın bir parçası olan bireylerin bütünden sorumluluk duyma kapasitesiyle dolu olmaları faaliyetin “akışı”nda sıvırgan rol oynayan bir dinamiktir. Bu nasıl kazanılır, nasıl yerleşip kökleşir nasıl yaygınlaşır/yaygınlaştırılır?..

Sorumluluk bilinci dediğimizde onu bütünden sorumluluk duyma çabası ve yönelimi olarak anlıyoruz. Fakat bu, kendini sadece devrimci bir bütünün parçası olarak görmenin ötesinde bir çaba gerektirir. Yetenek ve enerjilerini o ortak havuza akıtırken “eli titremeyen”, verdiklerinin büyüklüğü oranında sahiplenmenin, “örgüt benim” duygusunu baştan ayağa yaşamının, yaptıklarına değil yapamadıklarına bakabilmenin, üzerine düşünüp sonuç çıkarmanın, hasrettikleriyle yetinmeyip bütüne daha fazla kafa yormanın sonsuz çeşitlilikte olduğuna tanık olup bunu içselleştirmektir.

Örgütlü bir yapıda kolektivismi güçlendiren inisiyatif

Yaşayan bir organizma olan örgütlü bir yapıda işbölümünün zorunlu kıldığı görev ve sorumluluklar hayatın ve mücadelenin seyrine bağlı olarak farklılaşır. Kimi görev ve

“Öyle bir ufka vardık ki sevgilim/yalnız değiliz”

Devrimcilik dediğimiz zaman herkesin kafasında idealize edilmiş bir imaj vardır. İşin tuhafı herkesin ‘ideal devrimcisi’ kendine göredir. Kendi devrimcilik anlayışının ufkunun ve çapının genişliğiyle doğru orantılıdır; bu yüzden fazlasıyla öznel, çoğu kez her devrimcide olması gereken 3-5 özellikle sınırlıdır. Bu devrimcilik anlayışı daha çok “zamanın ruhu”nun biçimlendirdiği nesnellikten çıkışını alır. O nesnellüğün artık varolmadığı koşullarda sürekli o günlerin özlemine çeken uyuşturucu bir nostaljiye dönüşür. Çünkü kendisini

korkutucu güçlükleri baskın çıkar. Bu durumda faaliyet rutinleşir, kanıksanır, coşku ve heyecan verici olmaktan çıkıp yük halini almaya başlar. Sorumluluk duygusu ve anlayışının körelmesi de bu sürecin kaçınılmaz sonuçlarından biridir.

Tıpkı hediye vermenin sevincinin alanın mutluluğunu hayal etmekten geçmesi gibi, kurmaya yöneldiğimiz geleceğin izlekleri de günde içerili ve bazen elle tutulacakmışcasına somuttur. Mesele, o ipuçlarını o dip akıntıları görüp kafada somutladıktan sonra kazanacaklarımızı, insanlığın önünde açılacak ufukları, bunun imkanlarının büyüklüğünü, toplumsallaşmış emeğin boyutlarını,

sorumluluklar hep birilerinin “işi” olarak kodlanınca verili işleyiş rutini yoluna farklı engel/engeller çıkıncaya kadar “alıştığı o konforlu” yatağında akabilir. Hoşnutluk duygusu, zorlanmanın kazandıracaklarını ve çokyönlü gelişmeyi öldürür.

“Nasıl yapıyor”, “bu görülmüş/düşünmüştür”, “bir süre sonra kesin yoluna koyulur” vb. şeklinde -ister istemez- konforlu bir kötürümlük yaratan zihinsel akışı reddetmek gerekir. Varoluşumuz ve eylemimizle sözümüzü söylediğimiz her mevzi elimizi taşın altına daha ısrarla koyma yönelimimize güç verecektir. Bazen isabetli olmaz belki bu hatırlatma ve uyarılar ama ya tam zamanında harekete geçmişsek... En hafifinden yanlış anlaşılmayı göze almak gerekir. Nesnel nedenlerin kavranışına bağlı olarak risk almak sadece mücadelenin farklı evrelerinde ya da kavga alanlarında gündeme gelmez; kimi zaman belki enine boyuna planlamayız ama hayatın kendisi riskler ve fırsatlarla örülü bir gerçekliktir.

Böyle kadrolar, birikimlerinden güvenle yürüyüp geçme kararlılığına ve cesaretine sahiptir. Örgüt kendisidir; örgütün “kaderi”nin elinde olduğunu, onun yapıp-yapmadıklarının yürünen yolu da belirleyeceğinin bilincindedir. Bunları başkalarına havale etmez, ne yapması gerekiyorsa yapar; yanlış yaparsa hesabını vermeye de hazır olur. Tabiyet, bağımlılık ve hep bir yerlere bakıp bir yerlerden medet umma konformizminin yeşermesine izin vermez kendi içinde. Kim ne kadar yapıyor diye bakmaz; o, yapması gerektiğini düşündüğünü yapar

Tarihsel hedef ve bilinç açıklığının yanı sıra içinde bulunulan tarihsel kesitin devrimci bir çözümlemesini kafasında oturtmuş kadrolar hem ufuk açıcılardır hem ön açıcı bir rol oynarlar. Böyle kadrolar, birikimlerinden ve ideallerinden aldıkları güvenle yürüyüp geçme kararlılığına ve cesaretine sahiptir. Örgüt kendisidir; örgütün “kaderi”nin

elinde olduğunu, onun yapıp-yapmadıklarının yürünen yolu da belirleyeceğinin bilincindedir. Bunları başkalarına havale etmez, ne yapması gerekiyorsa yapar; yanlış yaparsa hesabını vermeye de hazır olur. Tabiyet, bağımlılık ve hep bir yerlere bakıp bir yerlerden medet umma konformizminin yeşermesine izin vermez kendi içinde. Kim ne kadar yapıyor diye bakmaz; o, yapması gerektiğini düşündüğünü yapar.

Kolektif çalışmada kapladığımız yer

Kolektif çalışmanın ‘tadını almış’ hiçbir komünist bir diğerinin emeğini elbette yok saymaz -bu canlı organizmanın işleyişini deneyimlemiştir çünkü. Ne kadar küçük olursa olsun kendi emeğinin bütünü kaderinde nasıl bir işlevi olduğunu/olacağını da bilir. Yeteneklerini ve emeğini ortaya koyduğu kolektifin işlevli bir parçası olduğunda (ve olmadığında) neyle karşılaşacağını gör(ebil)mek, bir yanıyla, o kesitte hayata geçirilmeye çalışılan taktiklerin, ulaşılmak istenen hedeflerin ne kadar içselleştirildiğiyle ilgilidir. Diğer taraftan, örgüt ortamlarının iklimi bunun farkedilmesine zemin hazırlamalıdır. Kendini organizmanın işlevli bir parçası olarak duyumsamak ve bunun hakkını daha gelişkin bir teorik-pratik yetkinlik ve eylem kapasitesi olarak ortaya koyma güveni bu iç demokrasi iklimiyle soluk alıp verebilir.

Düğüm noktalarını netleştirememiş, bağlantıları kuramamış, yapılması gerekenleri alanına tercüme

edememiş, yeni adım ve atılımların haritasını çıkaramamış adeta ne yapacağını bilemez bir tutulma, duygu ve düşüncenin keçeleşmesi hali yaşıyorsa parçası olduğu bir süreç kendi dışında akmaya başlıyor gibi geliyordur kişiye... bu durumda tehlike çanları çalıyor demektir. Kendi dışında akıyormuş gibi algıladığı süreç bir süre sonra ona “hükmetmeye” başlıyorsa, içinde kendi çabasını, iradesini, emeğini görmüyorsa orada da bir tür yabancılaşma başlamış demektir. Filmi geriye sarıp yeniden düşünmek gerekir. Aksi halde, olağan akış buymuş gibi bir algılayış, giderek yabancılaşıp kayıtsızlaşma yaşanması kaçınılmazdır.

Gözü kapalı bir güven ve rahatlık kadar, zorlanılan alanlarda en küçük bir aksilik ya da açmazda yüzgeri etmek ya da hiç kimsenin işine yaramayan didikleici bir ‘ben demiştim’ huzurunu konuşturmak çözüm üretmek değil sorunu derinleştirmektir.

Nesne olmayı reddedip özneleşmek

İçine doğduğumuz toplum bireylere hayatlarının her aşamasında nesne olduğunu hissettirip buna uygun yaşam ilişkileri dayatır. Nesne olmayı reddedip özneleşmeye duyduğumuz özlem algılarımızı ve ilişkilerimizi farklılaştıracak bir perpektife ulaştırır bizi; örgütlü bir yaşamı seçmemizin temel nedeni budur.

Ne var ki, özneleşmek hayli kapsamlı bir yolu yürüme gerektirebilir.

Öznelenmenin belki de ilk adımlarından biri kolektif hareketin gerektirdiği ve ihtiyaç duyulduğu düşünülen her durumda fikrini beyan etmek, sözünü söylemektir. Karar süreçlerine katılmakta da bunun pratikteki gereklerini kayıtsız koşulsuz yerine getirmekte de aynı atılganlık ve sorumluluk bilincini kuşanmaktır. Çünkü ortak irade ve anlayış birliği dediğimiz şey teorik-siyasal-örgütsel kuruculuğun her evredeki inşasında giderek büyüyen ve genişleyen sorumluluklar üstlenen kadrolarla yürünürse gerçek anlamına kavuşur ve işlevli olur

Öznelenmek, çalışma alanlarının sınıfsal ve toplumsal bağlamlarını içeren stratejik bir kavrayış gerektirir.

Öznelenmenin belki de ilk adımlarından biri kolektif hareketin gerektirdiği ve ihtiyaç duyulduğu düşünülen her durumda fikrini beyan etmek, sözünü söylemektir.

Karar süreçlerine katılmakta da bunun pratikteki gereklerini kayıtsız koşulsuz yerine getirmekte de aynı atılganlık ve sorumluluk bilincini kuşanmaktır. Çünkü ortak irade ve anlayış birliği dediğimiz şey teorik-siyasal-örgütsel kuruculuğun her evredeki inşasında giderek büyüyen ve genişleyen sorumluluklar üstlenen kadrolarla yürünürse gerçek anlamına kavuşur ve işlevli olur.

Kolektivizmin dipten doruğa hakim kılınması, iç demokrasinin mümbit zemininin zarar görmesine imkan tanımayacak şekilde koruma altına alınması ancak partinin ruh ve eylem birliği sayesinde olabilir. Bebel'in sözleriyle söylersek, "[Sahip olduğumuz] en büyük avantaj otorite tanımamızdır.

Eğer saflarımızda belli bir otorite varsa, bu bireylerin eylemleriyle,

kapasiteleriyle, fedakarlıklarıyla, kendilerini davaya adanmalarıyla kazanmış oldukları otoritedir. Saflarımızda bundan başka bir otorite yoktur; hiçbir yapay ya da dayatılmış otorite tanımamız..."

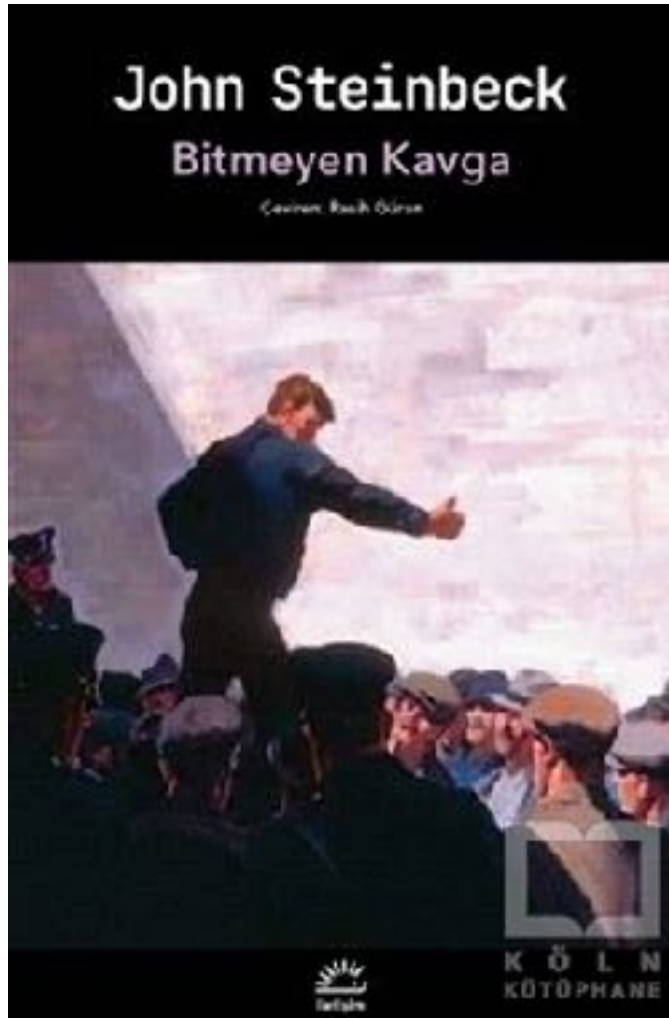
Komünizmin özgürlük dünyasını kuracak olanlar...

Kolektivizmin verimli toprağını sulayacak olan kadroların sorumluluk bilincinin komünizmin özgürlük dünyasını kuracak bir yetkinliğe erişmesidir. Verili koşulları ve ilişkileri farklılaştıracak olan -küçük büyük demeden- yaptığımız her işe proleter sosyalist bakış açısının ışığını düşürmenin yol ve yöntemlerini bulup hayata geçirme çabasıdır.

Kafanın sürekli bununla meşgul olması, odak noktasının burada yoğunlaşması, başka hiçbir şeyin

merak duygusunu hem de kuşkuyu ortadan kaldıracak sorular sormaktan geçmesi gibi irade ve kolektif davranma yeteneği kazanabilmek de bir seferde sağlanıp "oldu bu iş" denecek bir süreç değildir. Zorluklar kadar önemli olan havaleciliğin zerresinin gölgesinin düşmediği, "üstten" bir zorlama olmaksızın herkesin kendi kafasıyla düşünmesi, üretmesi ve faaliyete yeni boyutlar eklemesidir. Üretmeye çalıştığımız "kendi işimiz"dir, ortaya çıkarmaya çalıştığımız "ürün" hepimizin ortak emeği ve çabasıyla olgunlaştırılıp geliştirilecektir.

Steinbeck, destansı romanı "Bitmeyen Kavga"da, meyva toplayıcılığında çalışan işçilerin gündelik yaşamları ve greve kadar evrilen direnişlerini anlatır. Yaşamda bir kolektifin parçası olarak hangi uğraklardan geçildiğini ve bunun nasıl bir sınıfsal bilince tekabül ettiğine işaret eder.

Grev sırasında bir işçinin eşi doğum yapar, son derece ilkel koşullarda yaşayan işçiler elbirliğiyle bu zorlu olayın üstesinden gelirler. Her işçinin ne kadar olursa olsun doğumda kullanılacak bez getirmeleri söylenir. Her şey olup bittikten sonra, çıkardıkları dersleri tartışırlar: "İnsanlar birlikte çalışmayı sever. İnsanda birlikte çalışma açlığı vardır. Küçük bir kıvılcım onları harekete geçirebilir.

İnsanlar çoğu zaman birlikte çalışmaya kuşkuyla bakar, çünkü biri onları topluca çalıştırdığında kârı da cebe indirir. Onlar kendileri için çalışmaya başlayınca dek beklemek gerekir. Bu geceki iş ilgilerini çekti, çünkü **kendi işleriydi.**

"Bütün bezleri kullanmadığım halde..." diye sordu Jim, "London'a neden hepsini yakmasını söyledin?" "Anlamadım mı? Bir parça bez veren herkes bu işte bir payı olduğunu düşündü.

Hepsi bebek için **sorumluluk** duydu. Bebek onlara da aitti artık, çünkü doğumuna katkıları olmuştu. Bezleri geri vermek bu bağı kesmek olurdu..." (abç)

bunun önüne geçmesine izin vermeme helezonik biçimde genişlemeye aday sorumluluk bilinci ve eyleminin yeşerebileceği zemindir. Tıpkı iyi bir iş çıkarmanın zor ve sancılı evrelerden geçerken hem

20. yüzyılın geriye dönüşlerle noktalanmış sosyalizmi inşa pratiklerinin ele alınışı dünyada olduğu gibi Türkiye solunda da uzun yıllar düşmanca bir ideolojik kamplaşma nedeni oldu. Uluslararası komünist hareket saflarındaki bölünmenin ardından husumet keskinleşmekle kalmadı, nesnelliğin önemsenmediği fanatik bir taraftarlık biçimine büründü.

Bu fanatizm, komünizmin başlangıç evresini oluşturan sosyalizmin inşası gibi hayatın bütün yönlerini kapsayan yeni bir toplumsal düzenin kuruluşu ve sürüp sürmediği sorununu, onun temel gerekleri içinde yer almakla birlikte bütünü kendisi olmayan üç-beş başlığa indirgedi. Dahası o kapsamlı tarihsel süreç Stalin-Troçki ayrılığında kimin haklı olduğu çerçevesinde kişiselleştirilerek tartışılır oldu. Temelleri teorimizin kurucu önderleri tarafından atılan bilimsel sosyalizm kavrayışı bu yüzden güdük kalıp sığlaştı, belirli kalıp ve sloganlara sıkıştırıldı.

Sovyetler Birliği deneyimine dair algı ve bilinçler büyük ölçüde Moskova'nın resmi tarih anlatımıyla Troçkist tarih yazımının etkisi altında şekillendi. Öyle ki, bu tarih yazımının iddiaları kendisini "Stalinist" saflarda gören -en azından ona Troçkistler kadar düşman olmadığını iddia eden- kimi çevre ve bireyler üzerinde bile etkili oldu

Öte yandan o tarihsel deneyimlere, daha doğrusu arkadan gelenlere de esin kaynağı olan Sovyetler Birliği deneyimine dair algı ve bilinçler büyük ölçüde Moskova'nın resmi tarih anlatımıyla Troçkist tarih yazımının etkisi altında şekillendi. Öyle ki, bu tarih yazımının iddiaları kendisini "Stalinist" saflarda gören -en azından ona Troçkistler kadar düşman olmadığını iddia eden- kimi

çevre ve bireyler üzerinde bile etkili oldu. Bunların Stalin yoldaşa bakışı ve onun dönemine ilişkin değerlendirmeleriyle Troçkistlerin değerlendirmeleri arasında özsel bir fark yoktu.

1989 sonrası hız kazanan çözülüş sürecinde -özellikle Yeltsin döneminde- o yıllara kadar gizli tutulmuş tarihsel belgelerin ucu aralanır gibi oldu. O arşivin muhtemel hacmi yanında devde kulak bile sayılmayacak ölçüde belgenin gün ışığına çıkması dahi revizyonist ve Troçkist tarih yazımı tarafından üretilmiş kimi yalan ve iftiraların balonunu patlatmaya yetti. "Lenin'in Vasiyeti" olarak propaganda edilen bir mektubun gerçekte olmadığı daha doğrusu Krupskaya ile Lenin'in kızkardeşi Maria Ulyanova ve sekreterlerinden Lidya Fotiyeva tarafından üretilmiş açığa çıkması (1), vahim insanlık suçlarının işlendiği 1936 ve '38 Yargılamaları'nın arka planı (2), Hitler'le kıyaslanacak kadar alçakça iftiralara hedef olan Stalin yoldaşın 1936'da gündeme getirdiği devlet yönetimini ve partiyi demokratikleştirme planının nomenklatura tarafından nasıl sabote edilip sonuçsuz bırakıldığı (3) ve anti komünist propagandanın yıllarca çiğnediği sakızlardan biri olan Gulag ve benzeri ceza kamplarının gerçekte nasıl yerler olduğu (4) bu belgeler sayesinde açığa çıkan gerçeklerin başlıcalarıydı. O arşivler 1996'dan itibaren yeniden sıkı kilit altına alındı.

Stalin yönetimine karşı darbe hazırlığına girişen Tuhaçevski ve suç ortağı generalleri 1937'de yargılayıp ölümüne mahkum eden askeri mahkemenin üyesi olan ama kendisi de 1938 Temmuz'unda yargılanıp kurşuna dizilen Korgeneral Yakov I. Alknis'in torunu Duma üyesi Albay Viktor Alknis'in ifşaatı bu açıdan sarsıcıdır. 1990 yılında dedesinin önce yargıç, sonrasında sanık olduğu davaların belgelerini incelemesine izin verilen torun Alknis, milliyetçi bir Rus yayını olan Elementi dergisinin kendisiyle 2000 yılında yaptığı söyleşide, okumasına izin verilen belgeleri inceledikten sonra

Tuhaçevski ve generallerin gerçekten askeri bir darbe hazırlığı içinde olduklarına ikna olduğunu söyler. Fakat daha önemlisi şu söylediğidir: "**Eğer o yıllardaki olaylar hakkında ideolojik dogmalardan arındırılmış bir şekilde objektif bir araştırma projesi yapılsaydı bizim o yıllara**

Teşekkürler,

dair ve o dönemin şahsiyetlerine karşı tavrımızda çok şey değişebilirdi. Bu da elbette üzerimize bir 'bomba' düşmesi anlamına geliyor." (Aktaran Grover Furr, *Stalin ve Demokrasi/Trotsky ve Naziler*, sf. 138, abç)

Viktor Alknis gibi 1990'ların Rus ordusunda albay rütbesine gelmiş, Yeltsin döneminde Duma'ya seçilmiş, üstelik dedesi 1938'de kurşuna dizilmiş (Zaten KGB Alknis'e Tuhaçevski ve darbeci generaller davasının belgelerini inceleme iznini onun 'kan davası' hıncıyla hareket ederek o yargılamalar hakkında üretilen anti-komünist yalanlara taze kan sağlayacağı beklentisiyle vermiş

(1) "Lenin'in Vasiyeti": Bize Anlatılan Masallar, H. Selim Açıan, 21 Ocak 2022, <https://alinteri10.org/2022/01/21/leninin-vasiyeti-bize-anlatilan-masallar/>

(2) Bilince Dönüşen Zorunluluk/ Tek Ülkede Sosyalizm Tartışması, H. Selim Açıan, Sel Yayıncılık, Ekim 2021

(3) agk.

(4) Cengiz Aytmatov, Stalin ve Lenin'in Mozolesi, Ahmet Açıan, 17 Eylül 2021, <https://gorus21.com/cengiz-aytmatov-stalin-ve-leninin-mozolesi/>

Biz Almayalım...

H. Selim Açıan

ama baltayı taşa vurmuştur) birinin bu itirafına kalınca bir mim koymak gerekir. Tabii eğer gerçeğin peşindeyse. Taraftar fanatizmiyle gözümüz kararmamışsa. Araştırmayı, düşünmeyi, sorgulamayı unutmamışsak. Resmi tarih

anlatımlarını olduğu kadar onlarca yıldır tekrarlana gelen anti-komünist ve Troçkist propagandanın uydurduğu yalanları da sorgulamak gerektiği bilincine sahipsek. Gel gör ki Türkiye solunun ezici çoğunluğu bu konuda zaman tüneline donup kalmıştır.

“... İster takım taraftarlığı biçiminde bir ‘Stalin savunuculuğu’ biçiminde olsun isterse değme anti komüniste rahmet okutacak gözü dönmüşlükte bir Stalin düşmanlığı biçimine bürünsün tarihi kişilerin eylemlerine bağlayan idealist tarih anlatılarının ortak noktalarından biri de döneme dair bilgilerinin -tahrifatlar dışında- eksikliği ve tek yanlılığıdır. Bazılarında bu yüzeysellik kimi kırıntılardan ibaret bir cehalet düzeyindedir. Böylesi Troçkist tarih

yazımının etkisi altında şekillenmiş sınırlı ezberlerini ortaya çıkan yeni bilgiler ve materyalist tarih

anlayışının ışığında karşılaştırmalı okuyarak gözden geçirme ihtiyacını duymak şurada dursun, eleştirel düşünmeye olduğu gibi yeni bilgilere de kapalıdır. Öyle ki, 1980 sonrasında Gorbaçov ve Yeltsin dönemlerinde ucu görelilik olarak biraz daha açılan Sovyet arşivlerinde yapılan araştırmaların sonuçlarının yansıtan tarih çalışmalarının çoğundan habersizdirler.” (H. Selim Açıan, *Bilince Dönüşen Zorunluluk*, sf. 78)

1990’larda açığa çıkan bilgiler temelinde kaleme alınan tarih incelemesi ve anı kitaplarından Türkçe’ye de çevrilenlere ilk elde şunları örnek verebiliriz: Rus tarihçi Yuriy Yemelyanov’un 2014 yılında yayınlanan *Stalin/İktidara Giden Yol* başlıklı araştırmasıyla 2015 yılında yayınlanan *Stalin/İktidarın Zirvesinde* araştırması, ABD’li tarihçi Grover Furr’un bazılarını Rus tarihçi Vladimir Bobrov’la ortak yürüttükleri 2011’de yayınlanan *Hruşçov’un Yalanları*, 2012 yılında yayınlanan *Stalin ve Demokrasi/ Trotskiy ve Naziler* araştırmalarıyla 2016’da yayınlanan *Sergey Kirov Cinayeti* araştırması, Rus tarihçi Stephan

Kotkin’in 2018’de yayınlanan *Stalin/ İktidar Paradoksları* inceleme-araştırması(*), Rus tarihçi Yuriy Jukov’un 2013 yılında yayınlanan *Öteki Stalin* incelemesi, Rus gazeteci Felix Çuyev’in 2007’de yayınlanan *Molotov Anlatıyor* başlığını taşıyan söyleşisi ile 2021’de yayınlanan *Böyle Dedi Kaganoviç/Stalin’in Son Havarisi* başlığını taşıyan söyleşisi, Rus gazeteci V. Litov’un Stalin döneminde Tarım Halk Komiseri (Bakanı) olup Kruşçev ve Brejnev dönemlerinde de üst düzey görevlerde bulunmuş İvan Aleksandroviç Benediktov ile yaptığı 2008 yılında yayınlanmış *Stalin ve Hruşçov Hakkında* başlığını taşıyan söyleşi.

1990 sonrası Rusya’da, Avrupa ve ABD’de yayınlanan araştırmaların sayısı çok daha fazladır. Tarihçi Grover Furr, 2000’li yıllarda sadece Troçki hakkında 10’dan fazla yeni araştırmanın yayınlandığını fakat Troçkistler dahil ezberlerinin alt üst olmasından korkan çevrelerin bunlarla yüzleşmekten kaçtıklarına dikkat çeker. Keza anti-komünist olduğunu saklamayan ABD’li tarihçi John Archibald Getty, Rus tarihçi Yevgeni Piskun ve Troçkist tarihçi Rogovin gibi araştırmacıların makale olarak yayınladıkları bulgular Troçkist tarih yazımının uydurduğu bazı yalanların mumunu söndüren son dönem çalışmaları arasındadır.

20. yüzyıldaki sosyalizmi inşa süreçlerini yeni veriler temelinde ele alıp irdelemeye yönelik çalışmalar son yıllarda Türkiye’de de canlanmaya başladı. Bu yönelim bugüne dek bazı tarih araştırmalarıyla sosyalist gerçekçi edebiyat örneği romanların çevirisi ve konuyu değişik yönlerden ele alan makaleler sınırlı içinde kaldı. Bu çalışmalara geçtiğimiz aylarda iki yeni kitap eklendi. Bunlardan biri daha önce kaleme aldığı kimi makalelerle Rusça’dan yaptığı çevirilerden tanıdığımız Ahmet Açıan’ın yazdığı *Hesaplaşma/ Sovyetler’in Çöktüğünü Nereden Çıkarıyorsunuz* başlığını taşıyan kitap; diğeri ise eski ve yeni TİP üyesi Sinan Dervişoğlu’nun *Sovyet Deneyine Yeni*

İster takım taraftarlığı biçiminde bir ‘Stalin savunuculuğu’ biçiminde olsun isterse değme anti komüniste rahmet okutacak gözü dönmüşlükte bir Stalin düşmanlığı biçimine bürünsün tarihi kişilerin eylemlerine bağlayan idealist tarih anlatılarının ortak noktalarından biri de döneme dair bilgilerinin -tahrifatlar dışında- eksikliği ve tek yanlılığıdır. Bazılarında bu yüzeysellik kimi kırıntılardan ibaret bir cehalet düzeyindedir

(* Editörlüğünü Ahmet Açıan’ın yaptığı Teşup Yayınevi Grover Furr’un araştırmalarını *Stalin Yanıt Veriyor* üst başlığı altında bir seri olarak yeniden yayınlamaya başladı. Serinin Aralık 2025’te basılan birinci kitabı *Stephen Kotkin’e Cevap/Stalin: Gerçeği Beklerken* başlığını taşıyor. Ocak 2026’da basılan ikinci kitap ise *Kanıtlarla Moskova Yargulamaları & Troçki Dewey Komisyonu’na Yalan Söylüyor*. Şubat 2026’da yayınlanan üçüncü kitap *Yeşov Stalin’e Karşı*, dördüncü kitap ise *Mareşal Tuhaçevski’nin Darbe Girişimi* başlıklarını taşıyor.

Bir Bakış alt başlığını taşıyan **Sovyet Deneyi ve Yarının Sosyalizmi** kitabı.

Her iki çalışmanın da yoğun emek ürünü oldukları görülüyor. Kitapların adından da anlaşılacağı üzere Ahmet Açı, sosyalizmin Yeltsin dönemine kadar sürdüğünü düşündüğü SB deneyimine yönelik eleştiri ve spekülasyonlar üzerinde duruyor.

Sovyet deneyimini değişik yönlerden eleştirel bir okuma yaklaşımı içindeki Dervişoğlu ise bu okumadan çıkardığı sonuç ve tezler temelinde yeni bir sosyalizm anlayışı öneriyor.

Her iki kitap da bilgilendirici oldukları kadar ufuk açıcı veriler, çıkarsama ve tezlere sahip. Fakat fazlasıyla su götürür, temellerini tarihsel önderlerimizin attığı bilimsel sosyalizm düşüncesine uymayan, dahası düpedüz onunla çelişen görüş

ve iddialar da söz konusu. Bu aykırılık, Dervişoğlu'nun kitabında sosyalizmi sosyalizm olmaktan çıkaracak boyutta. Kitabın gerek geçmişe ve Marksist teoriye dair değerlendirmelerini gerekse "yarının sosyalizmi" adına önerdiklerini okurken yazarın gerçekten Marksist mi yoksa Marksizmden de etkilenmiş bir burjuva liberal mi olduğu sorusu uyanıyor insanın zihninde. Ahmet Açı ise öyle katı bir savunma yaklaşımı içinde ki, ileri sürdüğü kanıtlara ve çıkardığı sonuçlara baktığınız zaman sık sık "Bunun neresi sosyalizm?" ya da "Böyle sosyalizm olur mu?" sorusunu sorma gereği duyuyorsunuz.

Sinan Dervişoğlu'nun kitabına dair söyleyeceklerimi **Devrimci Proletarya**'nın önümüzdeki sayısında yazma niyetindeyim. Bu makalede Ahmet Açı'nın kitabı, daha doğrusu bir anlamda onun ruhunu oluşturan *Önsöz*'ünde dile getirdiği sosyalizm anlayışı üzerinde durmak istiyorum. Kitap elbette bu *Önsöz*'den ibaret değil. Çoğunu daha önce yine onun çevirdiği kitaplardan ya da geçmiş yıllarda yayınlanan makalelerinden öğrendiğimiz tarihsel veriler yanında bazılarını kendi adıma yeni duyduğum bilgi ve veriler içeren eğitici kapsamlı bir eser. Fakat dediğim gibi bu makalede kitabın bütününe değerlendirmekten ziyade yazarın sosyalizm anlayışı üzerinde durmak istiyorum.

1980 öncesi saflaşmada SB'nin sosyalist karakterini koruduğu iddiasında olan Moskova yanlısı safta yer almış olan Ahmet Açı, görünen o ki o dönemin Sovyet yanlısı fanatizminin etkilerinden tam kurtulamamış. Bu fanatizm, kitabının *Önsöz*'ünde iki noktada konuşuyor

Her iki kitap da bilgilendirici oldukları kadar ufuk açıcı veriler, çıkarsama ve tezlere sahip. Fakat fazlasıyla su götürür, temellerini tarihsel önderlerimizin attığı bilimsel sosyalizm düşüncesine uymayan, dahası düpedüz onunla çelişen görüş ve iddialar da söz konusu. Bu aykırılık, Dervişoğlu'nun kitabında sosyalizmi sosyalizm olmaktan çıkaracak boyutta. Ahmet Açı ise öyle katı bir savunma yaklaşımı içinde ki, ileri sürdüğü kanıtlara ve çıkardığı sonuçlara baktığınız zaman sık sık "Bunun neresi sosyalizm?" ya da "Böyle sosyalizm olur mu?" sorusunu sorma gereği duyuyorsunuz

kendisini: Birincisi, eski yoldaşlarının çoğundan farklı olarak o Gorbaçov dönemini dahi o güne dek sürdüğünü iddia ettiği sosyalizme dahil ediyor. Onun görüşüne göre kırılma noktası, Yeltsin sarhoşu için "Allah'ın lütfü" işlevini gören 20 Ağustos 1991'de şaibeli darbe girişimi. (Yeri gelmişken belirteyim, Dervişoğlu da aynı görüşte.)

Moskova yanlılarının fanatizmi kendisini ikinci olarak SB'nde kapitalizme geri dönüş sürecini Stalin yoldaşın ölümünden sonra Kruşçevçilerin iktidarı ele geçirmeleriyle başlatan revizyonizm karşıtlarını burjuva anti komünist propaganda ve onun vurucu gücünü oluşturan Troçkizmle sık sık aynı sepete doldurmasında kendisini gösteriyor. (**)

(**) "Kargadan başka kuş tanımama sendromu" olarak adlandırılmayı hak eden bu 'biz merkezci' yaklaşım, eski Moskova yanlılarının ortak bir refleksi olsa gerek. Bu gelenekten tarihçi Candan Badem'de de görüyoruz bu grupçu/çevreci yaklaşımı. Sinan Dervişoğlu'nun kitabı üzerine kaleme aldığı değerlendirme yazısında o bunu şöyle tezleştiriyor: "Bence Sovyet deneyimini anlamak için en uygun durumda olanlar solda Sovyetik gelenekten gelmekle birlikte geleneğe eleştirel bakabilen bilimsel sosyalistlerdir. Açıkçası ben Maoocu veya Enver Hocacı veya Troçkist veya Yeni Sol gibi geleneklerden gelenlerin SSCB üzerine anlamlı bir analizlerini görmedim. Bunların 'biz demiştik' türünden küflü tezleri kendi taraftarlarına bile yeterli gelmiyor."

Ahmet Açı ve Sinan Dervişoğlu gibi Candan Badem de elmalarla armutları aynı torbaya dolduruyor. Troçkistler ya da Yeni Sol'dan farkımızı fark etmesini sağlayıp kendimizi ona beğendirebilmek için acaba ne yapmalıyız bilemiyorum ama "**Gorbaçov yerine yetenekli ve kararlı bir önder gelseydi SSCB kendini toparlayabilirdi**" görüşünde olan birinin o tarihsel deneyim hakkında ne kadar "anlamlı analiz" sahibi olduğu su götürür kanımca.

Bu arada Candan Badem bir tarihçi. Dolayısıyla ele aldığı bir konu hakkında bu kadar iddialı bir tez yazmadan önce o konuda bugüne kadar kimlerin neler yazdığına dair kapsamlı bir araştırma yapmış olmasını beklemek hakkımız olsa gerek. Bu bağlamda, Candan Badem benim gibi Stalinist-Enver Hocacı gelenekten gelen kimi yoldaşlarımın bu konularda yıllardan beri yazdığı ve yazmayı hâlâ sürdürdüğü çok sayıda makaleyi 'görmemiş olsa' bile 2021 yılında kitap olarak yayınlanan *Bilince Dönüşen Zorunluluk* kitabındaki çözümleme ve çıkarılan sonuçların neresini "anlamsız" ya da "küflü" bulduğunu dile getirirsek biz de görsek aramızda nasıl bir 'derinlik farkı' olduğunu?.. (C. Badem, *Sinan Dervişoğlu'nun Sovyet Deneyi ve Yarının Sosyalizmi kitabı üzerine*, 22 Ekim 2025, <https://yurtsever.org.tr/2025/sinan-dervisoglundun-sovyet-deneyi-ve-yarinin-sosyalizmi-kitabi-uzerine-553635/>)

Ahmet Açan Sovyet deneyimini yere göge sığdırmamakta o kadar ileri gidiyor ki, o deneyimin Marx'ı bile aştığını iddia edebiliyor!!! "... reel sosyalizmin yaşanıp bittiği koşullarda Marks asla tek başına yeterli olamaz" (agk, sf.14) diyor örneğin. Biraz ilerde bu kez "Kitleler artık sadece Marks'a bakarak sosyalist olabilir mi?" (sf.15) sorusunu soruyor ve buna olumsuz yanıt veriyor.

"Kitleler" tarihin hangi döneminde, daha doğrusu nerede Marx'a bakarak sosyalist olmuşlar bilemiyorum doğrusu. Marx'a bakarak sosyalist olanlar hatta genellikle sosyalizme sempati duymaya başladıktan sonra onu kavramak için 'Marx'a bakma' ihtiyacı duyanlar sosyalist kadrolar olmuştur her zaman. Onların da ne kadarının bu ihtiyacı ne kadar duydukları, 'baktıkları' halde onu ne kadar anladıkları ayrı bir tartışma konusudur. Ki bu boyut yani temellerini Marx ve Engels'in attığı bilimsel sosyalizm öğretisine ve onun tarihsel hedeflerine yabancılaşma, SB'nde sosyalizmin süreç içinde yoldan çıkıp kapitalizme geri dönüşle noktalanmasının temel nedenlerinden biridir.

Ahmet Açan bilimsel sosyalizm öğretisine sırtını o kadar rahat ve pervasız dönüyor ki, "Sovyetler Birliği başarısız olmuşsa, bugün hâlâ sosyalistlerin tek dayanak noktası Marks olabilir mi? Asıl soru budur." şeklinde bir tez yazabiliyor (agk, sf.16). Konuyu, "ölümüne... ölümüne..." çığılığı atacak kadar kendinden geçebilen bir taraftar fanatizmiyle değil de Marksist-Leninist bir yaklaşımla ele alma çabası içindeyse şayet SB pratiğinin sonuçta neden başarısız olduğunu değerlendirirken temel ölçüt olarak elbette bilimsel sosyalizm öğretisinin temellerini atan Marx ve Engels'in tezlerini esas alacağız. Bu anlamda yani dün'ün irdelenmesi sırasında "tek dayanağımız" tabii ki o öğreti olacak. Fakat iş o tarihsel mirastan bugün ve gelecek açısından ders çıkarmaya gelince -bu kez asıl onu biricikleştirmemek kaydıyla- "reel sosyalizmi yok sayarak", onun üzerinden atlayarak ya da salt onun yanlışlarını, kusur ve lekelerini sayıp dökerek bir yere varamayız. Bu noktada, bilimsel sosyalizmin temel esasları ve 20. yüzyıldaki sosyalizmi inşa pratiklerinden çıkarmamız gereken dersler yanında insanlığın

Ahmet Açan Sovyet deneyimini yere göge sığdırmamakta o kadar ileri gidiyor ki, o deneyimin Marx'ı bile aştığını iddia edebiliyor!!! "... reel sosyalizmin yaşanıp bittiği koşullarda Marks asla tek başına yeterli olamaz" (agk, sf.14) diyor örneğin. Biraz ilerde bu kez "Kitleler artık sadece Marks'a bakarak sosyalist olabilir mi?" (sf.15) sorusunu soruyor ve buna olumsuz yanıt veriyor

toplumsal üretici güçlerinin ve onun bileşenleri arasında yer alan bilim ve teknolojinin ulaştığı gelişme düzeyinin sunduğu olanakları da denkleme dahil etmeliyiz. Bunlardan herhangi birinin bir kenara bırakılması bizi doğru sonuçlara götürmez.

Fakat Ahmet Açan aksi görüşte. Teoriye sırtını dönmekteki ısrarını -üstelik Marx'ı ve adını hiç anmadığı Engels'i adeta hiç okumamış biri gibi- "Marks'da zaten planlı bir ekonomi programı da yoktu!" diyebildikten sonra şöyle sürdürüyor: "Elimizde bir tek reel sosyalizm

pratikleri var ve kanımca bir sosyalist bu saatten sonra ancak bunların analizi üzerinden sosyalizmi savunabilir."(agk, sf.15)

Teoriyi bu kadar geri plana itmenin sonucunu bizzat Ahmet Açan'ın sosyalizmi kavrayışındaki yüzeysellikte de görüyoruz. O sosyalizmi hâlâ kapitalizme özgü tüketim kalıpları ve refah ölçütleri temelinde sahiplenip "savunduğunu" zannediyor. Zaten Ahmet Açan'ın yıllardır -bildiğim kadarıyla 2021 yılında yayınlanan bir makalesinden bu yana- savunageldiği temel tez şu: "Sovyetler Birliği fazla refah ve fazla özgürlük yüzünden çöktü"!!! İnanılır gibi değil ama gerçek!..

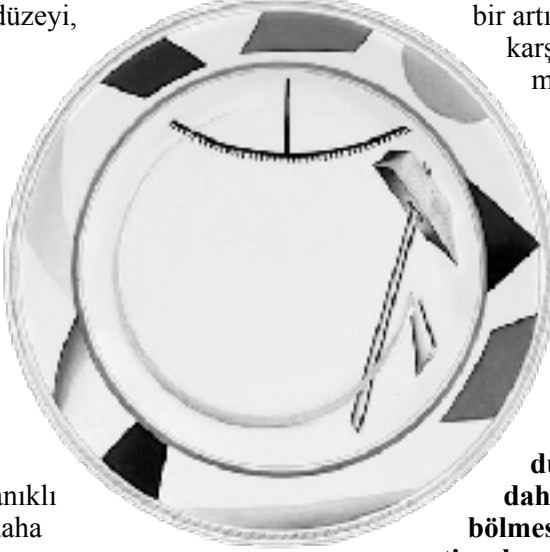
Temel tez bu olunca onu doğrulamak için getirilen kanıtlar da gösterilen tanıklar ve başvuru kaynaklar da haliyle birbirinden "enteresan" oluyor. Niyet olarak paylaştığımız halisane bir çaba var karşınızda. Fakat yürütülen mantığı, kanıt olarak sarılan tezleri gördükçe ağızınızda acı bir tat oluşuyor, "sosyalizm bu mudur" sorusunu soruyorsunuz sık sık. Daha da ötesi, muhakeme yeteneği körelmemiş bir kişiyi bile ikna etmesi olanaksız görünen bu "sosyalizm savunusunu" görünce, "onu böyle savunacağına sosyalizmin yeniden güç toplamasını keşke hayatın akışına bıraksaydı" diyesiniz geliyor.

Mesela "Size Sovyetler Birliği'nin kendiliğinden yıkıldığını düşündürten şey nedir?" diye soruyor. Arkasını şöyle getiriyor: "Yabancı bir devlet tarafından işgal mi edilmişti mesela? Biz kapitalizme geçmek istiyoruz, kahrolsun sosyalizm diyerek halk sokaklara dökülmüş, polisle mi çatıştıyordu? Maaşlar mı ödenmiyordu? Ekonomi durmuş muydu? İnsanlar aç mıydı, açıkta mıydı? Sürekli alay ettikleri 1990 yılındaki Mc Donalds kuyruğunu belediyenin halk ekmek kuyruğu mu sanıyorsunuz? Dönemin Ekonomist dergisinin haberine göre ilk açıldığında Moskova'da tek şubesi olan Mc Donalds hamburgeri 6 ruble yani 10 dolardı! O paraya normalde iki kilo Macar salamı ya da 3 kilo sosis alabilirdiniz! Kuyruklara giren halkın böyle de bir alım gücü varmış demek! Bugün ABD'de Apple yeni bir teknolojik ürün çıkardığında halk kuyruklara girmiyor mu? Onlar da hamburgeri merak etmişler demek ki. Ne var bunda? Hakikaten Sovyetler'in çöktüğüne, yıkıldığına nasıl kanaat getirdiniz?" (agk, sf.22)

Bu akıl yürütmeye ancak “pes” denir herhalde!

Sosyalizmi kapitalizmin tüketim alışkanlıkları ve refah ölçütleriyle ölçen Ahmet Açıan’a inanacak olursak Sovyetler Birliği’ni “refah toplumu olmak” çürütmüş?!! (bkz.sf.28) Gösterdiği kanıtlardan biri de Yalçın Küçük’ün *Sovyetler Birliği’nde Sosyalizmin Çözülüşü* kitabından aktardığı bir ABD Kongre Raporu. Ne deniyormuş o raporda?:

“Brejnev döneminde ortalama yaşam düzeyi, her yıl pek çok Batılının istisnai olarak niteleyeceği miktarlarda artış gösterdi. Diet iyileşti; halkın sofrasında daha çok et ve kaliteli besinler ve daha az nişastalı yiyecekler konuyordu. Dayanıklı tüketim malları daha çok eve giriyor ve mağazalarda her zaman bulunuyordu. 1971’e gelindiğinde üç aileden birinden biraz fazlası

buzdolabına ve beş aileden üçü televizyon seti ve çamaşır makinasına sahipti. Brejnev döneminin sonuna doğru dayanıklı tüketim mallarına sahip olmayan aile kalmadı; 1980 yıllarının ortasında ise bulunabilen dayanıklı tüketim araçları görgüsüzlük sayılabilecek sayılarda Sovyet evlerine giriyordu. **Gelişmiş bir sanayi toplumu düzeyinde ihtiyaçlarını karşılayan ancak geliri yine de artan Sovyet insanı, bunu mevduat olarak saklamaktan başka bir yol bulamamıştı.** 1974 yılında ücretlerde yüzde 46 oranında bir artış olmuş, buna karşılık tüketim malları fiyatları hiç değişmemişti. Sonucunda Sovyetler Birliği aşırı mevduatla karşı karşıya kaldı. **Sosyalist ahlaki oluşturamamış Sovyet insanı, böyle bir durumda banyo dahil evinin her bölümüne bir televizyon seti ve her duvarına üst üste koymak üzere birkaç duvar halısı alabiliyor.**” (agk, sf. 30, abç)

Ahmet Açıan kaba anti komünist propagandanın yıllardan beri ağzına sakız ettiği demagogileri onların ölçülerini kullanarak çürüteceğim derken o kadar refleksif bir tepki sergiliyor ki, sosyalizmi sosyalizm olmaktan çıkarıp tanınmaz hale sokuyor

Başlangıç aşamasını oluşturduğu komünist topluma ilerlerken parayı ve meta dolaşımını mümkün olduğunca sınırlandırıp adım adım ortadan kaldırmayı hedeflemesi gereken sosyalizmin ne denli “geliştiğini” kanıtlamak adına ileri sürülüyor bu söylenenler ?!! Helalara bile televizyon koyup evinin duvarlarını kat kat halılarla kaplayacak ölçüde kendini kaybetmiş görgüsüzlük ya da nereye harcanacağı bilinemeyecek kadar çok para sahibi olmak mıdır sosyalizm?!!

Ahmet Açıan kaba anti komünist propagandanın yıllardan beri ağzına sakız ettiği demagogileri onların ölçülerini kullanarak çürüteceğim derken o kadar refleksif bir tepki sergiliyor ki, sosyalizmi sosyalizm olmaktan çıkarıp tanınmaz hale sokuyor. Bu savrulmuş kendisini

(5) Devrimci Proletarya’nın geçen sayısında (16. Sayı, Mart-Nisan 2026) yayımlanan *Sosyalizm İnsanlığa Ne Vadediyor* başlıklı makalemde bizzat Ahmet Açıan’ın ağzından aktardım bu yozlaşmanın ne kadar vahim boyutlara ulaştığını. (<https://devrimciproletarya.org/sosyalizm-insanliga-ne-vadediyor/>)

“... Stalin’in ölümünden sonra başlayan ve Brejnev’le devam eden kitlelerin depolitizasyonu, 70’lerle birlikte iyice rahatlama ve gevşeme kitlelerin sisteme inançlarını azaltmış, yozlaşma, çalışmadan gelir elde etme, devleti sömürme vb kanserli bir ur gibi her yana yayılmıştı. Rakamlarla anlatmak gerekirse Stalin döneminde yıllık yüzde 35’lere varan büyüme oranı, 80’lerin ortasında yıllık yüzde 2’ye kadar gerilemişti. Burada asıl önemli olan ekonomiden çok ahlaki yozlaşmadı.

Stalin kötüydü, dediler bana. Fakat Brejnev bazı açılardan Stalin’den daha da kötüydü. Stalin insanları öldürüyordu. Fakat Brejnev onların ruhlarını öldürdü. Brejnev yönetiminde insanlar nasıl yaşandığını unuttular. Nasıl çalışıldığını unuttukları gibi. Stalin zamanında insanlar hiç değilse gelecek için yaşıyordu; kamplardaki tutuklular bile. Brejnev zamanında geçmiş için mi yoksa gelecek için mi yaşıyorlar umurlarında değildi. Ateşleri söndü. İstedikleri biraz yemek, içmek ve çalmaktı. (...) Brejnev döneminin başlangıcını hatırlıyorum. O zaman konuşmaktan ve fikrimizi alenen söylemekten korkmazdık. Yıldan yıla insanların konuşmaktan korkar hale gelişini izledim. Ve konuşmaktan nefret ettiler. Neydi korktukları? Terfi ettirmeyecekleri, kendilerine bir apartman dairesi tahsis edilmeyeceği, ülke dışına seyahat izni alamayacakları, ya da entellektüellerin çalışmalarını yayınlama imkanı bulamayacakları, hatta teknik bir raporun bile yayınlanmasının bir hayli geciktirileceği; ayrıca çocuklar için de hayatın zorlaştırılacağı. Maddi yaşam koşulları iyiye gitti, ama öyle bir şekilde ki, hakkın olamı almak istiyorsan itaat etmek durumundaydın. (...) Yetmişlerin sonlarında çürüme iyice yerleşti. Dev bir ‘iş yavaşlatma’ gelişti. Bu gelişme kentlere, sanayiye, en prestijli, nükleer enerji santralleri gibi en büyük övünç kaynağı olan tesislere kadar yayıldı. Sovyetler Birliği insanları kurallara göre çalışmaya başladı. Yani mümkün olduğunca, neredeyse hiç çalışmadılar. Cezasız kurtulabilecekleri her şeyi yaptılar -ya da yapmadılar. Kendi küçük şeflerinden şikayet edip başları eğik gezdiler. Kendi geçim felaketlerini elden geldiğince az eziyetle atlatmaya çalıştılar ve sistemi, kendi çıkarlarına kullanabildikleri zamanlar ferahlama duydular. (Stalin yoldaşı “canı” olarak tanımlayacak kadar fanatik bir Stalin düşmanı olan, uzun yıllar Troçkist New Left Review’un yayın yönetmenliğini yapmış Anthony Barnett’ten aktaran Ahmet Açıan, Sovyetler’de Özgürlük, 6 Mayıs 2021 Görüş21, abç <https://gorus21.com/sovyetlerde-ozgurluk/>)”

Aynı Ahmet Açıan kitabında da “sosyalizm” olarak görmeye devam ettiği o dönemi -üstelik Brejnev döneminde SBKP’nin 22. Kongre’sinde resmileştirilen emperyalist yayımlıcağın teorisi “sınırlı egemenlik teorisi”nin pratiğine övgüler düzerek- bu kez yere göğe sığdıramıyor?!! İnsan, ahlaken de siyaseten de bu denli genelleşip yerleşmiş bir toplumsal çürümeyi hâlâ “sosyalizm” olarak görebilen bir ‘sosyalistliği’ anlamakta güçlük çekiyor.

sadece sosyalizmi sonuçta ekonomik-sosyal bir kalkınma hamlesine indirgeyip kapitalizmden farkını ve üstünlüğünü bu sınırlar içinde karşılaştırma sığınağına düşmekle sınırlı kalmıyor. Kruşçev döneminden başlayarak özellikle Brejnev döneminde izlenen politikaların Sovyet insanını siyaseten, ruhen ve ahlaken nasıl çürütüp yozlaştırdığına dair kendi aktarımlarıyla çelişkiye düşüyor. (5) Taraftar fanatizminin yol açtığı akıl tutulması bu bariz çelişkilerde de kendisini gösteriyor.

Örneğin “O halde neden kimse sosyalizmi savunmadı” sorusuna verdiği yanıt akıllara seza: “Çünkü Gorbaçov, bir yandan sosyalizm adına ama sosyalizmle bağdaşmayan politikalar uygularken diğer yandan da Cumhuriyetler’le yeni anlaşma tazeleyerek sosyalizmden geriye tek bir adım bile atmadıklarına dair güvence veriyordu” (agk, sf.12)

Bu mudur?! Ahmet Açıan’ın 1917’den 1991’e kadar kesintisiz sürdürdüğünü, sürmekle kalmayıp

Ahmet Açıan’ın tarih yazımına inanacak olursak, bazı sorunlar yaşanmakla birlikte temelde sosyalizmin sürdürdüğü SB “nedeni hâlâ anlaşılamayan başarısız bir darbe girişimini” fırsat bilen Yeltsin gibi bir sarhoş ve avanesi tarafından üstelik bütün cumhuriyetlerin yüzde 80’inin aksi görüşte olmalarına rağmen tasfiye edilmiş!!!

A. Açıan’ın tarih yazımına inanacak olursak, bazı sorunlar yaşanmakla birlikte temelde sosyalizmin sürdürdüğü SB “nedeni hâlâ anlaşılamayan başarısız bir darbe girişimini” fırsat bilen Yeltsin gibi bir sarhoş ve avanesi tarafından üstelik bütün cumhuriyetlerin yüzde 80’inin aksi görüşte olmalarına rağmen tasfiye edilmiş!!! “Sovyetler’in dağıtılmasının bahanesi oldu” diyerek

olmadığını sorgulamak aklına dahi gelmiyor! “Koskoca parti, onun kadroları, sınıf ve emekçi kitlelerin kılı dahi kıpırdamazken sosyalizmi yıkmaktan korumak KGB’nin özel birliklerine kalmışsa çek kuyruğunu gitsin! O ‘sosyalizm’ sosyalizm olmaktan zaten çıkmış demektir...” diyeceği yerde A. Açıan’ın “sosyalizm” anlayışı belli ki bunu ‘normal’ görüyor.

“Normal” bulunduğu sosyalizmle alakasız tutum ve politikalarla bu kadarla sınırlı kalsa “Bu konuda basireti bağlandı herhalde” deyip geçebilirsiniz ama Ahmet Açıan öyle şeyler savunuyor ki nutkunuz tutuluyor. Düpedüz emperyal şöyle bir dış politikayı “sosyalizmin tarihsel başarıları” arasında sayabiliyor: **“Brejnev, Üçüncü Dünya’ya istediği gibi müdahale etti, kıtaları denizaltılarıyla kuşattı ve sonunda Birleşik Devletler ile nükleer eşitliği sağladı. Rusya bir süper güç olarak dünyayı iki ayağının arasına aldı.”** (agk, sf. 31, abç)

Sovyet emekçilerini “refaha boğarak eksiksiz bir özgürlük sağladığını” iddia ettiği “sosyalizm”, bütün parti üyeleri, Sovyet işçi sınıfı ve emekçileri ve SSCB’yi oluşturan halkların bu kadar ucuz bir numarayı yutacak kadar “saf” ya da bilinçsiz oldukları için mi “savunmasız” kaldı?..

tepki duyduğu 20 Ağustos 1991’deki beceriksiz darbe girişiminin ardından Yeltsin ve çetesinin iktidarı ele geçirebilmelerini de “KGB’ye bağlı Alfa ve Vimpel timlerinin harekete geçmemesine” (sf.35) bağlıyor. “Sosyalizmin savunulması” gizli servise bağlı özel birliklerin eline kalmışsa bu işte bir çarpıklık olup

Ahmet Açıan, çok emek verdiği belli olan kitabının sunuş bölümünü şu sözlerle bitiriyor:

“Bana göre sadece Troçkistlerin değil Stalinist, Enver Hocacı, Maoist geleneklerin de Sovyetler Birliği’ne karşı yaklaşımları sorunludur. Bu kitap, Sovyetler Birliği’nin dağılana dek (yani 1991 Ağustos’una kadar-nba) yapısal olarak hâlâ sosyalist

kaldığını öne sürmektedir.” (agk, sf.42-43)

Yazarın sadece aktardıklarımızla sınırlı olmayan “sosyalizm” anlayışını gördükten sonra kendi adıma şunu söyleme isteği uyandı içimde: “Teşekkürler, biz almayalım böyle sosyalizmi!..”

Özel Mülkiyet Ekseninde Hukuk ve Sosyalizm -II

Kazım Bayraktar

“**H**ukuk, toplumun ekonomik yapısından ve bu ekonomik yapının belirlediği kültürel değişim düzeyinden asla daha yüksekte olamaz.” [Lenin, Devlet Ve Devrim, Devletin Sönümlenmesinin Ekonomik Temeli başlıklı bölüm]

Tarih boyunca özel mülkiyet sistemlerini ve yabancılaşma ilişkilerini kurallara bağlayan hukuk özel mülkiyeti kaldırma rejimi olan sosyalizmin elinde proletaryanın dilinde nasıl bir biçim alır? Marksizmin hukuk teorisi yanında yaşanmış pratikler bu konuda oldukça öğreticidir. Siyasette olduğu gibi hukukta da başta Sovyet devrimi olmak üzere 20. yy. sosyalizm pratikleri yaklaşık beşbin yıllık tarihe sahip özel mülkiyetle birlikte hukukun da tahtından indirildiği, özel mülkiyetin bencil çıkar çelişkileriyle özdeşleşmiş burjuva hukuku devletle birlikte sönümlendirme misyonuna sahip sosyalizmin hukuk anlayışı arasındaki savaşımın ilginç dersleriyle doludur.

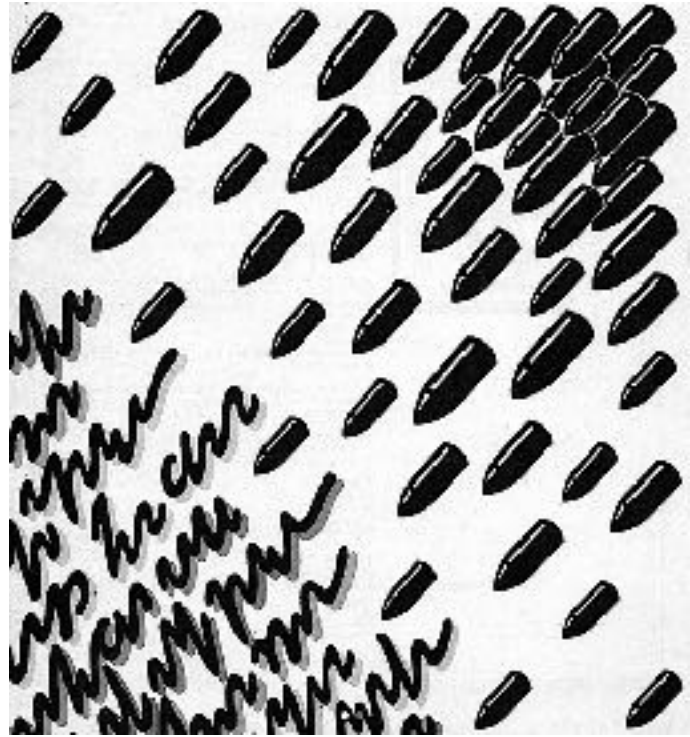
1917 Ekimi'nde Rus işçi sınıfı RSDİP'in öncülüğünde iktidarı ele geçirdiğinde I. Emperyalist savaşın yıkıntıları üzerinde iç savaş devam ediyor, açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar toplumu kırıp geçiyordu. Bu koşullarda sosyalist dönüşümün düz bir hat üzerinde ilerlemesi olanaksızdı. İşçi sınıfının iktidarını koruma ve sosyalizm yolunda ilerleme savaşımı zorunlulukları bilince çıkarmak, komünizm hedefinden sapmadan taviz ve geri adımlar dahil taktiklere başvurmak zorundaydı

1917 Ekimi'nde Rus işçi sınıfı RSDİP'in öncülüğünde iktidarı ele geçirdiğinde, I. Emperyalist savaşın yıkıntıları üzerinde iç savaş devam ediyor, açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar toplumu kırıp geçiyordu. Bu koşullarda sosyalist dönüşümün düz bir hat üzerinde ilerlemesi olanaksızdı. İşçi sınıfının iktidarını koruma ve sosyalizm yolunda

ilerleme savaşımı zorunlulukları bilince çıkarmak, komünizm hedefinden sapmadan taviz ve geri adımlar dahil taktiklere başvurmak zorundaydı: “...Ne var ki, biz devrim için gerekli olan bir başka hüneri de yani esnekliği, objektif koşullar gerektirdiği zaman ani ve kesin taktik değişikliklerine uyabilmeyi ve izlenen yol elverişsiz veya olanaksızsa, hedefe ulaşmak için bir başka yol seçmeyi en azından belirli bir ölçüde öğrendik.” [Lenin, Ekim Devriminin Dördüncü Yıldönümü Başlıklı Yazı, “Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine” derleme, Ekim yay.]

Ancak bıçak sırtı sürecin zorlukları devrime öncülük eden parti içinde görüş ayrılıklarına neden oluyor, parti önder ve kadrolarının komünist bilinci, iradesi, kararlılığı bu sürecin pratiğinde sınanıyordu. Sosyalizmin hukukla ilişkisi açısından da önem taşıyan **bilinç** kavramının altını çizerek üretim ilişkileri karşısındaki tarihsel rolüne burada bir parantez açalım.

Sosyalizm öncesi bütün devrimlerde devrim dinamikleri, üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte değişen üretim ilişkilerine yaslanarak eski siyasi üstyapıyı şu veya bu biçimde devirip yenisini kuruyor ama özel mülkiyet ilişkileri (dolayısıyla hukuk da) biçim değiştirerek varlığını sürdürüyor, **insan bilinci üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin peşinde sürükleniyordu**. Komünal üretim tarzının çözülmesiyle başlayan bu tarihsel süreçte toprak-köle-serf biçiminde, gittikçe daralan aile ve sülalelerin ortaklığı altında ilerleyen özel mülkiyet kapitalizm çağında tam bireyselleşmekle (ve emeği de tam toplumsallaştırmakla) kalmadı hükmettiği üretici güçleri emperyalizm çağında insanı ve doğasını dehşet verici tarzda yıkıp

yok eden güçlere dönüştürdü. Özel mülkiyet düzeninin tarihsel sınırlarına dayandığı bugünkü aşamada insan bilincinin peşinde sürükleneceği, kapitalist sistemin bağrında kendiliğinden gelişecek yeni bir üretim tarzı yok. Mülksüzleştirilmiş işçi sınıfı başta olmak üzere tüm devrimci toplumsal dinamiklerin özel mülkiyetin kendisini hedefe koymasından, bu kez üretim tarzına **bilinçli-örgütlü-planlı** müdahale ederek mülkiyeti kolektifleştirmesinden diğer bir deyişle sosyalizmden başka bir yol da yok. Kapitalist üretim ilişkilerine, dolayısıyla başta siyaset/devlet ve hukuk olmak üzere onun tüm üstyapı kurumlarına özel mülkiyeti tam olarak ortadan kaldırma hedefi doğrultusunda devrim yoluyla **bilinçli müdahale** bir tercih değil varlık-yokluk sınırına gelmiş insanlık için tarihsel bir zorunluluktur. Bilinç-irade-örgüt bu sürecin belirleyici unsurlarıdır.

Yenilgilerin öğrettiği önemli derslerden biri de bilinçli müdahalenin tüm altyapı-üstyapı kurumlarında komünizme doğru **kesintisiz ve duraksamasız** geliştirilmesi zorunluluğudur. Yaşanan deneyimler, bu geçiş sürecinde sınıflar mücadelesinin farklı araçlarla devamı olan sosyalist toplumsal ilerleme durduğunda,

sosyalizm nihai amaca dönüştüğünde kapitalizme geri dönüş dinamiklerinin (bürokratism, önemli karar alma süreçlerinde parti üyelerinin, meclislerin, işçi sınıfı ve kitlelerin devre dışı bırakılması, yönetenlere aşırı güven ve rehavetle gelen politikaya ilgisizlik vb.) başta devlet ve parti olmak üzere tüm kurumlarda

ve toplumsal tabanda derhal filizlenmeye başladığını, önu alınmadığı takdirde -partiden devlete kadar tüm kurumların üyeleri ve yöneticileri işçi kökenli olsalar dahi-yenilginin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

İlk tarihsel deneyimlerde hukukun da tıpkı üretim ilişkileri gibi **bilinçli müdahalenin** nesnesine, sosyalist üretim ilişkilerini ve onun üstyapı kurumlarını tesis etmenin **aracına** dönüştüğünü görüyoruz.

Muazzam kazanımları ve başarıları yanında ağır hataları ve yenilgisiyle geleceğin sosyalizmine zengin dersler bırakan Sovyet devrimi (ve diğerleri) kapitalist üretim ilişkilerine devrim yoluyla müdahalenin, özel mülkiyeti kolektifleştirerek üretici güçleri daha hızlı geliştirmenin, “herkesin yeteneğine göre” iş paylaşımı ile “herkese emeğine göre” ürün dağılımının ve nihayetinde özel mülkiyetsiz bir dünyanın mümkün olduğunun kanıtlandığı bir deneyimdir. Dolayısıyla varlık nedeni özel mülkiyet olan hukukun olmadığı bir dünyanın da.

Hukuk Fetişizmi -“Sosyalist Adalet Bilinci”

Sovyetlerde uygulanan hukuk ve hukuk anlayışı, burjuva hukukçulardan sosyalizm iddiası taşıyanlara kadar çok farklı kesimlerden gelen eleştirilerin hedefi

oldu. Eleştirilerin ortak noktasını “hukuksuzluk, kuralsızlık, keyfilik” oluşturuyor. Özellikle sol kesimlerden gelen kimi eleştirilerde sosyalizmin bu nedenle yenildiği iddia ediliyordu. Hukuku toplumun sınıfsal, ekonomik, siyasi yapısının üstünde bir yere koyan eleştiriler meta fetişizmde olduğu gibi burjuva hukuk

fetişizmiyle maluldü.

İnsan beyninin ürünü olan hukuk onlara insanlarla ilişki kuran bağımsız bir güç gibi görünüyordu. Sovyet deneyi üzerine kitap yazan Sinan Dervişoğlu'nun *Sosyalizmin Çöküşüne Yeni bir Yorum Yeni bir Çözüm* başlıklı makalesi, hukuk fetişizminin sosyalizmi savunanların düşüncelerine dahi nasıl sızdığını gösteren tipik bir örnektir:

“Lenin ‘hukukun gerçek, maddi bir gücü olmadığını, sadece var olan güçler dengesini yansıttığını’ belirtmiş, ‘Devlet ve İhtilal’de ise proletarya diktatörlüğünü ‘silahlı işçilerin hiçbir kanun ya da kuralla kendilerini sınırlamadan tatbik ettikleri iktidar’ olarak tanımlamıştır... Hukuku pasif bir yansıma olarak gören yaklaşım her anlamda, gerek kapitalist **hukukun gerçek mahiyetini ve gücünü** kavramada gerek sosyalist bir hukuku kurmada yanlış ve temelsizdir. Yüzyıllar önce, kapitalizmin en ilkel formlarıyla birlikte gelişen hukuk (dar anlamda burjuva hukuku) kapitalizme paravan olan değil kapitalizmin işleyişini bizzat mümkün kılan ve **önünü açan** bir unsur olmuştur; zira borç, alacak, miras, devir, gibi konularda **insanlardan bağımsız** kurallar koyup bunları zorlayan bir mekanizma olmasaydı burjuvalar arası ilişki bir kaosa dönüşür, en basit bir kapitalist işleyiş, bir alım satım bile gerçekleşemezdi. Sosyalist bir hukuk da sosyalizmin değerlerini ve kazanımlarını **kişilerden ve kurumlardan bağımsız** olarak koruyan ve tanzim eden bir kurallar bütünü olarak düşünülmesi gerekirken partideki egemen ekibin iradesinin bir gölgesi olarak tecelli etmiş;... Sonuç ise oldukça paradoksaldır: Burjuva hukukunu aldatmaca olarak nitelendiren biz

komünistlerin kurduğu hukuk sisteminin kendisi ‘insan en yüce değerdir’ diye başlayıp hiçbir gerçek hukuksallığa sahip olmadığı için sonuçta bir aldatmaca olmaktan öteye gidememiştir.” [Sinan Dervişoğlu, Defterler on 27 Mayıs 2015, bba]

İnsan ürünü nesnel bir gerçekliği dönüp insanla ilişki kuran “insandan bağımsız” bir güç gibi gören fetişizmin eleştiride nesnel olması beklenemez. Gerçekliği fetişe göre biçer, keser, ayırır, yapıştırır. Lenin’in **devrik burjuvaziye karşı** tarihsel bir zorunluluk olan proletarya diktatörlüğünü anlatırken kurduğu “silahlı işçilerin hiçbir kanun ya da kuralla kendilerini sınırlamadan” cümlecğini bağlamından kesip ayıran Dervişoğlu bu tümceye: “...yalnızca İç Savaş’ın kahramanlarını değil aynı zamanda 1937-39 arası eli masum komünistlerin kanına bulanana NKVD ve parti şeflerini de kapsayabilen ...” bir misyon yükleyerek demagojik aldatmacanın en bayağı biçimini sergiliyor, “biz komünistleri” de “aldatmaca” yapmakla itham ediyor. [Sinan Dervişoğlu, Sovyet Deneyi ve Yarının Sosyalizmi, I.Cilt, Sovyet Deneyine Yeni Bir Bakış, sf. 189-194 arası]

Muazzam kazanımları ve başarıları yanında ağır hataları ve yenilgisiyle geleceğin sosyalizmine zengin dersler bırakan Sovyet devrimi (ve diğerleri) kapitalist üretim ilişkilerine devrim yoluyla müdahalenin, özel mülkiyeti kolektifleştirerek üretici güçleri daha hızlı geliştirmenin, “herkesin yeteneğine göre” ilkesi temelinde iş paylaşımıyla “herkese emeğine göre” ilkesi ışığında ürün dağılımının ve nihayetinde özel mülkiyetsiz bir dünyanın mümkün olduğunun kanıtlandığı bir deneyimdir. Dolayısıyla varlık nedeni özel mülkiyet olan hukukun olmadığı bir dünyanın da

Aldatmaca bir gerçeği gizleyerek insanları yanıltmak amacıyla başvurulan davranış, söylem ya da kendini ortaya koyuş tarzıdır ve hukukun özünde vardır. Burjuva

toplumda bireylerin eşit oldukları yanlışlığı yaratan “yasalar önünde eşitlik” ilkesi bu aldatmacaların başta gelenlerinden biridir. Özel mülkiyetin (eş deyişle ticaretin) özsel özelliklerinden olan aldatmacanın değişik türleri vardır ve bunlar hukuk tarafından kurullarla ifade edilir. Engels’in dediği gibi “*özel mülkiyetin ivedi sonucu olan ticaret yasallaştırılmış dolandırıcılık*”sa Dervişoğlu’nun deyişleriyle “hukukun mahiyeti” de bu dolandırıcılığı kurullara ve yaptırımlara bağlamaktır. [F. Engels “Bir Ekonomi Politik Eleştirisi Denemesi”] “Gücü” ise özel mülkiyet sisteminin tüm çıkar ilişkilerini düzenleme **aracı** olmaya yetecek kadardır ve kendine ait olmaya bu gücü özel mülkiyet sisteminden alır. Yazarın hukukun gücü sandığı şey, kuralları ihlal edenlere yaptırım uygulayan yargı ve polis kurumlarının yani egemen sınıf devletin maddi gücünden başka bir şey değildir. Hiçbir hukuk sistemi devlet denilen baskı aygıtı olmadan var olamaz.

Marksist-Leninist literatürün hiçbir yerinde hukuk sistemi yazarın “en yüce değer” dediği insanlığın ölçütü olarak ele alınmaz. Aksine özel mülkiyetin tüm bencil-bireyci, dolandırıcı, insanları birbirine yabancılaştıran insan dışı karakteristik özelliklerini kurullarla ifade edip yansıtan hukukun iki yüzünü ve sınıfsal özünü teşhir etmekle kalmaz, sosyalizm aşamasında zorunlu geçici bir **araç** olarak kullanılacağını, devletle birlikte sönmüneceğini apaçık ilan eder. Örneğin devrik burjuvaziye karşı proletarya diktatörlüğünü hukukla sınırlamayan Lenin, yazarın o alıntıyı yaptığı Devlet ve Devrim’de sosyalist ekonominin

inşasında hukukun rolünü de açıklar. Burjuva hukukun “*ekonomik devrim oranında yalnızca üretim araçları bakımından*” ortadan kaldırıldığını ancak “*ürünlerin bölüşümünün ve işin toplum üyeleri arasında dağılımının düzenleyicisi olarak varlığını sürdürdüğünü*” belirtir. Bölüşüm ve dağılımın ilkesi “*eşit miktarda işe eşit miktarda ürün*”dür. “*Şimdiden gerçekleşmiştir*” dediği bu sosyalist ilkenin burjuva hukukun sosyalist toplumda devamı anlamına geldiğinden ve **komünizm olmadığından** söz eder. [Lenin, Devlet ve Devrim, Evrensel bas. yay. sf. 100] Dolayısıyla ‘sosyalist hukuk’ denilen şey de sosyalizmin inşası koşullarına göre yapılandırılmış, sosyalist bilincin hükmü altına alınmış burjuva hukuktan başka bir şey değildir.

Dervişoğlu’nun hukuk fetişizmi, hukuku, “insanlardan, kişilerden ve kurumlardan bağımsız” “kendine özgü güç” olarak tanımladığında kendini bir kez daha ele verir. Kuşkusuz hukuk bütünsel bir sistem olarak antikçağın sınıf ayrıcalıklı düzenlerinde dahi belli bir kuruma ya da kişiye hasredilmez ve tarihte örneği de yoktur. Her zaman özel mülkiyet ilişkileri ve egemen sınıf güçlerinin ortak çıkarları ekseninde **sistemleşir**, kişilerin ilişkileri ve kurumlar bu **sistemin içinde** kurullara bağlanır. Sosyalizm dahil sınıflı toplumalarda sınıfların dışında ve üstünde kişiler ve kurumlar olmadığına göre “sosyalist” yazar aslında sınıflardan bağımsız, onların üstünde bir hukuk kurgulamaktadır. Hukuka üretim ilişkilerinin bir yansıması olmaktan da fazla bir güç ve rol biçmesi, hukuku kapitalizmin “bizzat işleyişini mümkün kılan, önünü açan” varlık nedenine dönüştürmesi bu idealist kurguyu

Hukuk, toplumsal yaşam ilişkilerini kişilerden ve kurumlardan bağımsız bir Akıl’ın, İdea’nın uğrağı olarak değil iktisadi-siyasi gücü elinde bulunduran, özel çıkarlarına ve özel çıkarların ortak çıkarlarına odaklanmış egemen sınıfın yetkili bireylerinin beyninden süzülerek belirlenmiş kurullar ve yaptırımlar bütünüdür. Sisteminin uzlaşmaz çıkar çatışmalarında başvuru aracıdır. Bu nedenle özel mülkiyet ekseninden ayrılmaksızın üstyapıda sınırlı bir özerklik kazanır ve kendine ait gücü varmış gibi -fetişizme de yol açan- aldatıcı bir görünüme bürünür

tamamlar. Şu basit soru kurguyu çöktürmeye yeter: Bugünün burjuvazisine ilham kaynağı olan, yazarın deyişleriyle “borç, alacak, miras, devir, gibi konularda kurullar koyup bunları zorlayan bir mekanizma” olarak antikçağın Roma hukuku, küçük ticaret ve meta üretimi düzeyinde var olan cılız kapitalizmin “önünü açan” bir güç neden olmadı, Roma’da kapitalizmi yaklaşık iki bin yıl boyunca neden egemen kılamadı? Bir Marksist için yanıt basit değil mi? Üretim ilişkilerinden bağımsız kendine ait bir tarihi olmayan hukuk üretici güçlerin gelişme derecesine bağlıydı, onun önünden değil peşinden gidiyordu.

Hukuk toplumsal yaşam ilişkilerini kişilerden ve kurumlardan bağımsız bir Akıl’ın, İdea’nın uğrağı olarak değil iktisadi-siyasi gücü elinde bulunduran, özel çıkarlarına ve özel çıkarların ortak çıkarlarına odaklanmış egemen sınıfın yetkili bireylerinin beyninden süzülerek belirlenmiş kurullar ve yaptırımlar bütünüdür. Sisteminin uzlaşmaz çıkar çatışmalarında başvuru aracıdır. Bu nedenle özel mülkiyet ekseninden ayrılmaksızın üstyapıda **sınırlı bir özerklik** kazanır ve kendine ait gücü varmış gibi - fetişizme de yol açan- aldatıcı bir görünüme bürünür. Oysa asıl güç olan burjuvazinin yıkıcı rekabet halinde sürekli kendini

Kapitalizmde hukuk burjuvazinin özel çıkarlarına zincirlenmiş bilinci doğrultusunda temsilcilerinin elinde biçimlenirken, sosyalizmde özel mülkiyeti kaldırmaya odaklanmış işçi sınıfının sosyalist bilincinin hükmü altındadır. Tam da bu nedenle işçi sınıfının ve öncüsü örgütün sosyalist-komünist bilinç durumu, 20. yy. sosyalizm deneyimlerinin kazanım ve yenilgilerinin subjektif nedenlerini belirleyici esas unsurdur

yenileme zorunluluğu yanında genel çıkarları, üretici güçler, iç ve dış iktisadi-siyasi dengeler vb. değişikçe gelişmelere yetişemeyip sık sık ayak bağı olan hukuk -kimi yasaları kadükleşirken- iktisadi-siyasi güç tarafından ya yeniden yapılandırılır ya da üstünden atlanır geçilir. Bu paradoks, hukuku tarihsel doruğuna ulaştıran kapitalizmde daha yaygındır. Sosyalizm hukukun kapitalizmdeki sahte gücüne ve üstünlüğüne son verir. Burjuvazi gibi işçi sınıfı da hukuku kendi sınıf egemenliğinin aracı olarak ancak gerçek özünü gizlemeden, fetişleştirmeden ve toplumu "aldatmadan" kullanır.

Kapitalizmde hukuk burjuvazinin özel çıkarlarına **zincirlenmiş bilinci** doğrultusunda temsilcilerinin elinde biçimlenirken, sosyalizmde özel mülkiyeti kaldırmaya odaklanmış işçi sınıfının **sosyalist bilincinin hükmü altındadır**. Tam da bu nedenle işçi sınıfının ve öncüsü örgütün sosyalist-komünist bilinç durumu, 20. yy. sosyalizm deneyimlerinin kazanım ve yenilgilerinin subjektif nedenlerini belirleyici esas unsurdur. Bu bilinç ne ölçüde sınıf ve toplum içinde gelişir ve kitleselleşirse hukuk o ölçüde isabetli araç olarak kullanılabilir gibi, özel mülkiyet tüm siyasi-kültürel üstyapısıyla birlikte yok oldukça hukuk da giderek (örneğin özel şirketler hukukunun ortadan kalkması, aile, icra, borçlar, eşya, ceza hukukunun daralması gibi) ihtiyaç olmaktan çıkar, yerini insanal özün **kolektif üretim ve çıkarların birliği** temelinde yeniden filizlendiği,

insanların değil üretimin yönetildiği toplumsal ilişkilere ve birlikte yaşam kurallarına bırakır. Tam tersine bu bilinç ne kadar zayıf kalır, gelişmez ve hatta gerilerse hukuk kurallarına dönüşmüş sosyalist kazanımları korumaya "sosyalist hukukun" dahi gücü yetmez olur. 1936 Sovyet Anayasası gibi en demokratik sosyalist anayasa dahi bu gerileyişin doğuracağı iktisadi-siyasi-kültürel sonuçların önüne geçemez, nitekim geçemedi. 20. yy. yenilgilerinin nedeni hukuk anlayışından ve siyaset biçiminden önce ve esas olarak sosyalist-komünist bilincin, irade ve kararlılığın sınıfın öncülerinde, parti ve sınıf kitlesinde giderek gerilemesinde, bu gerilemenin nesnel ve subjektif nedenlerinde aranmalıdır. Bilinç-irade-kararlılık kitleselleşmedikçe, dar bir öncü grubun işi ya da fiili ayrıcalığı olarak kaldıkça, başta parti ve devlet olmak

anlayışını Sovyet pratiğinde inceleyebiliriz.

Lenin'in "Bütün iktidar Sovyetlere" sloganının yankılandığı 1917 Ekim Devrimi'yle birlikte Sovyet Kongresi tarafından devrimin ilk hukuk metni olan Sömürülen ve Çalışan Halkın Hakları Bildirgesi düzenlenip onaylandı. Toprak reformu, işçi denetiminin kurulması, stratejik önem taşıyan işletmelerin ve fabrikaların kamulaştırılması, genel çalışma yükümlülüğü, Kızıl Ordu'nun kurulması gibi temel başlıklardan oluşan metin proletarya iktidarının ilk yasasıydı. Bildirge devrimle gelen yeni **düzeni** ilan ediyor, **kurallarının** ilk önemli başlıklarını açıklıyordu. Hukuku meta-özel mülkiyet ilişkilerinin sistemli yasalar bütünlüğüne indirgeyenler bu bildirgeyi hukuktan saymadılar. Oysa Bildirge, kapitalist

üzere tüm kurumların bürokratism batağına dönüşmesine, kitlelerin politikaya ilgisizliğine, öncü grubun kendi içindeki görüş ayrılıklarının kitlelerden kopuk iktidar kavgalarına yol açması ve nihayetinde yenilgi kaçınılmazdır.

Dervişoğlu'nun hukuk fetişizmine de yanıt olmak üzere, tarihe devletlerden ve kanunlardan önce trampa ile giren hukukun özünü ve özel mülkiyet-meta ilişkilerine bağlı tarihçesini, "en yüce değer" denilen insanın özüne yabancılaşmasındaki rolünü ele aldığımız önceki yazımızı hatırlatarak (Devrimci Proletarya, 16. Sayı, <https://devrimciproletarya.org/ozel-mulkiyet-ekseninde-hukuk-ve-sosyalizm-i/>) sosyalizmin hukuk

üretim ilişkilerine sosyalist sınıf bilinciyle müdahalenin başlangıcı olarak başlıklar halinde **toplumsal düzen ve kurallar** yanında Dervişoğlu'nun diline doladığı Lenin'in deyimiyile '*silahlı işçilerin hiçbir kanun ya da kuralla kendilerini sınırlamadan*' devrik burjuvazi üzerindeki diktatörlüğünü de ilan ediyordu. Marx'ın deyimiyile "tarihte zorbalığın hukuku da hukuk" ise işçi sınıfının diktatörlüğü de bir hukuktur. Devrim-sosyalizm hedefinin ilkelerine uygun olarak devrimci zoru uygular.

Bildirgenin başlıklarında ifade edilen hedefler, gerek yıkıcı savaş koşulları, salgın hastalıklar ve açlık gerekse yeni devletin burjuvaziden kalan işletmeleri ve kurumları -ki

bazılarında Kerensky Hükümeti'nden kalan Menşevik yöneticiler de vardı-devralacak araçlardan yoksunluğu gibi nedenlerle sosyalist ekonominin inşası hızlı ve pürüzsüz ilerlemiyor, tarımda ve sanayinin belli alanlarında kapitalist işletmelere izin veriliyordu. Sovyet hukuku, pratiğin içinde gelgitler halinde biçimlenirken işçi sınıfı-devlet, demokrasi-diktatörlük ilişkilerinin pratiğe uygulanmasında, siyasi-iktisadi taktiklerin tespitinde parti içinde görüş ayrılıkları da ortaya çıkıyordu. Farklı görüşler, bir yandan burjuvaziye diktatörlük uygulanırken diğer yandan proletarya demokrasisinin açtığı yolda, başta parti ve Sovyet meclisleri olmak üzere -devrik burjuvazi ve feodal soylular dışında- tüm kurumlarda özgürce (proletarya demokrasisine aykırı olanlar dahil) dile getiriliyor ve tartışılıyordu. Devrim öncesinde parti içinde zaten var olan bu özgürlük proletaryanın -hukuk bilinciyle değil - sosyalist-sınıfsal-demokrasi bilinciyle devrim sonrasında da devam ediyordu.

Örneğin Troçki'nin önderlik ettiği zoru ve askeri disiplini esas alıp proletarya demokrasisinin üstünden atlayan bir kesim sendikaların da kamulaştırılmalarını ve kamu organı görevi yüklenmelerini istiyorlardı. [Troçki'nin Hayatım adlı kitabından aktaran Prof. Rudolt Schlesinger, Marksizm Ve Sovyet Hukuk Teorisi]. Proletaryanın sınıf egemenliğinin bir aracı olarak kurulmakta olan yeni devleti denetleme yetki ve yeteneğinin (dolayısıyla sosyalist bilincinin) geliştirilmesi gerekirken tam aksine proletaryayı devlete -yani özneyi araca- teslim etme zihniyetinden doğan bu öneriyeye Lenin -diktatörlük-demokrasi ilişkisine dair tahlillerini çarpıtanlara da yanıtıdır - şu gerekçelerle karşı çıkıyordu: "Parti programımız [...] devletimizin bürokratik çarpıklıklarla malul bir işçi devleti olduğunu göstermektedir [...] Alın size geçiş yönetiminin gerçekliği. Şimdi, pratikte bu şekilde bürünmüş bir devlette sendikaların savunacakları bir şey olmadığını ya da kitlesel düzeyde örgütlenmiş proletaryanın maddi ve manevi çıkarlarını savunurken sendikalar olmadan da idare edebileceğimizi söylemek doğru olur mu? Hayır, bu teorik açıdan çok yanlış bir akıl yürütme tarzıdır [...] Şu an öyle bir devletimiz var ki, *proletarya bu devlete karşı kendisini tümüyle*

Engels'in dediği gibi "Kendi iç çelişkilerinin yumağına dolanmak" hukukun özel mülkiyetten aldığı karakteristik özelliklerden biridir

örgütlü bir şekilde korumak zorundadır, bizse hem işçileri kendi devletlerine karşı korumak hem de işçilerin devletimizi korumalarını sağlamak için bu işçi örgütlerinden yararlanmak zorundayız" [Marksist Devlet Ve Hukuk Teorisi, Taner Yelkenci'nin Lenin'den yaptığı alıntının kaynağı Devrim Yazıları 4: Kronstadt'tan Parti İçü Muhalefete, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Agora, 2010, s. 66-67, italikler Lenin'e ait.]

Tarım ve sanayi alanında gerek kamulaştırma yoluyla devlet mülkiyetine geçmiş işletmelerde gerekse henüz varlığını sürdüren kapitalist işletmelerde ücret karşılığında çalışan işçi sınıfı işçilik haklarını hem kapitalist patrone hem de işveren durumunda olan sosyalist devletten talep ve takip edecek bağımsız bir örgütten yoksun bırakılamaz, işçi hakları "çarpık" devlet bürokrasisine terk edilemezdi.

Bu ihtiyaç 28 Kasım 1918 tarihinde yürürlüğe giren İş Kanunu'na kadar Sovyet genelgelerinde düzenlenerek kurallara bağlandı. Sendikal örgütlenmeyi de düzenleyen bu kanunun 113. maddesinde işçilerin kamulaştırılmış işletmelerde olduğu kadar özel işletmelerde de iş kurallarına uygun olarak işçi haklarıyla birlikte özenle çalışma yükümlülükleri düzenleniyordu. Kanunun arka planında özel sektörün varlığına geçici olarak izin veren bir politika vardı ve bu nedenle her iki sektördeki çalışma **sosyalist kamu yararına** bir çalışma olarak ele alınıyordu. Çalışma yükümlülüğü yanında bir hak olarak sosyalizmin genel iktisadi ilkesi olan "Herkesten yeteneğine göre herkese çalışmasına göre" ilkesi İş Kanunu'nun 10. maddesinde hukuksallaştırılarak şöyle ifade ediliyordu: "Çalışabilen vatandaşların kendi öz yetenek ve bilgileri ile uyumlu bir iş ve bu özelliklerine uyarak tespit edilmiş iş bölümünün ücretini kazanma hakkı".

Engels'in dediği gibi "Kendi iç çelişkilerinin yumağına dolanmak" hukukun özel mülkiyetten aldığı karakteristik özelliklerden biridir. Ekonomide sosyalist dönüşümün hızla ilerleyemediği, tarımda ve

sanayide kapitalizmin varlık sürdürdüğü Savaş Komünizmi sürecinin çelişkileri iş hukukuna yansıyor, her şeye rağmen çalışma ve tatil süreleri, asgari ücret, ceza ve iş disiplini gibi konular sendikal örgütlenme ve ilkeler öne çıkarılarak çözümleniyordu.

Devrimle birlikte burjuvaziden devralınan özel hukuk ve ceza davaları ile devrim mahkemelerinin kuruluş ve yargılama sorunlarının derhal çözümlenmesi gerekiyordu. Bu amaçla Sovyet Halk Mahkemeleri'ni düzenleyen, Sovyet organları tarafından seçilen yargıçlara geniş yetki ve yorum olanakları tanıyan ilk genelge Adalet Halk Komiserliği tarafından hazırlandı ve 27 Kasım 1917 tarihinde yani devrimin ilk ayında uygulamaya konuldu. Burjuva yasalarına göre karar vermeyi yasaklayan genelgenin 22. maddesinde yukarıda altını çizdiğimiz kapitalist üretim ilişkilerinin adalet anlayışına yargının **sosyalist bilinçli müdahalesinin** önü açılıyor, verilecek kararlara dayanak olacak bir Sovyet hukuk kuralı yoksa yargıçların -bağımsız hukuk bilinciyle değil- **“sosyalist adalet bilinciyle”** karar vermeleri isteniyordu. Yargıçlara sosyalist devrim bilinciyle hareket serbestliği tanımak amacıyla Devrim Mahkemeleri Statüsü'nün 1. maddesinde “Mahkeme karşı devrimle ilgili özel amaçlar ve Ekim Devrimi'ni tehdit edici hareket ve davranışlara karşı kurulur. Buna uygun olarak bu mahkemelerin alacağı cezai tedbirlerle ilgili yetkileri sınırlandırılmaz.” hükmüne yer veriliyordu. [Prof. Rudolf Schlesinger, Marksizm Ve Sovyet Hukuk Teorisi, sf.84] Proletaryanın diktatörlük misyonu, yani “zorun hukuku” gizlenmeden, kimseyi aldatmadan apaçık biçimde yasaya bağlanıyordu.

Sosyalist hukuk anlayışında suçun kaynağı bireyin kişiliğinde değil sınıflı toplumsal yapıda aranır ve ceza insan onurunu kırmayacak şekilde uygulanır

Öte yandan proletaryanın yargı kurumları sınıfsal-demokratik temeller üzerinde tesis ediliyor, yargının kendi özgülünde diktatörlük-

demokrasi özdeşliği biçimleniyordu. Mahkeme başkanlarının, medeni haklardan yoksun olmayan (yani burjuva veya soylu sınıfa bağlı olmayan) ve **işçi sınıfı içinde örgütleyici**, hukuk alanında bilgi ve deneyim sahibi kişiler arasından seçilmesi gerekiyordu (mad. 12). Ancak seçimi yapan yerel Sovyetler uygulamada profesyonel devrimciler, sendika örgütleyicileri ile hukukçular arasından bir seçim yapmak zorunda kalıyorlardı.

30 Kasım 1918 tarihli Halk Mahkemeleri Tüzüğü'nün 1. maddesine göre mahkeme başkanı boşanma, tutuklama gibi kararların verileceği davalarda tek başına duruşma yapabiliyordu. Başkan ve iki üye (Tüzüğün diliyle mahkeme halk yardımcısı) ile birlikte hukuk ve görece daha hafif ceza davalarına bakılıyordu. Başkan ve 6 halk yardımcısından oluşan mahkeme heyeti cinayet, ağır yaralama, soygun, para ve evrakta sahtekarlık, rüşvet veya devlet tekeline giren mallarda spekülasyon gibi davaları yürütüyorlardı. Sovyet tarafından seçilen yargıçlar yine Sovyet tarafından görevden alınabiliyordu.

Ceza hukuku alanında suç “sosyal ilişkiler düzeninin ihlali” olarak (mad. 5), cezalar “sosyal ilişkiler düzenini koruyan zorlayıcı tedbirler” olarak tanımlanıyor (mad. 7), ancak uygulamada **suçlunun sınıfsal konumu** ile suçun konusu arasındaki ilişkiye de dikkat ediliyordu. Örneğin açlık ve yoksulluk içinde bir kişinin

mala tecavüzü ile mülk sahibi bir sınıfa mensup kişinin mala tecavüzü arasında yoksul lehine pozitif ayırım yapılıyor, burjuva hukukunun yasalar önünde eşitlik ilkesi sınıfsal eşitsizlik ekseninde ele alınıyordu. Cezanın amacı suçluyu eğitmektir. Çok ağır suçlarda ölüm cezası veriliyordu. Sosyalist hukuk anlayışında suçun kaynağı bireyin kişiliğinde değil sınıflı toplumsal yapıda aranır ve ceza insan onurunu kırmayacak şekilde uygulanır.

Yargıtay'ın kurulmasını takiben Lenin tarafından onaylanan Nisan 1919 tüzüğüyle taraflara temyiz hakkı tanındı ve Devrim Mahkemeleri yargıçlarına **devrimci bilincinin** ışığı altında dava koşullarına göre karar verme zorunluluğu getirildi (mad 27, 28, 30). Yargı yetkisi **“emekçi sınıfların adalet duygusuna”** uygun olarak kullanılacaktı (mad. 8). [age, sf.83]

1917 Ekiminden 1920'ye kadar bankalara ve büyük kapitalist işletmelere el konulmuş, tarımda büyük toprak sahiplerinin toprakları ve ürün stokları ellerinden alınarak topraksız köylülere dağıtılmış, işçi-köylü ittifakının canlı tutulmasına özen gösterilmişti. Ancak açlık ve yoksulluk artarak devam ediyor, üretici güçleri belli düzeyde geliştirecek yeni bir ekonomik politika kendini dayatıyordu. Devrim varlık-yokluk sorunuyla karşı karşıyaydı.

(Gelecek sayıda: NEP Dönemi ve 1936-'38 Yargulamaları)

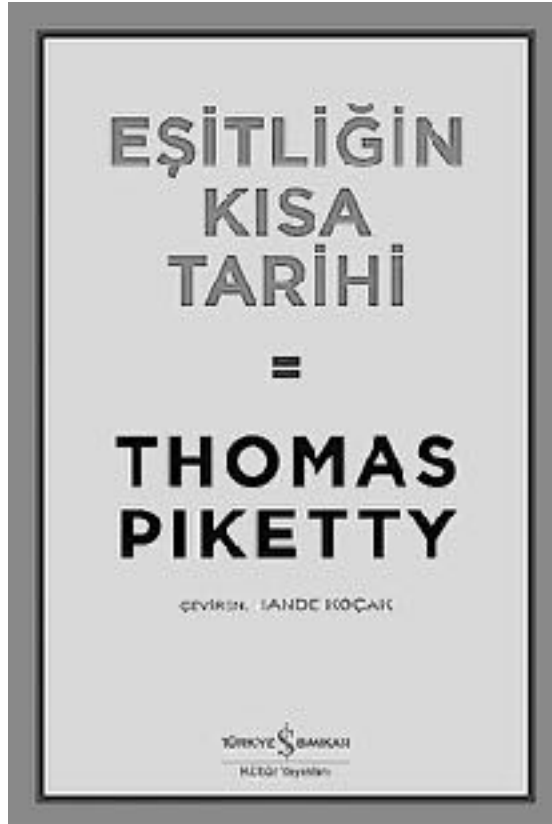
Piketty'in “Eşitliğin Kısa Tarihi” Üzerine

Türkçesi 2014 yılında basılan “21. Yüzyılda Kapital” kitabıyla Thomas Piketty Rock star seviyesinde kapitalizmin sırrına vakıf bir seviyede büyük bir popülerlik kazandı. Piketty, bu sefer, Türkçesi 2025 yılında yayınlanan “Eşitliğin Kısa Tarihi” ile karşımızda. Piketty bu çalışmasında, sosyalizmin ne olup olmadığına dair en ufak bir analiz ya da tartışmaya dahi girmeden, sosyalizmin sadece lafzen kullanarak öte berisi düzeltilmiş bir kapitalizm öneriyor.

Piketty “Eşitliğin Kısa Tarihi”nde kapitalizmin esasını bir eleştiriye tabi tutmadan, bazı yönlerini kısmen budayarak ortaya çıkacak olan şeye sosyalizm adını verir. Bu nedenle Piketty sosyalizm merkezli bir polemik konusu olmanın dahi gerisine düşer. Piketty için sosyalizm proletaryanın bir devrimle burjuvaziyi alaşağı ederek kuracağı toplumsal bir yapı değil de, kapitalizmin budanmasının bir ürünüdür. Böyle bir sosyalizm uydurması ile polemige girişmek bile bu teoriyi fazla ciddiye almak olur.

Diğer yandan Piketty ve benzerlerinin dikkate alma gerekliliği vardır. Çünkü emperyalist kapitalizmin krizleri derinleştikçe sistemi içeriden düzeltme iddialarının daha fazla karşımıza çıkacağı ve de taraftar bulacak olmasıdır. Sonuçta emperyalist kapitalizm 21. Yüzyılda giderek derinleşen krizden türlü türlü yollarını arıyor. Bu yolların bazıları, örneğin Jason Brennan gibi kapitalizmin sosyalizmden ahlaken dahi üstün olduğunu iddiası ile, emperyalist kapitalizmin önünün daha da açılması ekseninde ilerler. Kapitalist krizi aşma önerilerinin bir diğer kolu da, Piketty’de olduğu gibi, kapitalizmin düzeltilmesinin mümkünlüğü savunur. Piketty gibilerinin tehlikesi, görüşlerinden daha ziyade, en geniş kapsamı ile, sol cenah içinde alıcısının çıkabiliyor olmasıdır. Hele sosyalizm diyerek bu türden teoriler palazlanıyorsa. Bu durumda elindeki kapitalizm tokmağı ile davula vurarak sosyalizm türküsü söyleyenin kim olduğuna, hangi sınıftan olduğuna bakmak kayda değerdir.

Piketty dünyaya baş aşağı baktığı için 18-21. yüzyıllar arasında insanlıkta ortaya çıkan her türden sıçramalı değişimi “eşitlik” ortak torbasının içine sıkıştırmıştır. Ancak bu tarihsel dönemde Piketty’in iddia ettiği gibi insanlık “genel bir eşitlik hareketi içinde” olmasının aksine burjuvazi kendi eşitliğini, işçi sınıfı, emekçiler ve ezilenler kendi eşitliklerini üretmiştir. Piketty sınıflı toplumlarda egemen sınıfın eşitliği ile egemen olmayan sınıfların eşitliğinin de eşitsiz olduğunu gözden kaçırır. Piketty eşitlik tarihi içinde her ne kadar (incelemesinde çıkarılacak ikinci ders diyerek, age, sf. 7) isyanları yardımına çağırsa da isyan

eden ile isyan edilenin eşitliğinin aynı olduğunu sanmak gibi burjuva budalalık içindedir: “... eşitliğe doğru yürüyüşün 18. yüzyıl sonundan bu yana, bir dizi özel kurumsal aygıtın geliştirilmesine dayandığını göreceğiz...” dedikten sonra aralarında işçi sınıfının kanlı mücadelesi ile elde edilen ama özünde hepsi kapitalizm sınırları içindeki burjuva “özel kurumsal aygıtları” sayar: kanun önünde eşitlik, genel oy hakkı ve parlamenter demokrasi, ücretsiz ve zorunlu eğitim, genel sağlık sigortası, gelir, miras ve mülkiyetin artan oranda vergilendirilmesi, ortak yönetim ve

D. Emrah Zıraman

Piketty dünyaya baş aşağı baktığı için 18-21. yüzyıllar arasında insanlıkta ortaya çıkan her türden sıçramalı değişimi “eşitlik” ortak torbasının içine sıkıştırmıştır

sendikal haklar, basın özgürlüğü, uluslararası hukuk vb. (age, sf. 8)

Piketty’in çalışması kapitalizm sınırları içinde dahi şiddetli bir mücadele tarihi olan sosyal hakları da içeri. Ancak Piketty’in burjuva aklı öylesine dardır ki; "hak mücadelesi" yürütenlerin çoğunun meselenin en azından bir egemenlik ilişkisi olduğunu en başından beri bildiklerini bile görmezden gelir. Ancak diğer yandan bu bölümün alt konuları olan eğitim, cinsiyet eşitliği, ırk eşitliği, kimlik sorunu, dinsel özgürlüğün dahi özel mülkiyete bağlı bir durum olduğunun tespiti değil “geçtiğimiz yüzyıl” 19 yüzyıldan beri iddia edilmiş, iddia edilmekle kalınmamış kanıtlanmış, ve Piketty’in yokluğunu ileri sürdüğü en yüksek “araç” tarih sahnesini Sovyetler Birliği olarak çıkmıştır. Ancak Piketty’in bir sosyalizm projesi sunmak isterken sosyalizme gözlerini öyle bir kapatmış ki, tarih sahnesinde olan biteni ne görmek istemiş ne de duymak. Piketty’in kapitalizmin toplumsal yanına dair düzeltmeleri de bir değerlendirmeyi hak ediyor olsa da, onun kapitalizmi düzeltme iddialarına odaklanıldı.

Kapitalizmin kaportacılığı

Piketty’in çalışmasının özü kapitalizmin sağına soluna vurulacak bazı darbeler ile düzeltilme iddiasıdır. Piketty için önerileri balyozla duvarları yıkacak cinsten. Ancak Piketty’in öneri diye sunduğu şeyler birkaç yere vurulacak küçük çekiş darbeleri ötesine geçmez. Çünkü Piketty’nin asıl hatası; kaportasını birkaç çekiş darbesiyle düzeltmek istediği kapitalizmin, aslında her yanı dökülen ve tabiri caizse "perte çıkmış" bir arabadan ibaret olduğunu görememesidir.

Piketty’in kapitalizmi düzeltmeye çalışırken ilk önce sınıfları buharlaştırır. Hatta bunu bizzat

sınıfların varlığı ile yapar. Piketty için sınıflar verili kategoriler olarak, aralarında zaman zaman sürtüşmeler olsa da toplumun doğal parçalarıdır. Ancak “sınıfsız bir toplum” fikri Piketty için yeni olsa da Fransa için yeni değildir.

Fransız düşünür ve sosyolog Durkheim sosyolojiyi akademik bir disiplin haline getiren kişidir. Toplumun incelenmesinin yönteminden, toplumsal olay-olgu kavramları ile topluma dair düşünmeye kadar pek çok katkı sağlamıştır. Durkheim organik-mekanik dayanışma; toplumsal anomî, toplumsal tip kuramları gibi toplumlara dair kayda değer, ufuk açıcı katkılar sunsa da, toplumların sınıfsallığını onun doğal hali olarak ele almıştır. Hatta sınıfların kendisini dahi toplumun doğal iş bölümünün bir parçası, sonucu olarak ele almıştır. (*)

Durkheim’in “sınıfsız, zümresiz toplum” fikri Piketty’in “Eşitliğin Kısa Tarihi” kitabında da kendisini gösterir. Elbette Piketty’de Durkheim gibi burjuvazinin, işçi sınıfının, küçük burjuvazi gibi sınıfların varlığını kabul eder. Ancak Piketty için de Durkheim’de olduğu gibi sınıflar “kendiliğinden var olan ve toplumun organik parçalarıdır”. Piketty’de de sınıflar aralarında zaman zaman kavga etse “kardeş kardeş” geçinmenin bir yolunu, eşitliği, eninde sonunda bulurlar. Keza Piketty’in düzeltilmiş kapitalizm önerisi de tam da bu kardeşlik için ortaya attığı bir fikirdir. Piketty’i bu anlamda farklı kılan olsa olsa konuyu Fransa sınırları dışına çıkarıp dünya içinde tarif etmeye çalışmasıdır.

Piketty’nin sınıfları buhar ederek sosyalizm bile denemeyecek bir sos altında kapitalizmi düzeltme önerisinin özü Marx’ın Ricardo ve Proudhon’a yönelttiği eleştirilerde ifadesini bulur. Engels’in deyişi ile Marx’ın yönelttiği eleştirinin özü “ahlakın ekonomiye uygulanması”dır. (Marx, 1976, 12) Piketty, Ricarda ve Prodhod’nun ve benzerlerinin güncel versiyonudur. Ricordo ve Proudhon’dan farklı olarak Piketty, “ahlak” gibi tek bir üst yapı kurumunun değil, hukuktan devlete,

eğitimden dine kadar üst yapının tüm tuşlarına basar.

Piketty’in “üretim araçlarını” sahipliğini kelimenin tam anlamıyla temel üretim ilişkisi ile

Piketty’nin sınıfları buhar ederek sosyalizm bile denemeyecek bir sos altında kapitalizmi düzeltme önerisinin özü Marx’ın Ricardo ve Proudhon’a yönelttiği eleştirilerde ifadesini bulur

ilişkilendirmeyip üst yapısal sınırlar içine sokmaya çalışır: “Sosyal sınıf, sadece üretim ve barınma araçlarının mülkiyetine ve bu mülkiyetin kapsamına değil, aynı zamanda gelir ve **diploma düzeylerine, meslek ve faaliyet sektörüne, yaş ve cinsiyete, bölgesel veya yabancı kökenlere, bazen de etnik-dinsel kimliğe bağlıdır; bunlar esnektir ve sosyo-tarihsel bağlama göre değişiklik gösterir.**” (age, 30, boldlar bana ait)

Kapitalizmin düzeltilmesi ile sosyalist nitelikteki “cinsiyet, sosyal ve etnik-ırksal” bir eşitlik Piketty’ye göre acilen “göstergeler ve prosedürler geliştirilmesi” ile mümkün. Bunlar da dünyadaki “mevcut deneyimlerin

tarafsızca incelenmesi... evrensel hedefleri olan daha geniş bir sosyal politika bağlamına oturmak” ile yapılabilir (age, 142).

Piketty üst yapısal sorunlara dair “göstergeler, prosedürler geliştirilmesini” hazırlanmasını önerirken, kapitalizmi düzeltmek için birbiri ile ilişkili şu üç reçeteyi sunar: “artan oranlı vergi”ler, “sosyal devlet” ve “demokratik kurumlar”dan oluşur: “Sosyal devletin yükselişi, eğitim ve sağlık gibi temel mallara erişimde bir dereceye kadar eşitlik sağlanması ve yüksek gelirle büyük servetler için artan oranlı bir verginin ortaya çıkışı”. (age, 34). “Eşitliğe doğru ilerlemeyi sürdürmenin en doğal yolu açıktır ki 20. yüzyıl boyunca eşitliğe, insani ilerlemeye ve refaha doğru hareketlenmeyi sağlayan kurumları, sosyal devlet ve artan oranlı vergilendirmeden başlayarak güçlendirmeli ve yaygınlaştırmalıyız.” (age, 125).

Ancak ilginç olan şudur ki özel bir araştırma yapmaya da gerek bırakmadan bizzat Piketty’in kendisi “artan oranlı vergi”nin, “sosyal devletin”, burjuva da olsa da “demokratik kurumlar”ın varlığının 20. Yüzyılda tarihin bir dönemine ait olduğunu gösterir. Ve daha da ilginç olan Piketty eşitlik için öne sürdüğü

(*)Marx ve Engels’in Alman İdeolojisi’nde “sınıflı toplum eşittir işbölümü” analizi düşünülünce topluma dair bir incelemedeki keskin fark kendisini gösterir. Durkheim’in sınıfsız toplum anlayışının etki çapı o kadar büyüktür ki, örneğin cumhuriyet Türkiye’sinin “yeni toplum” inşasında Kemalizm’in Ziya Gökalp’ten apardığı “sınıfsız, zümresiz toplum” fikrinin kökenini bizzat Durkheim’den alır.

Piketty, tarih çalışması adı altında 20. yüzyılın ortalarında yükselmiş olan orta sınıfa duyduğu özlemini dile getirir aslında

bu üç durumun ikisinin (artan oranlı vergi ve sosyal devletin) tarih sahnesine çıkışında (kendisi ikircikli tutum takınsa da) Sovyetler Birliği'nin varlığına bağlı olduğuna işaret eder:

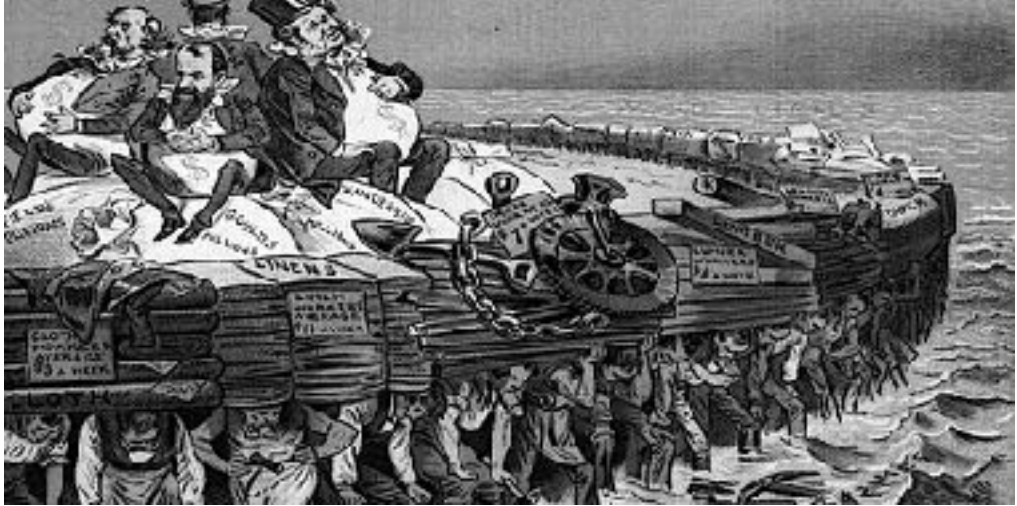
...Bolşevik devrimciler, gerçekten de güç çatışmaları ve şiddetli toplumsal mücadeleler sayesinde, Çarlık rejimi yerine tarihteki ilk "proleter devlet"i getirmeyi başardılar; bu devlet başlangıçta eğitim, sağlık ve sanayi alanlarında önemli ilerlemeler kaydederken Nazizmin yenilgiye uğratılmasına da güçlü bir katkıda bulundu. SSCB'nin ve uluslararası komünist hareketin baskısı olmasaydı Batılı mülk sahibi sınıflar sosyal sigorta ve artan oranlı vergilendirmeyi, sömürgelerini bağımsızlaşmasını ve sivil hakları kabul eder miydi? Bu hiç kesin değildir...

I.Dünya Savaşı'nın yarattığı şok ve Bolşevik rejimin kapitalist ülkelerin elitleri üzerinde yarattığı baskı olmasaydı, artan oranlı vergilendirme bu kadar çabuk benimsenir miydi? Açık konuşmak gerekirse bu soruya cevap vermek imkansızdır. (s. 9-10, 104)

Piketty'in sosyalizm adına kapitalizm düzeltmesinin üçüncü büyük ayağı "demokratik, öz yönetimci ve ademi merkezi" kurumlardır. Piketty'e göre bu üçlü "artan oranlı vergi" ve "sosyal devletin" zorunlu sonucudur. (age, 2025, sf. 134). Ancak Piketty için kapitalizmi düzeltilerek ulaşmak istediği sosyalizm için olmazsa olmaz olarak tanımladığı kutsal üçlü Pikettyin de üzerinde en az durduğu konulardır. Piketty için "demokratik, öz yönetimci ve ademi merkezi" kurumlar Sovyetler Birliği'nin "merkezi, otoriter, devlet sosyalizminin karşısı" olması dışında tanımlanmaz.

Öyle ki özel başlık attığı bu parçada bile Piketty Friot'inin "ücret sosyalizmi"ni bir sistem örneği olarak sunmanın ötesine geçemez. Ancak Piketty, Friot'inin 1945'te "kamusal fonların yayınlştırılması" teorik önermesine karşılık Reagan-Thatcher ikilisi ile 80'lerde başlayan, ve Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile süreklilik kazanan kamu fonlarının talan edilerek sermayeye peşkeş çekilmesinin gerçekliği arasındaki farkı görmekten bile uzaktır. (**)

Piketty'i önerdiği sosyalizmin var olabilmesi için "kitlelerin hareketine" ihtiyaç duyar. Piketty 18-21. Yüzyılda Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere kapitalist ülkelerde hakların elde edilmesini sağlayan kitle hareketlerinin önemine dikkat çeker. Bu nedenle Piketty önerdiği sosyalizmin dahi en tepedeki kesimlerce topluma "kendiliğinden bahşedilmeyeceği"nin de farkındadır

ve şöyle der: "Ortak hedeflerin tanımlanmasını ve güç dengesinin dönüştürülmesini sadece kolektif hareket ve örgütlenmelerin desteklediği güçlü toplumsal seferberlikler mümkün kılabilir". (age, 195) Piketty'i en azından kitleler olmadan hiçbir şeyin olamayacağını anladığı için kutlayabiliriz.

Piketty'in burjuva fikirleri, önerileri, çözümlerini Marksist ekonomi politik üzerinden hallaç pamuğu gibi atmak hiç de zor değil. Ancak önerdiği sosyalizm fikrinin dayandığı zemin o

kadar yok hükmünde ki, ona özel bir sosyalizm eleştirisi yapmak onun fikirlerini sosyalizm adına fazla ciddiye almak olur. Diğer yandan Piketty'in burjuva dünyası o kadar ufku dar ki, burjuvazinin bir kısmından almak istediği zenginliğin esasının tam da servetin bir kutupta yoğunlaşmasının kapitalist birikimin mutlak bir sonucu olduğunu olduğunu dahi anlamıyor.

Sonuç olarak Piketty'e göre sosyalizmi sadece mülkiyetin (göre) dengeli dağılımından eğitimde fırsat eşitliğine; adalete ulaşımından ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir "eşitlik" formudur. Piketty'in arzu ettiği sosyalizmin amacı birakalım sınıfların ortadan kaldırılmasını hedeflemeyi, kapitalist üretim araçlarına sahip burjuvazi hâlâ üretim araçlarının sahibi olarak yerini koruyor. Piketty çalışmasına her ne kadar "Eşitliğin Kısa Tarihi" adını vermiş olsa da, bir tarih çalışması

değildir. Piketty, tarih çalışması adı altında 20. yüzyılın ortalarında yükselmiş olan orta sınıfa duyduğu özlemini dile getirir aslında.

Piketty orta sınıfa duyduğu bu nostaljik özleminin yeniden gerçekleştirilmesi adına da, "düzeltilmiş kapitalizm" önerisi ötesine geçemez.

Kaynakça,
Marx, Felsefenin Sefaleti, Sol Yayınları, Ankara, 1986
Piketty, Thomas, Eşitliğin Kısa Tarihi, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2025

(**)Bernard Friot'in "ücret sosyalizmi", özet olarak emeklilik ve sağlık için oluşturulmuş sigorta fonları modelinin sosyoekonomik örgütlenmenin tamamına yayılmasını önermektedir. (age, 135)

15-16 Haziran'a Giden Süreçte Kadın Dinamiği

Cumhuriyetin kurucu kadrolarının ekonomi stratejisi İttihat Terakki'nin 1914-1918 arası uyguladığı "Milli iktisat" politikasına dayanır. Nasıl ki İttihat Terakki devlet zoruyla gayrimüslimlerin elindeki sermaye birikimine el koyarak Müslüman Türk burjuvazisini yaratmaya giriştiyse, cumhuriyetin kurucu kadroları da 1922 Emval-i Metruke Kanunu, 1923-1930 arası gerçekleştirilen Mübadele ve 1942'de çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile gayrimüslimlerin elindeki sermaye birikimine el koyarak Türk ulusal burjuvazisini palazlandırmıştır.

Türkiye'de kapitalizmin genişlemeye başladığı ve sonrasında ilk büyük sıçramasını gerçekleştirdiği dönem ise 1950-1960 arası dönemdir. Türkiye bu dönemde snai kapitalizmine yönelecek, kapitalizm gözle görünür oranda genişleme kaydedecektir. Türk tekelci burjuvazisinin palazlanması da bu dönemde gerçekleşecektir. Özcesi ithal ikameci Türkiye kapitalizminin iç pazara yönelik üretim temelinde genişleyip derinleşmesi ve bu doğrultuda oluşan sermaye birikimi toplumun büyük bir kısmını işçileştirmiş ve Türkiye'de işçi hareketlerinin büyüüp genişlemesine zemin hazırlamıştır. Yasalaşmış ancak uygulanmayan toplu sözleşme ve grev hakları işçilerin hamleleriyle bu dönemde kullanılmaya başlanmış, bu fiili hamleler Kavel, Berec, Paşabahçe

grevlerini doğurmuş, bu grevler ve izleyen başkaları 15-16 Haziran büyük işçi direnişinin 'hazırlık okulları' olmuştur.

Dolayısıyla 1960'larda kadınıyla erkeğiyle işçi sınıfının yarattığı dalgadan yayılan politik ve sosyo-kültürel iklim, 1970'lerin ikinci yarısına daha da büyüüp güçlenen bir işçi sınıfıyla girilmesinin önünü açmıştır. Burada özellikle altının kalın çizgilerle çizilmesi gereken nokta ise her biri Türkiye işçi sınıfı tarihinde ayrı birer dönüm noktası olan bu grev ve direnişlerde kadınların kimi zaman şalteri indiren el olarak kimi zaman

grev gözcüsü olarak etkin birer özne oldukları gerçeğidir. Bu grev ve direnişler yalnızca sömürü düzenine karşı bir isyan dalgasını değil aynı zamanda görünmeyen emeklerin adlarını Türkiye işçi sınıfı tarihine

kazıdıkları tarihsel bir dönemece de işaret eder.

Yaşadığımız coğrafyanın toplumsal ve kültürel koşullarının da etkisiyle ücretli emek içerisinde ve grevlerde, direnişlerde, eylemlerde bir kadın işçinin varlığı bir erkek işçinin varlığına oranla daha uzun bir süreç ve daha zorlu bir yolculuk sonucu ortaya çıkar. Ancak hepimizin bildiği gibi daha güçlü bir isyan duygusu ve meydan okumayı da içinde barındırır. Çünkü kadınlar ev içi emek, bakım yükü, baba, koca, aile ve toplumsal baskı gibi birçok engeli aşarak varırlar eylem alanına. Dolayısıyla kadınların direnişe geçmeleri bir yandan toplumsal cinsiyet ilişkilerine meydan okuma anlamını içerirken diğer yandan da kapitalist sömürü koşullarına bir meydan okuma içerir.

Eylül Gökçin

Türkiye 1970'li yıllara giderek büyüyen ve güçlenen bir işçi sınıfıyla girmiştir. Bu yıllar işçilerin Türk-İş'in temsil ettiği bürokratik ve işbirlikçi sendikacılığa karşı DİSK'e yöneldikleri yıllardır. Sermaye ve onun devleti DİSK'e yönelen bu işçi dalgasının önüne set çekmek ister

Bu eyleme geçiş bu nedenle bulunduğu alanları da özgürleştirici bir potansiyeli içinde barındırır. Baba, koca, patron baskısıyla sindirilmeye, susturulmaya çalışılan kadınlar bu baskı koşullarına karşı büyük bir direnç göstererek hem özgürleşir hem de buldukları alanları değiştirip dönüştürür,

Engels, kadınların ücretli emek içerisinde yer almalarının özgürleşmelerinin de anahtarı olduğunu Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde şöyle dile getirir: "Büyük sanayi kadını evden kopararak emek pazarına ve fabrikaya gönderdiği ve onu, çoğunlukla ailenin desteği durumuna getirdiğinden beri proleterin evinde erkek üstünlüğünün son kalıntısı da temelini yitirmiş oldu." (1)

1960'lı yıllar Türkiye'de de kadınların hızlı bir biçimde ücretli emekçilere dönüştükleri ve sınıf içinde öğrendikleri, öğrettikleri yıllar olacaktır. 1960'larda kadınlar Kavel'de, Berec'de ve Paşabahçe'de hem özgürleşecek hem de buldukları alanları özgürleştireceklerdir.

Türkiye burjuva devletinin kuruluşundan Kavel direnişine kadar geçen 40 yıllık süre boyunca işçilerin grev yapması yasaktır. 1961 Anayasası ile işçilere grev ve toplu sözleşme hakkı tanınmış fakat burjuva iktidarlar bu hakkın kullanılmasına izin vermemiştir. Bu yıllarda hareketlenip ivme kazanan Türkiye işçi sınıfı sendikal haklarını

(1) Engels, Friedrich, 1974, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, Ankara

ancak savaşarak kazanabileceğinin bilinciyle hareket edecektir. Kavel greviyle (2) işçi sınıfı buzu kıracak ve yolu açacaktır.

Yıl 1962 aylardan Aralık'tır. İstinye'deki Kavel Kablo Fabrikası'na işçi düşmanı yeni bir müdür atanır. Bu atama fabrikadaki sömürü koşullarının daha da derinleşeceğinin işaretidir. Yeni müdür İbrahim Üzümcü'nün ilk icraatı, işçilerin mesai ve kıdem esası üzerinden 1957'den beri aldıkları yıllık ikramiyelerinde kesintiye gitmek olur. İşçiler bu kesintiye üretimden gelen güçlerini kullanarak ve iş yavaşlatarak karşılık verirler. 1962 yılının 31 Aralık günü fabrikada 1000 metre kablo üreten makineden ancak 200 metre kablo çıkar. Bu süreçte işçiler örgütlü oldukları Maden-İş Sendikası'ndan istifaya zorlanırlar, işçi önderleri dönemin KOD 29'u olan İş Kanunu'nun 16. maddesi kullanılarak "ahlak ve hüsniyete uymadıkları" gerekçesiyle işten atılırlar.

İşçilerin yanıtı serttir! 28 Ocak 1963'te 220 Kavel işçisi grev kararı alır. İşçiler fabrikaya girerler, makinelerin başına otururlar fakat makineler çalışmaz! Patron temsilcisi zabıt tutturur; "Kanunsuz grev!" İşçilerin amacı tam da budur: Yıllardır kağıt üzerinde kalan grev hakkını uygulamak.

Aralığın ayazında Kavel Kablo Fabrikası önünde yakılan grev ateşi Türkiye işçi sınıfının grev hakkını kazanma yolundaki mücadele ateşi olacaktır. Ateş büyüdükçe büyüyecek, ateşe ilk harını veren İstinye Tersane işçileri olacaktır. Bir öğle vakti tersane işçileri ellerinde sefertaslarıyla gelecekler, "bugün öğle yemeğimizi Tersane de değil Kavel'de direnen sınıf kardeşlerimizle yiyeceğiz" diyeceklerdir. Karayolları işçileri de Kavel işçileriyle beraberdir. Vehbi Koç'un patronu olduğu General Electric işçileri Kavel işçileri için bir dayanışma kampanyası önerir. Demirdöküm işçileri greve destek olmak için kampanya başlatırlar. Grev ateşi büyüdükçe büyür, İstinye

1970'lerde herbiri Türkiye işçi sınıfı tarihinde ayrı birer dönüm noktası olan bu grev ve direnişlerde kadınların kimi zaman şalteri indiren el olarak kimi zaman grev gözcüsü olarak etkin birer özne oldukları gerçeğidir. Bu grev ve direnişler yalnızca sömürü düzenine karşı bir isyan dalgasını değil aynı zamanda görünmeyen emeklerin adlarını Türkiye işçi sınıfı tarihine kazıdıkları tarihsel bir dönemece de işaret eder

çevresindeki gecekondualarda yaşayan halk genciyle, yaşlısıyla, esnafıyla fabrikanın bahçesine akarlar, grev çadırları sokağa taşar.

Kavel Grevi, makine başında olmasalar da kadınların sınıf içinde etkin bir güç olarak ortaya çıktıkları kritik mücadele örneklerindedir. İşçiler darp edilip gözaltına alındıklarında fabrika önündeki nöbeti kadınlar devralırlar. Vali grevdeki işçileri tehdide geldiğinde oğlu Kavel işçisi olan Hasibe Nine bastonuyla valinin karşısına dikilip yakasına yapışır, "Ne istiyorsun?" diye hesap sorar, işçileri ablukaya alan polisler "Bu çocukların kılına dokunun sizi öldürürüm!" der. Mahalleli kadınlar her gün işçilere kumanya taşır. Kavel patronu gece yarısı kamyonlarla fabrikadan mal

kaçırmaya kalktığında kadınlar kamyonların önüne etten duvar öreerek fabrikadan mal çıkışına izin vermezler üstelik hamile bir kadın polis saldırısı sırasında çocuğunu düşürür. Ertesi gün gazeteler Kavel Kablo Fabrikası'ndan mal çıkışını kadınların engellediğini yazar.

Bu büyük ve haklı direnişin giderek yankı ve destek bulması patronlara ve burjuva iktidara korku salar, 274 sayılı Sendikalar Yasası ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası 24 Temmuz 1963'te yürürlüğe girer, "kanunsuz grev" yasallaşır. Yine Kavel grevi Türk-İş'teki çatlakların da su yüzüne çıkmasına ön ayak olur, Türk-İş'e bağlı bulunan, direniş boyunca işçilerin yanında olan Maden-İş ve Lastik-İş sendikaları Türk-İş'ten koparak DİSK'in kuruluşuna öncülük ederler.

Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu'nda grevleri emekçilerin askeri okulu olarak nitelemiştir. Kavel başta olmak üzere 1960'lı yıllarda gerçekleşen grevler Türkiye İşçi Sınıfı için gerçek anlamda birer okul niteliğindedir. Kavel grevinde ortaya çıkan direniş ve dayanışma pratikleri Bereç grevine ve sonrasında da Paşabahçe grevine aktarılabilecektir.

Kavel'de kazanılan grev hakkının sınırdığı ilk direniş Bereç grevi olacaktır. Bereç grevi birçok açıdan ilklerin grevidir. Bereç, Türkiye işçi sınıfı tarihinde kadınların çoğunlukta olduğu ve kadınların grev gözcülüğü yaptığı ilk grevdir.

(2) Aydın, Zafer, Kanunsuz Bir Grevin Öyküsü Kavel 1963, SAV Yayınları

“Ben Samsun’un Çarşamba kazasından 16 yaşında Berec Pil Fabrikasında 2612 numaralı işçi kız Sevinç Gülsuna. 1960 yılında İstanbul’a geldik. İlkokulun beşinci sınıfına kadar okuyabildim. Fabrikadan aldığım parayla yedi nüfusa bakarım, Babam işsiz, annem hasta... On günde 90 lira kazanırım. 110 lirasını ev kirası veririz. Bakkala 250 lira borcumuz var. Evimizde elektrik yok, Gaz lambası yakar, odun sobasında ısınırız.” (3)

“Ben Fatma Aydın. Ben de Samsunluyum. Babam hastalanınca müdür beye çıktım. Bana biraz para vermesini rica ettim. Sendikaya kayıtlı olduğum için bana avans vermedi. Muhtardan bir fakir kağıdı alıp belediyeye başvurdum. Bir süre Heybeliada’da sanatoryumda yattı babam. Şimdi boş geziyor. Annem yaşlıdır, çalışamaz. 10 günde 85 lira alırım. Bu parayla anneme, babama ve ilkokula giden iki kardeşime bakarım. İki ağabeyim askerdir. Onlara da biraz para göndeririz. Evlenmek mi?... Ben evlenirsem eve kim bakar?..”

1970’te AP (Adalet Partisi) ve CHP vekillerinin 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Grev ve Lokavt Kanunu’nda değişiklik yapmak için hazırladıkları tasarılar birleştirilerek Meclise gönderilir. İşçi sınıfı bu tasarıya belleklerden hiçbir zaman silinmeyecek görkemli 15-16 Haziran direnişiyile tarihi bir yanıt verecektir. Bu toprakları sarsacak olan bu iki uzun gün, Marks’ın Paris Komünü için söylediği “Tahtlar, taçlar yerlerde yuvarlanıyor, kimse dönüp bakmıyordu” sözlerinin adeta vücuda gelmiş halidir

“Ben Fevziye Sert. Babam ihtiyar. Yedi kişiye ben bakarım. On günde 105 lira kazanırım. Mevsimlerden ilkbaharı ve yazı severiz. Bu mevsimlerde ısıtma derdinden

kurtuluruz hiç olmazsa. Çıkıp biraz hava alabiliriz kırlarda ve kırlardan topladığımız otlarla yemek yapabiliriz.”

1950’li yıllarda Türkiye’nin birçok bölgesi henüz elektriksizdir. Elektrikten yoksun bırakılmış bölgelerde pilli fenerler ve radyolar kullanılmakta, pile olan talep gittikçe artmaktadır. Dolayısıyla pil piyasası kapitalistlerin ellerini ovuşturarak atıldıkları bir yatırım alanı haline gelmiştir. Fırsat bu fırsattır. 1954 yılının Mart ayında Musevi asıllı iki yerli “girişimci” İngiliz bir kapitalistle beraber Berec Sanayi Türk Limited Şirketini kuracaklardır.

Berec Pil Fabrikası İstanbul’un en yoksul semtlerinden olan ucuz emek gücü kaynağı olarak görülen göçmenlerin ve gurbetçilerin yoğun olarak yaşadığı Taşlıtarla’da -bugünkü adıyla Gaziosmanpaşa- kurulmuştur. Taşlıtarla’nın iki göz odalı gecekondularında gaz lambasının ışığında yaşayan Berec işçileri düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılmıştır. Üstelik kadınlara erkeklere oranla daha düşük ücretler ödenmektedir. Dönemin burjuva iktidarlarının patronlara sağladığı ayrıcalıklardan sonuna kadar yararlanan Berec patronu dilediği işçiyi, dilediği koşulda, dilediği ücretle çalıştırarak her yıl kârına kâr katar. Tüm kapitalistler

gibi Berec patronu da yıllık kâr oranını açıklamamak için bin dereden su getirir. Sendika uzmanlarınca 1964 yılında Berec Pil Fabrikası’nın tahmin edilen kârı 46 milyon liradır. Bu toplam tutar içinde işçi ücretlerinin payı yüzde 8’dir. Bu dönemde gündelik asgari ücret yaşa bağlı olarak 90 kuruşla 10 lira 40 kuruş arasında değişmektedir. 11 lira ve daha aşağı ücret alanlar toplam işçi sayısının yüzde 85’idir.

Berec Fabrikası’nda bin 100 işçi çalışmaktadır. Bin 100 işçinin 790’ı kadındır. İşçiler, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin olmadığı çalışma koşulları yüzünden hastalanır, zehirlenir. Kömür dairesinde çalışan kadınlar kendi iş güvenliklerini kendileri alır. Zehirlenmemek için yoğurt yerler. Hamile işçilere doğum izni dahi çok görülür. İşçiler bu dizginsiz sömürü koşullarına karşı insanca yaşanacak ücretler ve çalışma koşulları için örgütlenmek gerektiğinin bilincindedir. 1963 yılında Petrol-İş Sendikası fabrikada örgütlenme çalışmalarını başlatır. Toplu sözleşme görüşmelerine başlamak için yeterli üye sayısı elde edilir. Ancak Berec patronu toplu sözleşme görüşmelerini uzattıkça uzatarak oyalama taktiğine başvuracaktır. İşçileri sendikadan vazgeçirmek, işçiler arasındaki birlik ve dayanışmayı yok etmek için türlü yöntemlere başvurulur. Ama Berec

(3) Yici, Özkal, 2010 Kırkbir Uzun gün Berec Grevi, Yayına Hazırlayan Koçak Hakan M., Tüstav Yayınları

işçileri kararlıdır. Greve gideceklerdir.

7 Aralık'ta fabrikanın bahçe kapısına "Berec Pil Fabrikasında Grev Var" yazılı grev pankartı asılır. Bahçe duvarına ise "Mahkum olan kaderimizi mutlaka değiştireceğiz", "Emeğimizin sömürülmesine asla müsaade etmeyeceğiz!", "İane (bağış) değil, emeğimizin karşılığını istiyoruz!" yazılı dövizler asılır. Patronun, arkasına aldığı kolluk güçlerinin ve grev kırıcıların işçilere baskısı artar. İşçiler fabrika önünde direniştedir. Bir jandarma binbaşı işçilerin yanına gelerek "korkmayın, gidin çalışın" der. Ona verilmesi gereken yanıt grevde olan işçilerden birinin yoksulluktan beli bükülmüş babası verir: "Evladlarımız çalışmamaya kararlı, isterseniz siz gidip çalışın."

Berec grevi Türkiye işçi sınıfı tarihinde kadın işçilerin öznesi ve öncüsü oldukları ilk grevdir. Kadınlar ilk kez bir grevde grev gözcülüğü yaparlar. Bu gözcülük hava kararınca kadar sürecektir. Akşamları grev gözcülüğünü erkek sınıf kardeşlerine bırakmak zorunda kalacaklardır. Nedeni açıktır. Baba, koca, aile baskısı gibi nedenlerle gündüzleri grev gözcülüğü yapacaklardır. Kadınlar üzerindeki baskı katmerlidir. Bir yanda baba, koca, aile baskısı bir yanda patron baskısı. Grev gözcülüğü yaparken tacize uğrarlar, yaralanırlar, yerlerde sürüklenirler. Grevin dördüncü günü sabah saatlerinde grev kırıcıları taşıyan otobüsten grevci işçilere yönelik tacizler başlar. Şoför otobüsü grevci işçilerin üzerine sürer. Yaralanan iki işçiden biri göçmen işçi Hanife Akarsu'dur. Hastanede kendisini ziyarete gelen bir gazeteciye üzerine araba süren şoförü kastederek şunları söyleyecektir. "Bunlar insan değil sanki. İşte gördüğünüz bu çocuklar (odada altı çocuk vardır.) hepsi benim çalışmama bakıyorlar. Okuması, giydirilmesi, yedirmesi hepsi bana bağlı..."

(4) İşçi Dayanışması Dergisi, sayı,111

İşçilerin grev sırasında yaşadıkları bunlarla sınırlı değildir. Kadınlar grev gözcülüğü yaparken tacize uğrarlar, önlerine sopalar atılarak tehdit edilirler. Grevin beşinci günü jandarma komutanı grev gözcüsü genç kadınların yanına yaklaşarak "Siz kapıcı mısınız? Bu vazifeyi erkekler yapsa iyi olmaz mıydı? Neden nöbeti onlara tutturmuyorsunuz?" diyecektir. Grev gözcüsü genç kadınların yanıtı nettir: "Biz haklı olduğumuz bir davaya hizmet ediyoruz. Grevimizin muvaffak olması için çalışıyoruz."

Türkiye işçi sınıfı tarihinde kadın işçilerin büyük ölçüde katıldığı ilk grev olan Berec grevi 41 günün sonunda başarıya ulaşır. Ücretler yükseltilmiş, işçiler sosyal haklar bazında önemli kazanımlar elde etmişlerdir. İşçiler örgütlenerek birlik olmanın işçi sınıfına zaferi getirdiğini yaşayarak deneyimlemişlerdir.

Türkiye 1970'li yıllara giderek büyüyen ve güçlenen bir işçi sınıfıyla girmiştir. Bu yıllar işçilerin Türk-İş'in temsil ettiği bürokratik ve işbirlikçi sendikacılığa karşı DİSK'e yöneldikleri yıllardır. Sermaye ve onun devleti, DİSK'e yönelen bu işçi dalgasının önüne set çekmek ister. 1970'te AP (Adalet Partisi) ve CHP vekillerinin 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Grev ve Lokavt Kanunu'nda değişiklik yapmak için hazırladıkları tasarılar Meclise gönderilir. 12 Haziran 1970'te kabul edilen tasarı sendika değiştirmeyi zorlaştırmakta, sendika

“ Beyaz önlük ve ayakkabılarımızla ‘haydi’ lafını duyar duymaz çıktık. İşçileri temsilciler olarak biz yönlendiriyorduk. Topkapı’daki ampul fabrikasının önüne gelince ‘oturun’ dedim, bembeyaz önlükleriyle insanlar dalgalanıp oturdular. Polis kordonuna alındık. Geri dönmek üzereyken ‘biz buradan geçeceğiz’ diye karar verdik ve kadın-erkek el ele, kol kola kenetlenip polisi yarıdık.”

seçme özgürlüğünü kısıtlamakta ve henüz yeni kurulmuş olan DİSK’i işlevsiz hale getirmeyi amaçlamaktadır.

İşçi sınıfı bu tasarıya belleklerden hiçbir zaman silinmeyecek görkemli 15-16 Haziran direnişiyle tarihi bir yanıt verecektir. Bu toprakları sarsacak olan bu iki uzun gün, Marks’ın Paris Komünü için söylediği “Tahtlar, taşlar yerlerde yuvarlanıyor, kimse dönüp bakmıyordu” sözlerinin adeta vücuda gelmiş halidir.

İstanbul ve çevresindeki her fabrikada eylemler büyüyecek, işçiler dalga dalga sokaklara akacaklardır. Burjuvazinin korkusu ise büyüdükçe büyüyecektir. Dönemin tanıklarının anlattıklarına göre şöyle haberler uçacaktır amirlere: “Levent ve çevresindeki bütün fabrikalarda çalışan işçiler işi bıraktı efendim... Hepsi kapılardan çıkıyor efendim... Bazılarının ellerinde sopalara takılmış kartonlar var... Yazıları okuyamıyorum... Şimdi birisini seçebildim efendim. ‘Sendikamız anamız, feda olsun canımız’ yazıyor efendim... Birisinde ‘Demirel istifa’ yazılı... Hepsi Tekfen Fabrikası’na doğru yürüyor efendim... Kadın işçiler öne geçti efendim.” (4)

15-16 Haziran’da kadınlar işçi sınıfı mücadelesinin kurucu ve dönüştürücü özneleri olarak ön saflardadılar. İbrahim Ethem İlaç Fabrikası’ndan Sümerbank’a, MKE’den TEKEL’e,

DYO'dan Emayetaş'a binlerce kadın korkusuzca sokaklara akar, kimisi fabrikayı boşaltırken ayakkabılarını bile giyemeden çıplak ayakla barikatların üzerine yürür, kimisi megafon elinde yürüyüş kollarını yönlendirir. Bizzat sınıfın içinden politik özneler olarak barikatların karşısına dikilirler. Yer yer akan işçi seline öncülük ederler. DYO Fabrikası'ndan bir kadın işçi şunları söyleyecektir: "Tankların önünde durmak hiç kolay değildi ama biz orada durduk çünkü bizim de sesimiz duyulmalıydı. Kadınlar olarak destek değil direnişin kendisi olmuştuk." (5)

Kadın işçiler gün henüz yeni yeni ışıırken Topkapı'daki Emayetaş, Uzel, Birleşik Alman Auer fabrikalarından çıkararak göstereceklerdir örgütlü kararlılıklarını. Tankları aşarak yürüyüşe katılacaklardır. Kimi beyaz önlüklü kimi çatkılı kimi başörtülü kimi de yalınayak sömürü düzenine karşı barikat başındadır.

O dönemde 31 yaşında olan Kimya-İş'in işyeri temsilcisi Nurten Arıcan, 15-16 Haziran'a dair tanıklığını şöyle dile getirir: "Beyaz önlük ve ayakkabılarımızla 'haydi' lafını duyar

Siyah önlüklü kadınlar, mavi tulumlu işçiler... Kiminin elinde yeni kırılmış yeşil yapraklı kocaman dallar, kiminin elinde büyük anahtarlar, demir çubuklar, levyeler... Bazıları ayakkabılarını bağcıklarından boyunlarına asmış yalınayak yürüyor çayır çayır yanan asfaltın üstünde... 'Hükümet istifa, gençler buraya!'... Derslerine sadık okulcu bir gencim. Ama düşünmeye vakit yok. Sel beni, ben seli kucaklıyorum."

duymaz çıktık. İşçileri temsilciler olarak biz yönlendiriyorduk. Topkapı'daki ampul fabrikasının önüne gelince 'oturur' dedim, bembeyaz önlükleriyle insanlar dalgalanıp oturdular. Polis kordonuna alındık. Geri dönmek üzereyken 'biz buradan geçeceğiz' diye karar verdik ve kadın-erkek el ele, kol kola kenetlenip polisi yarıdık. Askerleri de geçtik. Bunları nasıl yaptık hâlâ anlamış değilim!" (6)

İşçiler bir kez ayağa kalkmıştır artık, önlerine çıkan barikatları bir bir aşarak ilerleyeceklerdir. Tanklara, kalkanlara, barikatlara kararlılıkla yükleneceklerdir. Yer yer çatışmalar çıkacak, direngen işçi selinin ortasında kalan sermayenin bekçileri kalkanlarını, miğferlerini olduğu yerde bırakarak kaçacak, sığınacak yer arayacaklardır.

Kağıthane'den Şişli Meydanı'na yürüyen işçiler de polis barikatını yıkıp geçecek, meydana ulaşan işçilere açılan ateş sonucu altı işçi yaralanacaktır.

Yürüyenler sadece işçiler değildir. İşçilerin gösterdiği kararlılık öyle bir çekim yaratmıştır ki kampüslerinden çıkan öğrenciler de işçilerle omuz omuza yürüyecektir. O dönemde bir üniversite öğrencisi olan Kemal Yalçın'ın tanıklığı, 15-16 Haziran dalgasının yarattığı etkiyi göstermesi bakımından önemlidir: "...Seminer odasından çıktığımızda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin kalın taş duvarları Şehzadebaşı tarafından gelen gök gürlemesine benzer seslerle sarsılıyordu... Hızlıca aşağı inip sesin geldiği yöne yürüyorum. Yaklaştıkça inilti artıyor, taş yapı sarsılıyordu. 'Hükümet istifa, gençler buraya!' Siyah önlüklü kadınlar, mavi tulumlu işçiler... Kiminin elinde yeni kırılmış yeşil yapraklı kocaman dallar, kiminin elinde büyük anahtarlar, demir çubuklar, levyeler... Bazıları ayakkabılarını bağcıklarından boyunlarına asmış yalınayak yürüyor çayır çayır yanan asfaltın üstünde... 'Hükümet istifa, gençler buraya!'... Derslerine sadık okulcu bir gencim. Ama düşünmeye vakit yok. Sel beni, ben seli kucaklıyorum." (7)

15-16 Haziran Direnişi işçi sınıfı tarihine altın harflerle yazılacak bugünün ve geleceğin sınıf mücadelesine de ışık olacaktır. 15-16 Haziran'da kadınlar hem sınıfsal sömürüye hem de patriyarkal yapılarla karşı katmanlı bir mücadele örneği sergilemişlerdir. Sınıfın politik özneleri olarak kurucu ve dönüştürücü bir rol üstlenmişlerdir.

Bu iki uzun sarsıcı günde kadınıyla erkeğiyle 150 bini aşkın işçi emek sermaye çelişmesine karşı sınıf kınıyla yürüyerek devrimin bir hayal olmadığını görecektir ve göstereceklerdir.

(5) Sosyalist İşçi Dergisi 1971

(6) kadinisci.org, 15-16 Haziran Tanklar ve Kadınlar

(7) uidder.org, Gözlerim Çeliğe Batan İnsan Tırnaklarını Gördü

15-16 Haziran'a Giden Süreçte Kadın Dinamiği

Eylül Gökçin Sf. 35-36-37-38-39

